

Hans Eivind Naastad Strøm

Statsarkivet i Trondheim og dets besøkende

En kvalitativ studie av besøkende ved Statsarkivet i Trondheim mellom 1889 og 1920.

Masteroppgave i Master i arkiv- og dokumentasjonsforvaltning

Veileder: Svein Carsten

Mai 2023

Hans Eivind Naastad Strøm

Statsarkivet i Trondheim og dets besøkende

En kvalitativ studie av besøkende ved Statsarkivet i
Trondheim mellom 1889 og 1920.

Masteroppgave i Master i arkiv- og dokumentasjonsforvaltning
Veileder: Svein Carsten
Mai 2023

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for lærerutdanning

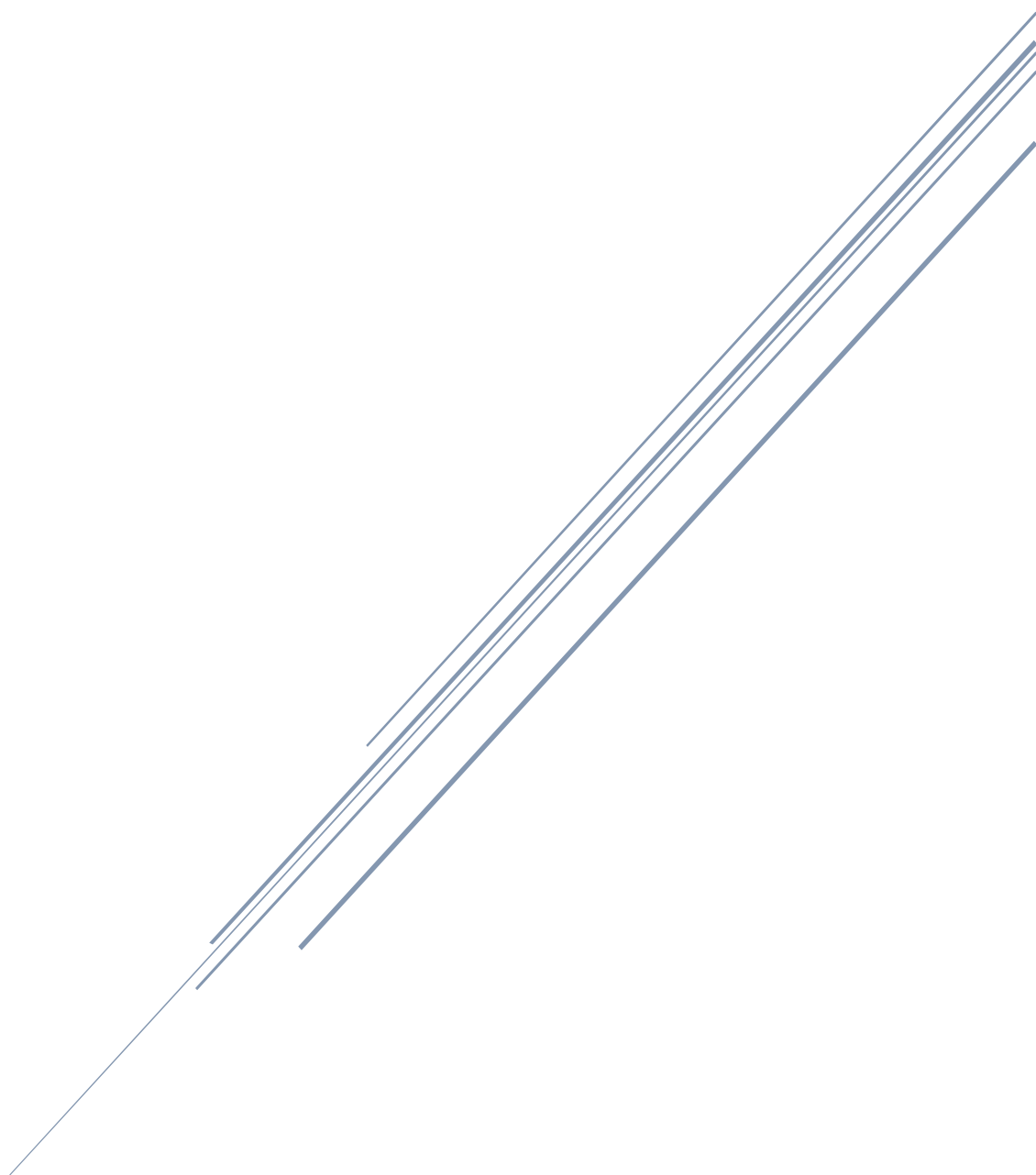

Kunnskap for en bedre verden

STATSARKIVET I TRONDHEIM OG DETS BESØKENDE

En Masteroppgave av Hans Eivind Naastad Strøm

Norges tekniske- og naturvitenskaplige universitet
DOK3901 - Master i arkiv- og dokumentforvaltning

Forord

Denne masteroppgaven er utarbeidet på grunnlag av data fra Statsarkivet i Trondheims besøksprotokoller. Protokollene registrerer de besøkende på Statsarkivets lesesal i fem av årene mellom 1899 og 1920. De besøkende er registrert i protokollene der de er oppført med navn, besøksdato, materiale de etterspør og grunn de oppgir for besøket.

Jeg vil takke Astrid Løvlien, tidligere Statsarkivar i Trondheim, og Arkivar Hans Nissen for tilgang til datasettet og for at jeg fikk ta i bruk de aktuelle dataene i min masteroppgave. Jeg vil og takke Professor Svein Carstens for god hjelp og veiledning i faget DOK3901 – Masteroppgave i arkiv og dokumentasjonsforvaltning – og for god veiledning.

En takk går også til familie og venner som har gitt støtte, og bidratt til analyse gjennom gode diskusjoner rundt oppgavens tema og problemstilling.

Eventuelle feil og mangler denne oppgaven ellers måtte ha kan ikke legges på noen av de jeg har takket ovenfor. De er mine, og mine alene.

NTNU – Norges tekniske- og naturvitenskaplige universitet

Trondheim, mai 2023

Hans Eivind Naastad Strøm

Sammendrag

Denne oppgaven er en gjennomgang av besøksprotokollene ved Statsarkivet i Trondheim. Den ser nærmere på hvem som er registrert som besøkende på Statsarkivets lesesal i årene 1899, 1901, 1905, 1910, 1914 og 1920. I undersøkelsen har jeg ordnet de besøkende i grupper, her kalt brukergrupper, etter opplysninger som er notert sammen med navn på hver enkelt. Viktige spørsmål i denne sammenheng er: «Når kommer forskjellige grupper inn?» «Hvorfor?» Og «Endres arkivets bruk over tid?»

Nøkkelord: Brukergrupper, Historisk utvikling, Kjønn, Statsarkivet i Trondheim, Slektsforskning,

Innholdsfortegnelse

Forord.....	Side 1
Sammendrag.....	Side 2
Nøkkelord.....	Side 2
Tabeller.....	Side 5
1. Innledning	Side 6
1.1 Spørsmål / Problemstilling.....	Side 6
1.2 Definisjoner	Side 7
1.3 Protokollen.....	Side 8
1.4 Myndiggjøring	Side 9
1.5 Sammendrag	Side 10
2. Konklusjon og oppsummering	Side 11
3. Statsarkivet og dets samtid	Side 15
3.1 Trondheim mot slutten av det 19 århundre.....	Side 15
3.2 Norge i utvikling	Side 16
3.3 Teoretisk grunnlag og historisk bakgrunn	Side 17
3.4 Hvorfor Trondheim?	Side 18
3.5 Sammendrag	Side 21
4. Innenfor arkivets vegger	Side 22
4.1 Forhold på lesesalen.....	Side 22
4.2 Manglende orden	Side 24
4.3 Riksarkivarens instruks	Side 25
4.4 Adgang for alle	Side 27
4.5 Statsarkivets ledelse	Side 30
4.6 Sammendrag	Side 32
5. Kildematerialets innhold og utfordringer	Side 33
5.1 Årsberetningene	Side 33
5.2 Besøksprotokollene	Side 33
5.3 Besøkende i arkivet	Side 36
5.4 Hvem skrev protokollene?	Side 37
5.5 Sammendrag	Side 38
6. Metode, gyldighet og reliabilitet	Side 39
6.1 Metode og arbeidsmåter	Side 39
6.2 Brukergrupper	Side 42

6.3 Gjengangere	Side 43
6.4 Reliabilitet	Side 45
6.5 Gyldighet og utvalg	Side 46
7. Resultat og analyse	Side 49
7.1 Slektsforskning	Side 49
7.2 Eiendomsforhold	Side 50
7.3 Historisk forskning	Side 51
7.4 Økonomi / Offentlige protokoller	Side 52
7.5 Sammendrag	Side 53
8. Biografier	Side 54
8.1 Besøksprotokoll for november / desember 1889	Side 55
8.2 Besøksprotokoll for 1890	Side 60
8.3 Besøksprotokoll for 1901	Side 68
8.4 Besøksprotokoll for 1905	Side 75
8.5 Besøksprotokoll for 1910	Side 83
8.6 Besøksprotokoll for 1914	Side 86
8.7 Besøksprotokoll for 1920	Side 89
8.8 Sammendrag	Side 91
Referanseliste	Side 92
Trykte kilder.....	Side 92
Arkiv	Side 94
Lover	Side 94
Nettressurser	Side 94

Tabeller

Tabell 5.1 – Besøksprotokoll 1890, Januar til Juni.

Tabell 6.1 – Besøksprotokoll 1914, besøk 54

Tabell 6.2 – Besøksprotokoll 1913, besøk 293

Tabell 6.3 – Besøksprotokoll 1914, besøk 179

Tabell 7.1 – Oversikt over Slektforskning

Tabell 7.2 – Oversikt over Eiendomsforhold

Tabell 7.3 – Oversikt over Historisk forskning

Tabell 7.4 – Oversikt over Offentlige protokoller

Tabell 7.5 – Helhetsoversikt som sirkeldiagram

Tabell 7.6 – Helhetsoversikt som stolpediagram.

Tabell 8.1 – Besøksprotokoll for november / desember 1889

Tabell 8.2 – Besøksprotokoll for 1890

Tabell 8.3 – Besøksprotokoll for 1901

Tabell 8.4 – Besøksprotokoll for 1905

Tabell 8.5 – Besøksprotokoll for 1910

Tabell 8.6 – Besøksprotokoll for 1914

Tabell 8.7 – Besøksprotokoll for 1920

1. – Innledning

I denne del av oppgaven vil jeg gjennomgå oppgavens grunnleggende problemstilling og gjøre rede for grunnleggende begreper.

1.1 - Spørsmål/Problemstilling

Trondheim har hatt et eget Statsarkiv siden 1850. Det har vært på forskjellige adresser, men har bestandig gitt sitt publikum tilgang arkivets materiale. Hensikten med denne oppgaven er å se på hvilket publikum som har oppsøkt og brukt Statsarkivet.

Følgende spørsmål vil være sentrale å få svar på:

-Hvilke grupper av besøkende er synlige på Statsarkivet i Trondheims lesesal mellom 1899 og 1927?

-Hvem var de besøkende? Er de mulig å si noe mer om de, utover at de finnes i protokollene?

-Har brukergrupper og formål endret seg over tid? Og i så fall hva kan årsakene være til det.

Det mest nærliggende svaret på hva som definerer et arkiv er «dets innhold»; eller hvilken informasjon det gir tilgang til. Et annet svar på hvordan man definerer et arkiv, er å se på hvordan arkivets innhold benyttes av dets besøkende. Ikke bare som institusjon, men som en del av det samfunnet det eksisterer i. I besøksprotollene som ble ført, ble det notert dato, navn, tittel og formål med besøket. Hvordan Statsarkivets besøkende har benyttet arkivets innhold vet vi imidlertid lite om. Deres interesser, hva de så etter og hvem de var er ikke tidligere undersøkt.

Statsarkivet har hatt som formål å tilby sine brukere innblikk i det offentlige Norges «hukommelse». Dette gjelder i særlig grad informasjon om slekt-, familie- og eiendomsforhold og noen historiske forhold. Arkivet har oppbevart både offentlig dokumentasjon og materiale fra private samlinger som har blitt vurdert til å ha offentlighetens interesse. Vi kjenner til at det arkivet har tilbudt sine besøkende i form av materielt innhold, oversikt, lesesalsplasser og besøkstid har endret seg over tid. I det tidsrom denne oppgaven dekker, er materiale fra private arkiv ikke samlet ut fra klare retningslinjer, men fra den enkelte statsarkivars skjønn. Eksempler på materiale fra både offentlige og private kilder er kirkebøker, domsprotokoller, tinglysinger, regnskapsbøker, lønningslister og brev. Tilgangen til dette materialet har bidratt til å demokratisere tilgangen til kunnskap og faktiske opplysninger og dermed myndiggjøre befolkningen.

1.2 - Definisjoner

Statsarkivet i Trondheim –

Den offentlige arkivinstitusjonen vi i dag kjenner som Statsarkivet i Trondheim har eksistert under flere navn siden grunnleggelsen i 1850. Da virksomheten først ble påbegynt var institusjonens navn «Centralarchivet i Trondheim». Dette navnet ble i 1889 til «Stiftsarkivet i Trondheim», og i 1927 til «Statsarkivet i Trondheim».- I denne oppgaven vil denne siste betegnelsen bli brukt, uavhengig av i hvilken periode som blir omtalt.

Brukergrupper

I denne oppgaven har det vært hensiktsmessig å dele inn besøkende i et fåtall grupper, heretter kalt *brukergrupper*. Besøkende som har etterspurt informasjon om egen eller andres slekt, for eksempel i kirkebøker, er inndelt i brukergruppen «Slektsforskning». Andre besøkende, som har kommet til arkivet angående informasjon om gårdsgrenser og bruksrettigheter er inndelt i brukergruppen «Eiendom».

Om medlemmene av en brukergruppe har fellestrekk ut over typen materiale de etterspør, vil eventuelt de sparsomme opplysningene i besøksprotokollene muligens kunne avsløre.

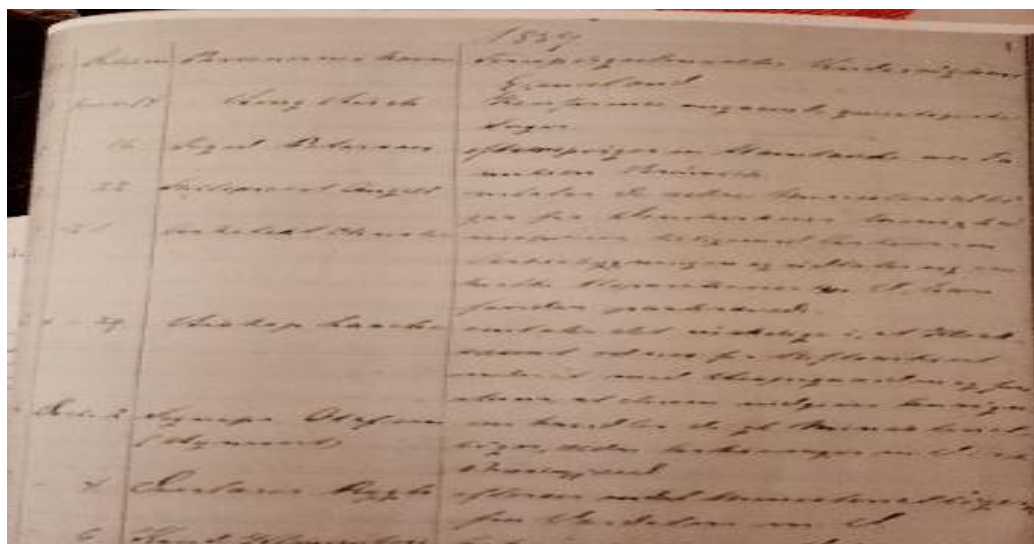
Det vil også bli undersøkt om antallet i hver brukergruppe endrer seg over tid, om enkelte medlemmer er identifiserbare gjennom yrke og hva formålet er med å få innsyn i arkivmaterialet. Noen av årene som besøksprotokollene dekker er preget av flere besøk av samme person og som oppgir én og samme grunn. I denne oppgaven omtales slike gjentatte besøkende som «gjengangere». I enkelte år – 1901 og 1905 – utgjør registrerte gjengangere mer enn 33% av den totale mengden besøkende innen brukergruppene «Slektsforskning» og «Historiske undersøkelser». Dette viser at noen av Statsarkivets besøkende hadde et vedvarende behov for kunnskap, trolig arbeidet med større prosjekter og at Statsarkivet ikke praktiserte noen begrensning på antall besøk fra en og samme person.

Avgrensning av studien

Denne masteroppgaven er basert på undersøkelser av seks utvalgte år og to måneder fra Statsarkivet i Trondheims besøksprotokoll. Å inkludere registreringer fra flere år enn dette hadde vært interessant for oppgavens tema, da det ville gitt analysen et større datasett å jobbe med. Jeg har likevel valgt å ikke inkludere flere år i oppgavens datasett, da dette ville gjort oppgaven for stor for én enkelt studie.

1.3 – Protokollen

Registreringene av de besøkende, når de var innom Statsarkivets lesesal og hva de så etter finnes i den såkalte «besøksprotokollen». Innholdet er skrevet for hånd. Besøkende er notert fortløpende av en ansatt og opplysningene ført inn i kolonner. Protokollen består av flere separate bind. Ingen av de har navngitte forfattere. Registreringene fra 1899 er en egen bok, 1901 til 1914 en annen, og 1920 likeså. (Figur.1.0)

Figur 1.0: *Besøksprotokoll 14.november – 6.desember 1889*

Det er også et poeng at protokollene, på slutten av hvert registrerte år, oppsummerer hvor mange av de forskjellige besøkende som har vært på lesesalen til hvilken tid.

De tidsbegrepene protokollene skiller mellom er «Formiddag» og «Ettermiddag» - de skiller med andre ord mellom hvor mange besøkende som har vært innom før og etter arbeidstid.

Dette skillet er viktig fordi det illustrerer hvem de besøkende er. «Vanlige» arbeidere er ikke innom på formiddagen, de venter til ettermiddagen. De besøkende som er innom Statsarkivet i vanlig arbeidstid er medlemmer av samfunnet som ikke er avhengig av faste arbeidstider – som hjemmeværende kvinner og akademikere. Slik viser besøksprotokollen at Statsarkivet har vært viktig på tvers av samfunnslag.

I artikkelen «The Use of User Studies» (1986) av den Amerikanske arkivaren og akademikeren William J. Maher skriver forfatteren om hvordan man kan skape interesse for arkiv. I korte trekk hevder han at jo mer en arkivar vet om hvordan arkivets material brukes, jo lettere vil arkivaren kunne gjøre sitt arbeid relevant for arkivets besøkende (Maher, 1986, s.15). Et arkivs «bruk» kan defineres som de handlinger knyttet til å hente fram materiale fra

institusjonens samling. All slik henting av arkivert informasjon – uavhengig av informasjonens innhold eller hentingens formål – kan forstås som en del av arkivets «bruk». Denne formen for bruk av et arkivs innhold er forskjellig fra de måter det samme materialet ellers er organisert eller framstilt. «Bruk» er her ensbetydende med «handling», og den handling det siktes til er det å hente informasjonen fra arkivets hvelv (Maher, 1986, s.16).

En klarere forståelse av hvordan et arkivmateriale er brukt kan være nyttig for arkivets ledelse. En forståelse av hvilken type materiale, for eksempel fotografier eller informasjon om lønnsutbetalinger, arkivets besøkende finner mest interessant, kan hjelpe arkivets ledelse i forbindelse med kassasjonsspørsmål. En slik forståelse kan og påvirke måten arkivets ansatte organiserer materialet, hvor de oppbevarer det – på hvilke hyller i hvilke seksjoner av arkivet, hvilket materiale de vil prioritere å digitalisere, og hvilke ressurser de tilbyr arkivets besøkende for å finne fram i det (Maher, s.16).

Det er viktig for den profesjonelle arkivar å kjenne til hvordan et arkivets innhold blir brukt. Arkivarens yrke er et yrke i offentlighetens tjeneste. Dets relevans er avhengig av at dets ansatte har en klar forståelse av hva arkivets besøkende kommer innom for å finne. Dette er ikke bare interessant i lys av et arkivs framtid, og hvordan det eventuelt best kan møte framtidige besøkende. Det er også interessant i lys av arkivets fortid. Ved å forme en klarere forståelse av hva arkivets publikum har oppsøkt arkivet for å finne i går og i fjor, kan arkivet ta mål av seg selv. Ikke bare i forhold til hvordan det har oppfylt sitt samfunnsoppdrag i tidligere tider, men hvordan det eventuelt kan gjøre det for framtiden.

1.4 – Myndiggjøring

Den franske filosofen Jacques Derrida skriver i artikkelen «Mal d'Archive» at tilgang til arkiv er en målestokk for graden av demokrati i samfunnet. Tilgang til offentlige arkiv er en forutsetning for at et samfunns borgere kan garantere egen rettssikkerhet, få dokumenterbar kunnskap om fortiden og føre demokratisk kontroll av samfunnets makthavere (ABM#28, 2006, s.4). Statsarkivet har tilbudt dets besøkende et innblikk i det offentlige Norges hukommelse. Det har gitt de tilgang til faktiske opplysninger, og mulighet til å trekke informerte beslutninger. I et demokratisk samfunn er befolkningens mulighet til å tilegne seg informasjon og til å trekke beslutninger sentrale for deltagelse. Statsarkivet har ikke tolket den informasjon deres besøkende har fått tilgang til. Det har tilbudt det, utilpasset, og gitt de

besøkende mulighet til å trekke egne slutninger. I et demokratisk samfunn er tilgang til arkiv, og den sannhet de representerer, et bidrag til myndiggjøring.

Historien om politisk deltagelse i Norge begynner for alvor i 1814. Med Grunnloven ble retten til frimodige ytringer fritt garantert. Det ble også stiftet et rom for politisk tale og debatt – Riksforsamlingen, og siden Stortinget. Dette rommet var i prinsippet fritt tilgjengelig for allmenheten. Dette var begynnelsen. I fortsettelsen dreier det seg om utformingen av og kontroll over dette rommet. Spørsmålet om talens gang og funksjon hører uløselig sammen med spørsmålet om adgang til, innsyn i og dominans over talens rom. Som vilkår for deltagelse og medvirkning er ikke statsborgerskapet mye verdt uten aktiv utøvelse av retorisk medborgerskap. Og da må man helst ha noe å si (Johansen, 2019, s.241).

Det er flere veier inn til mestring av demokratisk deltagelse. Grunnskolen og annen høyere utdanning er allerede viktige døråpnere for denne deltagelsen, da de er med på å skape en felles virkelighetsforståelse. Statsarkivet bidrar til denne myndiggjøringen ved å gi besøkende tilgang til faktiske opplysninger. Det er ikke nødvendigvis slik at de besøkende bruker informasjonen de finner til å delta i politiske debatter, men de blir brukt til å hevde deres rettigheter og interesser.

1.5 - Sammendrag

Denne oppgaven ser på det publikum som brukte Statsarkivet i Trondheim rundt starten av det 20. århundre. Den sier noe om hvem de var og hva de etterspurte, og forsøker å gi et bilde på hvordan Statsarkivet i Trondheim mellom 1889 og 1920 bidro til å myndiggjøre sitt publikum. Det perspektivet den gir er et mikroperspektiv – et innblikk i Statsarkivet i Trondheims hverdag på et lokalt nivå. Andre forfattere har og skrevet om Statsarkivet i Trondheim, men deres perspektiv er annerledes. Løvlien og Todal beskriver Statsarkivet i Trondheims historie. Svendsen skriver om det norske Riksarkivet – inkludert statsarkivene - som en helhet. Hans bok beskriver Statsarkivets utvikling i brede lag, fra et overhengende perspektiv. Langhelles oppgave beskriver bruken av Statsarkivet i Trondheim i en mer moderne sammenheng, fra 60 til 90-tallet. Spesielt ser han på forhold knyttet til rettighetsdokumentasjon. Han ser imidlertid ikke på enkeltbesøkende, og heller ikke på Statsarkivet i Trondheims bruk før 1940.

2. – Oppsummering

Denne oppgaven handler ikke bare om Statsarkivet i Trondheim, men også om arkivets brukere i perioden november 1889 - 1920.

Jeg har forsøkt å svare på følgende spørsmål;

- Hvem var det som brukte arkivet, hvem var arkivets publikum?
- og hva var det publikum ville vite, hvilken informasjon var det de søkte?

Min klart viktigste kilde for å kunne svare på disse spørsmålene har vært arkivets besøksprotokoller. Jeg har undersøkt besøksprotokollene fra seks utvalgte år i perioden november 1889 til 1920. Det har vært en utfordring å skape en oversikt over hvordan arkivet ble brukt, det vil si - gi en oversikt over hvem som besøkte arkivet og hvilke opplysninger de søkte. For hvert av de valgte år har jeg laget en statistisk fremstilling av de besøkende, og beskrevet både hvem de var og hvorfor de kom til arkivet. Besøksprotokollene viser at antallet besøkende vokste år for år. Slik sett viser oppgaven hvordan bruken av statsarkivet har utviklet seg i «min» periode.

Ingen av de brukergruppene jeg har brukt vokser jevnt over hele perioden oppgaven omfatter. De varierer alle fra år til år. Den klart største i hele perioden er likevel brukergruppen «Slektsforskere». Denne gruppen kan igjen deles i tre «typer» slektsforskere. Den første er de besøkende med interesse for egen slekt, den andre av det vi kan kalle «profesjonelle» slektsforskere som samler informasjon til slektstre eller bygdebøker, og dens tredje er besøkende som er innom arkivet for å samle opplysninger om slekt som kan hjelpe de med å hevde egne eller andres rettigheter i forhold til ulike legater. Den nest største brukergruppen, «Historikere», er i dominert av mer eller mindre profesjonelle historikere som besøker Statsarkivet for å finne opplysninger til eget forfatterarbeid. Unntaket her er muligens flere besøk i 1914, da flere besøkende er innom arkivet for å finne opplysninger relatert til hundreårs-jubileet for landets grunnlov, og forfedre som muligens var soldater som tjenestegjorde i byen på den tiden. Ellers er også brukergruppene «Eiendom» og «Offentlige protokoller» gjengangere i besøksprotokollene. De er aldri så store som slekt- eller historieinteresserte, men de er likefult der. På Statsarkivet kommer folk for å se hvor grensene til gårdene deres går, og for å se hva det offentlige har drevet med. Brukergruppene er aldri like fra år til år, men de går aldri «av moten».

Metodisk er det ikke uten utfordringer å skulle skape en slags orden i det kaos besøksprotokollene representerer. For å gjøre protokollene målbare, har jeg måttet ta visse grep, spesielt med hensyn til definisjonen av brukergrupper. Flere av de besøkende registrert i Statsarkivets besøksprotokoller står uten de metadata som enkelt knytter de til en bestemt brukergruppe. Disse er likevel fordelt på visse brukergrupper ut fra forfatterens eget skjønn. Men kunne de samtidig ha representert andre brukergrupper? Ja, det kunne de – og en annen oppgave som gjennomgikk de samme rådata ville derfor kunne presentert andre statistiske resultat.

Oppgaven gir og visse glimt av den samtid Statsarkivet i Trondheim ble opprettet i. Slik plasserer oppgaven Statsarkivet inn i en historisk sammenheng. Norge på 1800-tallet, og det nasjonsbyggende prosjekt det stod ovenfor, blir beskrevet på en måte som setter Statsarkivets skapelse og vekst i sammenheng. Oppgaven synliggjør ikke bare Statsarkivet i Trondheim slik det var for de som besøkte det, men Statsarkivets opprettelse, og de grunnene som gjorde det aktuelt å legge det til akkurat Trondheim, blir redegjort for i detalj. Oppgaven synliggjør et tidsbilde av de forhold som møtte Statsarkivets besøkende, og hvem arkivets ledelse var. Mangelen på orden, oversikt, plass og oppvarming skaper et klart bilde av kummerlige tilstander – men synliggjør samtidig den velvillighet som arkivets publikum ble møtt med. Statsarkivets publikum, som økte i antall fra år til år, var alltid velkomne; og de arkivansattes arbeid med å hjelpe de var prioritert høyere enn det «egentlige» arkivarbeidet. Dette gjaldt for øvrig ikke bare Statsarkivet i Trondheim, men var felles for alle Statsarkiv såvel som for Riksarkivet i Oslo. Åpenheten mot publikum var en bevisst politikk.

Jeg har i denne oppgaven forsøkt å skape et mer levende bilde av flere av enkelte besøkende, ved hjelp av små biografier. Ved å synliggjøre enkeltindivid fra besøksprotokollens rå data har jeg forsøkt å gi liv, og i enkelte tilfeller ansikt, til menneskene bak tallene. Dette er gjort for å gjøre den historie de besøkende representerer mer levende og tilgjengelig for folk flest. De besøkende skildret i oppgavens biografier er slik gjort til noe mer enn tall i en statistisk oversikt eller ord i små kategorier. De er levende mennesker med ønsker, interesser og navn. Deres besøk på Statsarkivets lesesal er forsøkt satt i sammenheng med hvem de var og det liv de levde. De benyttet seg av de faktiske opplysningene som Statsarkivet i Trondheim gav tilgang til – og de gjorde det av grunner som virker forståelige den dag i dag. Slik gjør oppgaven besøksprotokollenes historie levende og meningsfull. Her er det en fare for at fremstillingen kan bli noe skjev.

De korte «portrettene» av statsarkivets besøkende handler i stor grad om samtidens kjente personer. Dette er fordi det er disse som er mest «synlige» i lokalhistorien, til forskjell for de mindre viktige og mer anonyme skikkelser som også besøkte lesesalen på samme tid. En «Mann fra Orkedalen» må forbli en mann fra Orkedalen, uten at det kan festes navn eller livsløp til ham. Dette betyr imidlertid ikke at det ikke var «vanlige» eller «fattige» mennesker som besøkte Statsarkivets lesesal. Snarere tvert imot.

Statsarkivet i Trondheim var en institusjon for myndiggjøring, og det var ikke bare en elite som benyttet arkivet. Innslaget av den jevne mann og etter hvert kvinne var stort.

I tillegg synliggjør også oppgaven hvordan Statsarkivet i Trondheim var en del av det myndiggjørende prosjekt som gjorde Norge til et demokratisk samfunn. Ved å gi de besøkende tilgang til faktiske opplysninger om det de måtte ønske – om forhold i utlandet, om eiendomsgrenser, slektshistorie, historisk forskning eller opplysninger som hjalp de å hevde sine rettigheter – prioriterte Statsarkivet deres behov.

Statsarkivaren i Hamar sier det slik:

Det store antal forespørsler vedr. eiendomsforhold av enhver art, de mange tildels omfattende arkivundersøkelser for stat, kommune og private i forening med det store antal utskrifter, der i hvert enkelt tilfelde må eftersøkes og konfereres, har helt ut beslaglagt personalets arbeidstid og undertiden mere end det, idet det ofte hender i den travle vintertid at man må ofre megen tid også utenfor kontortiden for at holde de daglige forretninger tilfredsstillende ajour. Som vanlig i de senere år har også i det forløpne budgetår arbeidet med lesesalen krevet megen tid, idet de mange der arbeider med genealogiske og lokalhistoriske undersøkelser såvelsom de der driver undersøkelser til retslig bruk stadig trenger hjelp og veiledning. Det er derfor ikke til at undgå at arkivets funktionærer i stor ut-

- strekning må fungere som konsulenter. Assistentens kontortid er således store dele av året optat med arbeidet på lesesalen, der forøvrig i den travle årstid må betegnes som for liten og ikke lengere tilfredsstillende for behovet.

(Årsberetning Hamar Statsarkiv, 1923)

Man arbeidet utenom kontortiden, og man var konsulenter.

«Ekspedisjonen av inløpne forespørsler og av de mange beskeder legger i det hele beslag på mere og mere av personalets arbeidstid. (...) Ordningsarbeider av større omfang er ikke foretat, dels av mangel på plaads, dels på grunn av at ekspedisjonen av inløpne forespørsler og av de besøkende har opptatt personalets arbeidstid.» (Årsberetning Trondheim Statsarkiv, 1913)

I lys av dette har vi vist hvordan statsarkivene hadde en raus åpningstid, og hvordan publikum blir tatt imot med åpenhet og serviceinnstilling. På Hamar arbeider man utenom kontortid. I Oslo åpner man nye rom. I alle prioriterer man publikum fremfor hva riksarkivaren kaller «det egentlige arkivarbeid». Det er ingenting som tyder på at denne publikumsvennligheten blir kritisert av Riksarkivaren. Tvert imot, den later til å bli bifalt. Dette betyr at det egentlige arkivarbeidet ikke ble bortprioritert på grunn av for mye publikum, men på grunn av for få ansatte. Slik fikk den enkelte besøkende en mulighet til å ta ansvar for egen nysgjerrighet, og deltagelse i samfunnet. Aktivt borgerskap i et demokratisk samfunn krever evner til selvstendig tenkning, til å delta i debatt, og til å samle og vurdere relevant informasjon. Ved å gi borgerne de evner som kreves for å mestre slik deltagelse myndiggjøres de. Statsarkivet i Trondheim har spilt en viktig rolle i slik myndiggjøring. Ingen av de forfatterne som diskuterer dannelsen av Norge som en demokratisk stat har fått øye på arkivenes rolle. Statsarkivene i Norge har gått under radaren. Min oppgave gjør denne rollen synlig.

3. – Statsarkivet og dets samtid

Innledning

Dette kapittelet handler om det Norge som Statsarkivet i Trondheim ble opprettet i. Hvem var innbyggerne i det samfunnet som fra 1850 og utover fikk adgang til den offentlige hukommelsen i arkivet? Når vi ser nærmere på hvem noen av de besøkende i Statsarkivet var får vi samtidig et innblikk i hva de har brukt arkivet til. Dette lar oss se hvilke tema som var viktige for de, og hva de henvendte seg til det «offentlige Norge» for å få kunnskap om.

3.1 - Trondheim mot slutten av det 19de århundre

I perioden denne undersøkelsen omfatter – de siste månedene av 1889 og hver av de utvalgte seks årene fram til 1920 – er Trondheim på mange måter en by i utvikling (Danielsen, 1997). Innbyggertallet økte, byens bebyggelse ble stadig bredere, og den gamle «patriserstanden» som hadde dominert byen sosialt og økonomisk mistet i økende grad sin betydning. Det var også i denne perioden Trondheims første oppblomstring av politisk partivirkosomhet tok til.

Noen år før 1889 hadde Trondheim opplevd et besøk av den Svenske unionskongen, Kong Oscar. Sammen med kronprins Gustav og et stort svensk følge var kongen kommet fra Stockholm for å foreta den høytidelige åpning av den nye mellomriksbanen. Den byen som åpnet seg for det kongelige følge hadde noen år tidligere i 1875 hatt om lag 22500 innbyggere. Da hadde folketallet økt med nesten 155%, fra om lag 8800 i 1801. Men tross den raske veksten bar Trondheim for mange iakttakere ennå preg av en småby.

«Dersom man ikke vidste at Trondheim har sin Domkirke og er en handelsby af fremragende betydning (...) så vilde byens samling af huse ikke vekke nogen interesse,» skrev Tyskeren Güzfeldt som ledsaget keiser Wilhelm på hans norgesturer (Danielsen, 1997, s.12).

I det ytre lå byen slik den var blitt regulert av Cicignon, og bebyggelsen i sentrum hadde fremdeles stort sett det preg den hadde fått etter de store brannene i begynnelsen av førtiårene. Murtvangen hadde ennå ikke endret byens utseende, selv om en del store bygg var vokst opp i sentrum. Ensformige og lave trehus preget likevel bybildet. Sammen med de brede, ofte folketomme gatene gav de byen et regelmessig stivt, tilknapet utseende. Det ble fra enkelte hold hevdet at bebyggelsen harmonerte med innbyggernes karakter.

Den Danske forfatteren Herman Bang skrev i sine opptegnelser fra åttiårenes Trondheim at: *«Trøndernes væsen passer til hans gader. Han er gravitetisk med en smule hang til stivhed, og han gaar til sine forretninger med en anstand som han vandrede i en procession.»* (Danielsen, s.12)

3.2 - Norge i utvikling

Norge på 1800-tallet er en nasjon i utvikling. Fra grunnlovsforsamlingen i 1814 til unionsoppløsningen i 1905, er det 19-århundre den tid der Norge kommer til rette som egen nasjon. Den norske professoren Rune Slagstad beskriver denne perioden – spesielt årene mellom 1884 og 1940 – som «folkedannelsens storhetstid» (Slagstad, 1998, s.101).

Anders Johansen, i boken «Komme til Orde», skriver om politisk kommunikasjon mellom 1814 og 1913. Her viser han blant annet hvordan det norske samfunnets elite ledet an, selv om Stortinget ble folkeliggjort med bøndernes inntog. Han viser også hvordan man i denne perioden arbeidet for å gjøre folket til ett. Folket måtte gis dype røtter dokumentert med eventyr, folkemuseer og tradisjoner (Johansen, 2019, s.800).

Denne «folkedannelsens storhetstid» resulterte i det Slagstad beskriver som et pedagogisk perspektiv som så «samfunnet som et pedagogisk rom». Norges befolkning skulle, med andre ord, «læres inn» i deres rolle som medborgere i en moderne nasjon. Slagstad bemerker at «*Den demokratiske folkelighet er den norske gave til den demokratiske verden.*» Han viser til de store skolereformene etter 1884 som hentet forbilder, ideen for folkedannelse, den demokratiske folkelighet, og fra den moderne vitenskapelighet (Slagstad, 1998, s.93).

Historien om Norge på 1800-tallet er historien om framveksten et demokratiske Norge styrt av et myndig folk. Det er historien om innføringen av Formannskapslovene i 1836, innføringen av Fellesskolen, utvidelsen av stemmeretten og avskaffelsen av Embedsmannsstaten til fordel for Parlamentarismen. Folkedannelsens elitetropper var lærerseminariene, sier Slagstad (s.131) – men også Stortinget fortjener her å nevnes, i tillegg til skoler, organisasjoner innen frivillig-Norge, målbevegelsen og bedehusfolket.

Disse bevegelsene og institusjonene var alle med og demokratiserte Norge. Folk fikk trening i å lese, skrive og ta ordet, mulighet til å fundere over viktige politiske spørsmål, og bidra til å avgjøre veivalg. Her må vi også nevne Riksarkivet – og fra 1850, Statsarkivet i Trondheim, som var eget embete før det ble underlagt Riksarkivet i 1904. Den tilgang til viten det gav sitt publikum var et viktig bidrag til Norges utvikling som et moderne, demokratisk samfunn.

3.3 - Teoretisk grunnlag og historisk bakgrunn

Den samtid de utvalgte årene fra besøksprotokollene beskriver er fra begynnelsen av de 20de århundre og fram til 1920. En viktig kilde til kunnskap om Trondheim i denne perioden har vært Rolf Danielsens «*Trondheims historie 997 – 1997. Bd 4: En exempelløs fremgang 1880-1920*». Danielsens bok gir et levende bilde av Trondheim rundt forrige århundreskifte, spesielt med hensyn til byens tidsånd, utseende og utforming. Viktige skikkelser i byen – som politikere og geistlige – beskrives også i detalj.

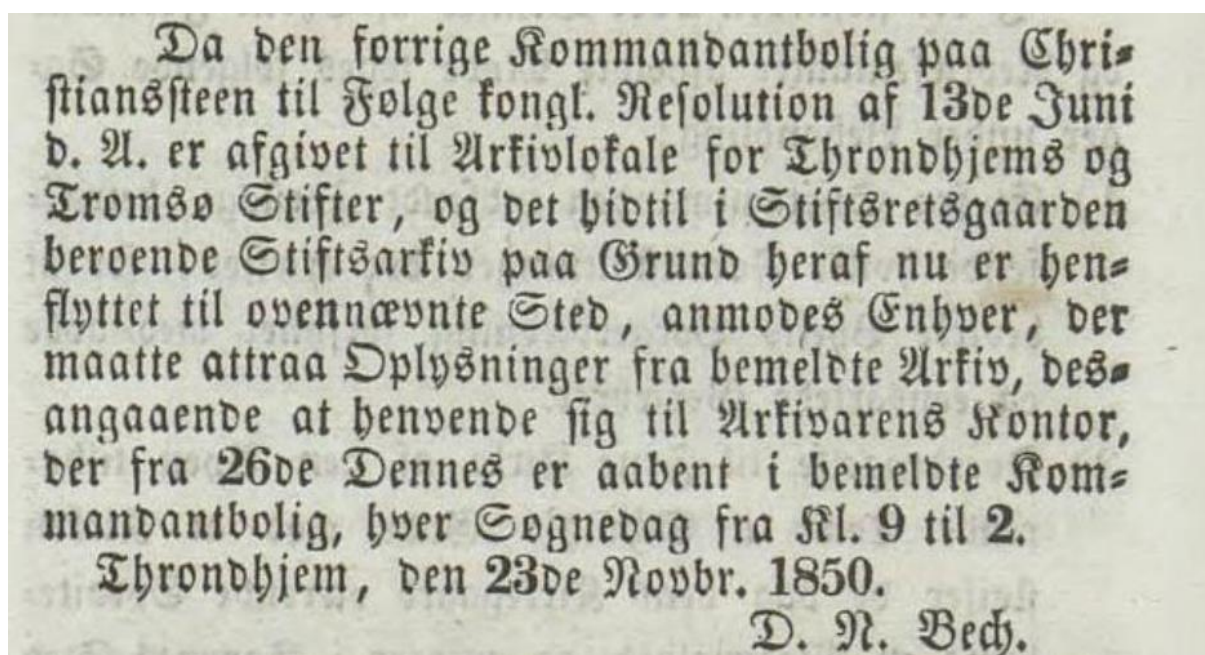
Det eksisterer en mengde ulike kilder til lokalhistorie om Trondheim og omegn i dette tidsrommet. Dette inkluderer nettressurser som StrindaWiki, Hitterslekt, Digitalt Museum og LokalhistorieWiki. Disse har alle blitt brukt i leting etter utfyllende informasjon om ulike navn fra besøksprotokollen. Andre nettressurser som og har vært nyttig inkluderer Store Norske Leksikon og Wikipedia.

Den viktigste kilden når det gjelder den aktive bruken av arkivet har vært Statsarkivets egne ressurser. Dette omfatter både de offentlige besøksprotokollene ført fra 1889, og Statsarkivets egne årsrapporter mellom 1900 og 1920. For å si noe om Statsarkivet i Trondheims historie benyttes boken «*Statsarkivet i Trondheim, 1850 - 2000*» av Astrid Løvlien. Den gjennomgår viktige hendelser i Statsarkivets utvikling fra dets etablering på Christiansten festning i 1850 og fram til år 2000. Blant annet beskrives Statsarkivets ledelse, og hvordan ulike hendelser både på arkivet og i samfunnet påvirket Statsarkivets administrasjon. En annen viktig kilde til historisk informasjon har vært boken «*Arkivet – En beretning om det norske Riksarkivet 1817-2017*» av Åsmund Svendsen. Her beskrives etableringen og utviklingen av Riksarkivet fra dets begynnelse i 1817. Spesielt tegner Svendsens bok et levende bilde av de nasjonale forhold som gjorde at man så det som nødvendig å stifte Riksarkivet. Boken inneholder innspill angående etableringen av Statsarkivet i Trondheim, bruken av besøksprotokoll og retningslinjer for bruk av taushetsplikt. Når det gjelder lovmessige føringer har «*Riksarkivarens Instruks*» fra 1904 vært spesielt viktig.

Beskrivelse av tema forbundet med sosiologisk teori er hentet fra verket «*Mennesker og samfunn*» av Morten Schiefloe (2019). Den beskriver sosiologiske grunnbegrep, forståelsesformer og teori, spesielt i forbindelse med tema som ulikhet, kjønn og sosiale fellesskap.

I masteroppgaven «*Hvorfor henvendte folk seg til statsarkivet? – En kvantitativ studie av allmenhetens bruk av Statsarkivet i Trondheims henvendelsestilbud*» skriver Øyvind Langhelle om Statsarkivet i Trondheim over et lengre tidsrom. Han undersøker hvordan ulike brukergrupper har benyttet Statsarkivet i to bestemte tidsperioder, 50-60-tallet og 80-90-tallet. Samtidig undersøker han også en hypotese om at rettighetslovgivning har gjort brukere fra en bestemt gruppe, besøkende med spørsmål knyttet til personlige rettigheter, mer framtrødende. Min oppgave undersøker også data om besøkende fra Trondheim Statsarkiv. Mitt fokus er imidlertid på en langt tidligere tidsperiode enn den Langhelle skriver om – 1890 til 1920. I tillegg belyser jeg individuelle besøkende, og ikke bare eventuelle brukergrupper. Der Langhelles oppgave gir et systematisk overblikk går min oppgave mer i dybden.

3.4 - Hvorfor Trondheim?

(Kilde: Arkivforeningen.no, 2019)

Tirsdag den 23. november 1850 stod en kunngjøring på trykk i avisen «Trondhjems Adresse-Contoires Efterretninger». Fram til da hadde byens stiftsarkiv vært lagret i bygningen på den gamle stiftsrettsgården, i dag kjent som Erkebispegården. Nå informerte den nytilsatte Stiftsarkivaren at arkivet var blitt flyttet til en ny adresse; den gamle kommandantboligen på den da nedlagte Christiansten Festning. Ved kongelig resolusjon den 13. juni 1850 var boligen utpekt til arkivlokale for Trondhjems og Tromsø stifter. De som ønsket opplysninger fra stiftsarkivet, kunne nå henvende seg til denne adressen fra 26. november.

Kunngjøringen var undertegnet av stiftsarkivar Domenicus Nagel Bech, og avsluttet med å spesifisere at åpningstiden var fra 9 til 2 alle dager unntatt søndag. Bech var offiserssønn fra Nordfjord, og hadde jobbet som assistent i Riksarkivet siden 1835. Han hadde selv vært i Trondheim sommeren 1844, med det oppdrag å danne seg et nærmere bilde av arkivsituasjonen i byen. Han ble utnevnt til institusjonens bestyrer i 1850 (Løvlien, 2000, s.16). For første gang både i Trondheim og Norden var et offentlig arkiv blitt opprettet på en separat adresse, med en formell bestyrer og en offentlig åpningstid (Løvlien, 2000, s.9). Slik begynner Astrid Løvlien (statsarkiver i Trondheim, 2000-2021) historien om statsarkivet i Trondheim. Men hvorfor ble akkurat Trondheim valgt som sete for den første offentlige arkivinstitusjonen nord for Dovre? Det lå flere faktorer bak denne avgjørelsen.

Norge i 1850 var involvert i et nasjonsbyggende prosjekt. Riktignok hadde Norge vært i union med Sverige siden 1814; men var ikke lenger å regne som en provins i et annet land, slik det hadde vært under Dansk styre. I union med Sverige var Norge et separat rike med egen administrasjon. Forvaltningen av den Norske stat skulle nå skje i Norge, og nasjonens styrende elite måtte nå bygge et fungerende statsapparat. Dette medførte et behov for å dokumentere den offentlige forvaltningens forretninger, ikke minst i forhold til økonomiske anliggender. Det var i anledning dette prosjektet at Riksarkivet ble etablert som egen etat i 1817, med én enkelt ansatt i det som da het Kirkedepartementet (Løvlien, 2000, s.9). Riksarkivets oppgave var å bidra til å opprette en oversikt over nasjonens økonomi, skape et fundament for historisk forskning, og å fungere som det offentlige Norges hukommelse, (Instruks for Riksarkivaren, 1904).

Offentlige institusjoner i Trøndelag, inkludert Trondheim Stiftsoverrett og prestegjeld som sognet til Nidaros stift, hadde alle opprettholdt arkiv i tråd med sin embetsførsel. Statsarkivenes grunnlag ble lagt i 1587, da lagmennene i Danmark-Norge fikk avleveringsplikt til lens-arkivene. Senere ble denne ordningen utvidet og videreført i regi av amtsarkivene. Disse avleveringene utgjorde senere kjernen i statsarkivenes bestand. Det er i disse regionale arkivinstitusjonene det norske arkivvesen har sitt utgangspunkt (Thime, 2019, s.1). I 1850 var flere av disse regionale arkivene kjent for å være lite oversiktlige og i generelt dårlig stand. Under sitt opphold i Trondheim i 1844 for å undersøke tilstanden til byens embetsarkiv fastslo Domenicus Nagel Beck at store deler av arkivenes innhold stod i fare for å gå tapt.

Store mengder arkivmateriale trengte bedre sikring, og å sikre de hos Riksarkivet i Christiania ville være tungvint for både embetsmenn og institusjoner nord for Dovre (Løvlien, 2000, s.11). Det oppstod etter hvert en forståelse av at det ikke var mulig å samle all informasjon under ett tak i selve Riksarkivet. Til det var avstandene mellom Oslo og resten av landets administrative embeter for store. Frakt av arkivverdig materiale til hovedstaden var vanskelig, og de ulike skaperne av materialet var lite villige til å avlevere det de så på som den lokale hukommelsen til oppbevaring andre steder (Løvlien, 2000, s.11). Opprettelsen av statsarkivet i Trondheim må forstås som en videreføring av disse oppgavene, og det ble etter hvert normen i Norden og Europa ellers å etablere mer desentraliserte nettverk av statlige arkivdepoter (Svendsen, 2017, s.108).

Etter adskillelsen fra Danmark ble det sentralt å fremme en nasjonal bevissthet om Norsk kultur. Det var slik ikke lenger bare rettigheter og administrative behov arkivene skulle tilfredsstillere. Deres innhold var ikke minst forskningsmateriale, kilder til nasjonens historie (Svendsen, 2017, s.33). Andre interesser som spilte inn i opprettelsen av arkivet i Trondheim var nasjonalromantiske strømninger, og en gryende Trøndersk selvbevissthet. På Eidsvoll i 1814 sikret denne selvbevisstheten at Nidarosdomen ble kroningskirke, uten at der var noen historisk presedens.

I tillegg var Christiansten Festning også en faktor som gjorde Trondheim aktuell for opprettelse av en separat arkivinstitusjon. Festningen hadde blitt bestemt nedlagt av Kong Karl II i 1816, og å utnytte de gamle lokalene til fordel for den statlige forvaltningen var en mulighet til å gjenbruke ressurser (Løvlien, 2000, s.12).

Trondheim var også Norges klart største by nord for Dovre, og fra 1816 til 1892 hovedsete for Norges bank. Lengre nord, denne gang i Tromsø, ble det ikke opprettet et eget statsarkivkontor som en del av Statsarkivet i Trondheim før i 1952. Eget Statsarkiv fikk ikke Tromsø før i 1987 - muligens som en gjenspeiling av at det skapt mer arkivverdig materiale i Trøndelag enn andre steder nord for Dovre. I 1847, under arbeidet med å diskutere behovet for en ny arkivinstitusjon i Trondheim, fastslo Stiftsdireksjonen at andre byer neppe ville ha behov for en lignende institusjon. Det måtte i så fall bli Bergen. Det ville altså ikke skape noen form for presedens om Trondheim fikk et eget arkiv. Det var disse faktorer som til sammen gjorde Trondheim til et naturlig valg (Løvlien, 2000, s.12).

3.5 - Sammendrag

Trondheim på slutten av 1800-tallet er en by i vekst. Det samme kan og sies om resten av landet. Begge deler vokser ikke bare i form av innbyggertall, men «vokser» inn i sine moderne former. Trondheim, og Norge, er i ferd med å bli sitt moderne selv. For Trondheim er dette en moderne storby. For Norge er dette en nasjonalstat med en opplyst og demokratisk interessert befolkning. Rune Slagstad sier det slik at den demokratiske folkelighet er den norske gave til den moderne verden (Slagstad, 1998, s.93).

På landsbasis sees dette blant annet med utviklingen av den norske fellesskolen. Samfunnet, som et «pedagogisk rom», skulle gi folkeviljen en demokratisk selvbevissthet og moralsk identitet. Den norske akademikeren og pedagogen E. I. Hambro skal ha sagt det slik: «Det erkjendes som en statssag, at alle samfundets medlemmer faar den fuldeste adgang til at lære.» (Slagstad, s.97)

Det som først og fremst skal læres er lese- og skrivekyndighet. Men det er også noe mer. For Trondheims del blir denne nasjonale ambisjon blant annet synlig i form av etableringen av Statsarkivet. Som en forlengelse av Riksarkivet er Statsarkivet i Trondheim et Statlig hukommelsesdepot nord for Dovre. Det letter ikke bare den norske stats administrative arbeide, det holder også dørene åpne for vanlige borgere. Slik deltar Statsarkivet i den dannelsesoppgave som den norske folkeskolen etter hvert utfører. Ved å gi arkivets publikum tilgang til sannhet myndiggjøres publikum inn i et demokratisk samfunn.

Trondheim velges som sted for et Statsarkiv i 1850 av flere grunner. Den første av disse er det klare behovet for å berge offentlig arkivmateriale som ellers ville ha kunnet gått tapt. En annen grunn var den økende forståelsen av at det ikke var mulig å sentralisere all arkivinformasjon i Oslo, og at Trondheim – som et viktig administrativt sentrum nord for Dovre – allerede hadde tilgjengelige lokaler i form av den nedlagte Christiansten Festning.

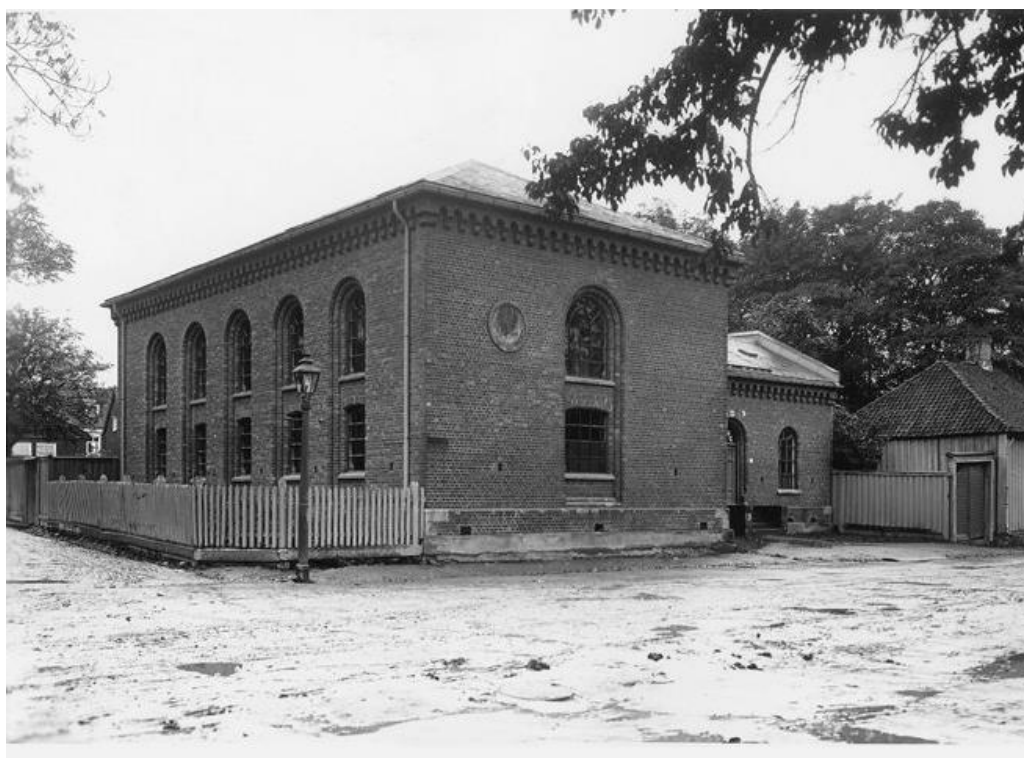
4. Innenfor arkivets vegger

Innledning

Dette kapittelet beskriver hvordan forhold som Statsarkivets bygning, ledelse, lesesalsplasser og interne orden påvirket de besøkende.

4.1 - Forhold på lesesalen

Den første gang Statsarkivet i Trondheim fikk hus i et formålsbygg var i 1865. Denne adressen, Bispegaten 7, lå på tomten der Trondheim kunstmuseums bygning ble oppført i 1930.

(Trondheim Stiftsarkiv, Bispegaten 7. Fotograf ukjent. Kilde: <https://www.arkivverket.no>)

Selv om arkivets nye bygning var en klar oppgradering fra dets tidligere lokaler på Kristiansten festning bød tilværelsen i Bispegaten likevel på problemer. Mangel på plass både for personale og arkivsaker, dårlig luft og manglende oppvarming fremsto snart etter flyttingen som markante utfordringer. Etter 1904 reflekteres dette de årlige rapportene Statsarkivaren i Trondheim sendte til Riksarkivet.

«Efter instruxens paabud afgives herved en beretning om Stiftsarkivets tilstand ved utgangen av budgetaaret 1904/05.

Arkivets tilstand kan kun betegnes som i høy grad utilfredsstillende. Dets bygning er forlængst overfyldt; på loftet, som ikke er indredet til oppbevaring af arkivsager, staar mange kasser papirer, som er helt utilgjængelige, og på to steder udenfor bygningen opbevares adskillige arkivsager, deriblandt det for nogle år siden i en kjelder paa kongsgaarden fundne stiftsamtsarkiv.

Arkivets kontorlokaler er for smaa, arkivaren har intet eget kontor, og det er til megen ulempe saavel, at her ingen vagtmesterbolig findes, som at arkivsalen, hvori ordningsarbeider maa foregaa, ikke kan opvarmes.» (Statsarkivet i Trondheims årsrapport, 1904/1905)

Her har Statsarkivet ingen egen lesesal, spesielt for publikums behov. De besøkende må oppholde seg i det samme rom som de ansatte.

Fra Statsarkivet i Trondheim 1925 / 1926

II. Lokaler, søkning: Plassen er stadig til det ytterste knapp. Skrivemaskinen, som man bruker i ekspedisjonsrummet, er til alvorlig gene for mange besøkende, hvis nerver forstyrres av dens klapping, men nogen annen plass for denne har det ikke vært mulig å finne.

Luften i lokalet, særlig i fugtig veir, av vadmelsklær hos besøkende fra landet har ofte bragt oss en fortvilelse nær, men dermed er intet at gjøre. Det er jo nu sikkert haap om vel ett aar aa faa endelig forandring ved innflytning i det nye arkivbygg.

Fra Statsarkivet i Trondhjem 1926/1927

- I. Lokaler: søkning: Om plassen, skrivemaskinens generende klapping for de besøkende og personalet samt om luften i det trange rum som kombinert ekspedisjon og lesesal er intet nytt at tilføie til, hvad der blev meddelt i forrige beretning. «Befrielsens time» er jo nu nær.*

Riksarkivets Aarsberetning 1926/1927:

I alle statsarkiver optas, som i tidligere beretninger oplyst, personalets arbeidstid av de mange daglige besøkende på lesesalen, som skal hjelpes til rette, og av ekspedisjonen av skriftlige forespørsler om eiendoms- og slektskapsforhold. Der blir, som ovenfor nevnt, alt for liten tid og anledning til å beskjeftige sig med arkiv- og registreringsarbeide.

1. Lokalene. Om lokalene har der i de siste 30 aar været skrevet saameget, at man anser det overflødig aa anføre noget derom. Det er bare det aa si, at plassmangelen efterhvert er blet mer og mer sjenerende for en rasjonel drift, og utsikten til aa faa ta det nye statsarkiv i bruk synes f. t. ikke aa være videre lyse.

Det er så man hører hvor oppgitt man er over kummerligheten.

Statsarkivet i Oslo. Til enkelte tider av året er der sterk tilstrømning av besøkende til lesesalen. I januar 1927 var man derfor nødsaget til å innrette bibliotekvesen til lesesala for publikum, en ordning som har sine ulemper for arkivet, men som efter omstendighetene er tilfredsstillende for publikum.

Alle Statsarkiv sliter med problem av denne typen. I Oslo går man også så langt at man åpner nye rom for publikum - til «ulempe for arkivet» - for å gjøre publikum fornøyd.

4.2 - Manglende orden

Da Statsarkivet begynte sin virksomhet i 1850 hadde man ikke mye inventar. En inventarliste fra 1855 viser 28 nummer; inkludert et beger, en hammer og to håndklær. Andre punkter på listen inkluderer fem stoler, fire bord og to gulvtepper. Dette kan virke fattigslig, men byråkratiet hadde orden i sysakene. (Løvlien, s.27, 2000).

Når vi studerer hvilke brukergrupper som har vært aktive i arkivet kan vi samtidig si noe om de forhold besøk har forgått under. Ut fra inventarlisten fra 1850 kan vi anslå at et besøk i arkivets lokaler på nedlagte Christiansten festning må ha skjedd under relativt spartanske forhold. Her var lite anledning til å oppholde seg over lengre tid, og hvis det en dag dukket opp mer enn fem besøkende måtte besøkende nr. 6 belage seg på å stå – eller muligens sitte på gulvet. Nye møbler innkjøpt for spesifikt bruk på arkivets lesesal kom ikke på plass før 1903 (Løvlien, s.33, 2000).

På det tidspunkt der nye møbler til lesesalen bestilles er arkivet flyttet fra kommandantboligen og kommet inn i nye, spesialbygde lokaler i Bispegaten. Den økte plassen dette medførte, i tillegg til den nye adressen nærmere sentrum, gjorde at Statsarkivet i Trondheim ble langt mer tilgjengelig for folk flest. Selve materialet arkivet gav tilgang til var i en stand som gjorde det utfordrende å bruke. Så sent som i 1889, nesten 40 år etter at arkivet først ble etablert, la stiftsarkivarens offentlige arbeidsinstruks klar vekt på at det måtte gjøres mer for å katalogisere institusjonens materiale. I den grad arkivets besøkende ønsket å dra nytte av materialet måtte de dermed gjennomgå og undersøke det på egen hånd, noe som må ha vært utfordrende for besøkende uten nødvendig forkunnskap, og tidkrevende for de som faktisk hadde det (Løvlien, s.32, 2000).

Det kan og fortone seg som om å jobbe i Statsarkivet i Bispegaten 7 kan ha vært litt som å gå på skattejakt:

«Fra Stiftsarkivet i Trondheim til Riksarkivet – 1892

[...]

Endelig tør jeg måske også opplyse om, at der ved oprydning i arkivets fugtige og bækmørke kjelder i anledning af indlægning af vand- og klokkledning i bygningen er bleven fundet ca. 10 gamle arkitekturfragmenter tilhørende Domkirken (arkivets nabo), samt 1 mærkelig marmorstykke med rester af en indskrift. Dette viser sig at have utgjort en del af et «andagtskorts» fra 1297, hvorav 2 større stykker tidligere bevares i Domkirken. Om disse sidste gjøres meddelelse i Undsets «Indskrift f. midd. I Trhjms. Domk.» (Chr. V. d. F. 1888, 4, 39-44).»

I Statsarkivets kjeller var man ikke sikker på hva som befant seg. Man kunne til og med avdekke skjulte middelalder-klenodier. (Årsmelding, Trondheim Centralarchiv, 1892).

Vi får her et inntrykk av arkivet i Bispegaten som kaotisk og spartansk. Dette gjorde likevel ikke at folk holdt seg unna arkivet – snarere tvert imot.

4.3 - Riksarkivarens instruks

Tidsperioden denne undersøkelsen dekker er på mange måter en omstillingsperiode for Statsarkivet i Trondheim. Arbeidsinstruks blir mer utpregede, adresser og besøksforhold endres, og rutiner utvikles. Statsarkivet, og hva det er, endres i takt med samfunnet. Fra å være en lagringsplass for embetsarkiv når det først ble opprettet i 1850 får Statsarkivet fra 1890-årene og utover langt flere ressurser. Blant annet medfører dette at arkivet kan bruke mer tid ordnings og oversiktsarbeid, noe som gjør dets innhold mer tilgjengelig. I tillegg

åpner også statsarkivarens nye arbeidsinstruks for et inntak av mer mangfoldig materiale. Dette gjelder ikke bare inntak fra flere kommunale institusjoner, men også fra statlige og private. Mens kvinner fikk stemmerett i 1913, preges det norske samfunn av økende økonomisk vekst og debatt om sosiale spørsmål. Statsarkivet i Trondheim blir ikke bare en hukommelse av det statlige Norge på regionalt nivå, men med inntak av private arkiv i økende grad en ressurs også om og for nasjonen som helhet. Tidligere slo vi fast at et arkiv ble definert på bakgrunn av den informasjon det gav tilgang til. Arkivet skaper slik sine brukere. På den andre siden skaper brukerne, med sine behov, arkivets innhold.

I 1904 ble Riksarkivarens myndighet regulert gjennom en instruks gitt ved kronprinsregentens resolusjon av 25. mars. «*Kronprinsreg.res. 25 mars 1904, hvorved er bestemt: 1. At Ledelsen af Rigets Arkivvæsen underlægges Rigsarkivaren, der som Følge heraf ved Siden af den direkte Bestyrelse af Rigsarkivet fremtidig vil have at føre Tilsyn med Stiftsarkiverne. 2. At nedenstaaende Udkast til Instruks for Rigsarkivaren approberes.*» (Instruks for Riksarkivaren, 1904).

Instruksen kom til å danne det formelle grunnlaget for riksarkivarens myndighet fram til arkivloven av 1992 trådte i kraft fra nyttår 1999. Den markerte dessuten at statens sentralarkiv fra nå av definitivt skulle ansees som én etat, Arkivetaten, hvor riksarkivaren hadde det øverste faglige ansvaret (Svendsen, s.170).

Et viktig poeng med instruksen var at den samlet statens depotarkiver under en paraply. Riksarkivaren ble gjort til øverste sjef for det som ble kalt «Rigets Arkivvæsen». Idet ble landets sentralarkiver samlet som en etat og med en øverste faglig leder, riksarkivaren. Konkret innebar instruksen at riksarkivaren fikk et overordnet faglig ansvar for stiftsarkivarene og Riksarkivet, som han skulle styre direkte. For å fylle rollen som leder for arkivvesenet fikk riksarkivaren plikt til å inspisere stiftsarkivene etter nærmere avtale med departementet. Lederskapet var begrenset på to felt. Stiftsarkivarene var fortsatt selvstendige embetsmenn, som ledet hvert sitt stiftsarkiv. Dernest hadde stiftsarkivarene et selvstendig ansvar for sitt arkivs budsjett, som ble bevilget for hvert stiftsarkiv for seg. 1904-resolusjonen inne bar en sentralisering av arkivetaten, mens arkivetaten samtidig bevarte preget av å være en etat som var sterkt *desentralisert* (Svendsen, s.171).

Med kronprinsregentens resolusjon fra mars 1904 var riksarkivarens myndighet formalisert. Hovedformålet riksarkivaren og Riksarkivet skulle arbeide mot, var kodifisert. Målet var å bevare arkiver. Bevaringsmandatet var innskrenket til statlige arkiver, ikke til arkiver generelt fra det norske samfunnet. Samlet sett forvaltet Arkivverket statens hukommelse, og vaktet sentralmaktens langtidsminne (Svendsen, s.172).

Idealet riksarkivaren holdt seg med på midten av 1800-tallet, tilsa at riksarkivaren skulle stå friere i forhold til staten. Drømmen var at Riksarkivet skulle bli et slags norsk Geheimearkiv, en institusjon hvor akademisk trente arkivarer forvaltet og forsket i eldre arkivsaker til beste for historiefaget og for statens høyeste interesser. Realiteten var en annen. I likhet med de andre statlige depotarkivene i Trondheim og Bergen, ble Riksarkivet en passiv mottager av arkivsaker som statsforvaltningen hadde behov for å bli kvitt. Riksarkivets utvikling ble dermed intimt knyttet til statsforvaltningens utvikling (Svendsen, s.172).

Riksarkivar Ebbe C. H. Hertzberg (1847 – 1912) sammenlignet i 1909 «et lands offentlige arkivvæsen» med et tre som gjennom et nettverk av røtter trakk næring fra alle lands lokale, sentrale, statlige og kommunale embets- og ombudsmyndigheters arkiver. Sammen dannet det et nett av arkivinstitusjoner som dokumenterte samfunnets historie (Svendsen, s.215).

4.4 - Adgang for alle

Det vi i dag kjenner som det offentlige, åpne arkivet har ikke alltid vært slik. Den betydning vi i dag legger i begrepet «offentlig arkiv», for ikke å si «statlig arkiv», er en betydning som fortjener å sees nærmere på. Arkivet er en ressurs som borgere i et demokratisk samfunn kan bruke for å hevde sine rettigheter. På lik linje med den offentlige skolen er det offentlige arkivet med på å lære samfunnets borgere det nødvendige som trengs for å delta i et demokratisk samfunn; evner som å tilegne seg informasjon, analysere kilder og formulere meninger i en offentlig debatt. Slik fungerer det moderne arkiv ikke bare som en støtte for et demokratisk samfunns regjering, men samfunnets borgere. At det moderne arkiv skulle hatt en slik funksjon har ikke alltid vært en selvfølge. På 1800-tallet, da den moderne nasjonalstat blir til slik vi kjenner den i dag, har det offentlige arkiv en ganske annen virkemåte. Statlige arkiv fra denne perioden forstod generelt arkiv som institusjoner som samlet informasjon om og for den regjering som hadde skapt den. Arkivet vaktet adgang til denne informasjonen ut fra prinsippet om at «arcana imperii» - «statens hemmeligheter» - skulle forbli nettopp det navnet tilsa de var: hemmelige (Müller, 2013, s.29).

For stater i den Tysk-talende og dels også Skandinaviske del av Europa ble dette reflektert i selve navnet på de ulike statenes arkivinstitusjoner. Danmark-Norge hadde sitt «Geheimkanselli», og Bayern vaktet sine statlige arkiver i det såkalte «Geheime Stats-Archive». Begrepet «Geheime» har i dag betydningen «Privat», men kan og forstås som «Hemmelig». Borgere med ønske om innsyn i arkivenes innhold måtte søke om lov. Da den Prøysiske historikeren Leopold von Ranke i 1866 ønsket innsyn i Bayerske arkiv ble hans søknad avvist, blant annet på bakgrunn av at de «Private Stats-Arkiver», slik navnet tilsa, jo var private. Satt på spissen var åpne, statlige arkiver i første halvdel av 1800-tallet et slags «*contradictio in adjecto*», altså komplett ulogisk (Svendsen, 2017, s.162).

Da Norge får sin grunnlov i 1814 og «Riksarkivet» etableres som et kontor i Finansdepartementet i 1817 er det denne tradisjonen de offentlige arkiv fødes i. Førstearkivar Torkel Thime (1954-) har påvist at den dansk-norske statlige forvaltningen fra midten av 1500-tallet fastslo at rettsprotokoller skulle bevares av hensyn til rettspleien for innbyggerne i de to rikene. Ifølge ham er dette den eldste bestemmelsen vi kjenner fra dansk-norsk forvaltning som gav befolkningen rett til innsyn i statens arkiver. Thimes funn handler dog kun om adgang til rettsprotokoller, ikke om adgang til statens arkiver generelt. Hvordan den dansk-norske stat forvaltet andre typer saksdokument, dokument som kunne gi innsikt i hvordan staten og kongemakten tenkte og handlet på et overordnet plan, er en helt annen historie (Svendsen, s.162)

I 1871 beskrev daværende Riksarkivar Birkeland (1830-1896) Riksarkivets adgangspolitik i et brev til overbibliotekar Chr. Bruun, sjefen ved Det kgl. Bibliotek i København. «*Alle som spurte om råd, fikk råd, og de som ønsket avskrifter, fikk det også, uten krav om betaling.*» Man hadde en liberal åpningsprofil: «*Faktisk har neppe nogen faaet Nei, hva han end har bdt om at se.*» Det fantes ikke noe regelverk som begrenset innsyn i arkivene, og arkivarene måtte da bruke «*Conduite*» eller skjønn (Svendsen, s.165).

I stor grad var adgang og kontroll et uregulert felt. Det er hevdet at Riksarkivet i praksis holdt en åpen dørs politikk. Hos oss «*har Adgangen til Rigsarkivet – og det samme gjælder [...] Stiftsarkivet i Trondhjem – været den friest mulige,*» skrev Riksarkivar Birkeland i 1877 (Fintland, 2017, s.98).

Foto: Plakett utenfor Riksarkivets Læsesal. Kilde: Svendsen, 2017, s.208.

Da Riksarkivaren endelig ble gitt en instruks i 1904, inneholdt denne en generell og uspesifisert bestemmelse om hemmelighold. Riksarkivaren, het det, «*har at paase at tilbørlig Hemmeligholdelse iakttages med Hensyn til de Sager, for hvilke dette maa ansees paakrævet.*» (Svendsen, s.165)

I andre vestlige land ble offentlighetens adgang til statens dokumenter slått fast i lovs form tidlig på 1800-tallet. I 1838 ble Public Record Office Act vedtatt i Storbritannia, en lov som la grunnlaget for det britiske nasjonalarkivet, The Public Record Office. Loven slo fast at statens dokumenter skulle være offentlige. Dokumentene ble fra da kalt «People's Evidence». Imidlertid ble dette generelle offentlighetsprinsipp, et prinsipp 1700-tallets Jeremy Bentham hadde lovprist som et mektig verktøy mot korrupsjon og konspirasjon, straks uthulet ved en rekke bestemmelser som plasserte effektive hindre for publikums adgang til offentlig sakspapirer. I hvilken grad journalister i norske aviser arbeidet systematisk med å sikre seg offentlige saksdokumenter, og hvordan offentlige myndigheter svarte på en slik praksis i Norge på 1800-tallet, er et felt som er mindre studert. I hvilken grad andre offentlige dokument enn rettsprotokoller var åpne ved vi ikke, likeså hvilken praksis for åpenhet og adgang Riksarkivet hadde på 1800-tallet (Svendsen, s.166).

4.5 - Statsarkivets ledelse

Fem forskjellige personer har ledet Statsarkivet i Trondheim oppgavens aktuelle periode. I kronologisk rekkefølge er de: Jess Daae (22.10.1861 – 12.03.1904), Kristian Koren (23.05.1863 – 10.02.1938), Anders Daae (27.02.1871 – 14.06.1915), Jacob Friis (27.04.1883 – 12.12.1956) og Jørgen Refsaas (21.06.1855 – 21.12.1943). Av disse er Friis og de to Daaene kun ansvarlige for 5 år, Koren for 12 og Refsaas for 7. Jess Ludvigsen Daae ble Stiftsarkivar i Trondheim i 1889. Før dette hadde han avtjent sin verneplikt som offiser i 1879, og jobbet i Riksarkivet i 1883. Han flyttet til Stavanger i 1890.

Statsarkivet i Trondheim ble fra 1891 til 1913 ledet av Kristian Brinch Koren. Til dags dato er han den eneste regionale arkivleder som har gått videre til å lede Riksarkivet.

Født i Trondheim i 1863, flyttet til Nordfjord med sine foreldre i 1867, og videre til Christiania i 1873. Han tok Eksamen Artium ved Christiania Katedralskole i 1881. Som student ved Christiania Universitet var Koren aktiv i byens studentersamfunn, og fungerte som dets arkivar. Han studerte språkhistorie og arbeidet både på universitetsbiblioteket og Riksarkivet, før han fikk jobben som Stiftsarkivar i fødebyen Trondheim. Han holdt jobben til han ble utnevnt til Riksarkivar i 1913. I hans minnetale i 1938 ble det b.la. sagt: «*Om hans virke som sådan er fra kyndigste hold uttalt at han opnådde større resultater enn noen norsk riksarkivar før ham. Hans hjertesak var å sørge for at arkivene fikk de husrum de hadde bruk for. Vakre og moderne arkiver i Bergen, Trondheim og Kristiansand er minnesmerker over riksarkivar Koren.*» (Lokalhistoriewiki, 2021).

Korens øyeblikkelige etterfølger i Trondheim ble Anders Daae. Født på Kragerø, også han tjenestegjorde som vernepliktig offiser i 1889, før han ble autorisert som sakfører i 1898. Anders Daae var Stiftsarkivar i Trondhjem mot slutten av sitt liv, og stod bare to år i stillingen – fra 1913 til 1915. Jakob Johan Sigfrid Friis er i dag mest kjent som historiker og politiker, snarere enn arkivar. Han var medarbeider i avisen *Socialdemokraten* i 1909–1912, og Stiftsarkivar i Trondheim fra 1915 til 1917. Utover 20-tallet var Friis involvert i flere venstreorienterte aviser – først som medarbeider i Arbeiderbladet, og senere som redaktør for Rjukan Arbeiderblad. Fra 1934 og fram til 1953 har han statsarkivar i Kristiansand.

Den neste i rekken av statsarkivarer er Iver Jørgen Refsaas. Født i 1855 var Refsaas sønn av en gårdbruker fra Inderøy. Han tok utdanning innen militæret, og ble lærer og sersjant ved underoffiserskolen i Trondheim 1881. Han ble siden furer ved Innherredske linjebatlajon i 1889, så kommandersersjant i 1900 og fanejunker i 1906.

En stund arbeidet Refsaas på Strinda lensmannskontor, inntil han i 1894 begynte som assistent i Statsarkivet i Trondheim. Før dette er han og registrert som besøkende på Statsarkivets lesesal ved flere anledninger i 1901. Han ble tilsatt med en daglig 5-timers arbeidstid, «*samt Forpligtelse til i den varme Aarstid, naar de paakræves, udenfor Kontortiden at deltage i forefaldende Ordningsarbeider o. lign.*» Ansatt som Stiftsarkivar i 1918 (fra 1919 skiftet stillingen navn til «Statsarkivar») førte han videre arbeidet med å registrere arkivmaterialet man hadde begynt med i Korens tid. Der hans forgjengere hadde tatt inn nytt materiale fra flere embeter enn før, er Refsaas viktig fordi han gjorde dette materiale ordnet og oversiktlig. Dette innebar blant annet registrering av eldre pantebøker og justisprotokoller og skifteprotokoller. Folketellingslistene for 1701 og 1801 ble skrevet av etter innlån fra Riksarkivet. Refsaas hentet sentralt lagret materiale slik at det også ble tilgjengelig lokalt. I tillegg ble det og foretatt en ordning og registrering av Trondhjems stift og amts arkiv, samt Romsdals arkiv (Arkivportalen.no).

4.6 - Sammendrag

Trondheim Statsarkiv flytter inn i de nybygde lokalene i Bispegaten 7 i 1865. Da er arkivet for første gang kommet i en formålskonstruert bygning. Fra den gamle kommandantboligen på Christiansten Festning er lokalene i Bispegaten et klart seg opp. I Bispegaten ligger Statsarkivet fram til 1927, og det er fra denne perioden lesesalsprotokollene gir oss oversikt over hvilke besøkende som kommer og hva de er ute etter.

I 1904 utgir Riksarkivaren en ny arbeidsinstruks for Statsarkivet i Trondheim. Den beskriver blant annet innholdet i de årlige «beretningene» Statsarkivene sender Riksarkivaren. Før 1904 har beretningene i brede trekk vært beskrivelser av hvilket materiale Statsarkivet har mottatt. Fra 1904 og utover inneholder årsrapportene også beretninger om lokalenes stand, den daglige drift og arkivarenes arbeid. Når de mer utfyllende årsrapportene settes i sammenheng med besøksprotokollene skaper dette et klarere bilde enn tidligere av hvem Statsarkivets besøkende har vært, og hvilke forhold besøkene skjedde under.

For arkivets del var forholdene i arkivbygningen stadig mer utfordrende. Til tross for bygningens formålsrettede konstruksjon ble mangelen på plass og oppvarming stadig mer krevende. Disse forhold gjorde arkivets daglige bruk stadig mer utfordrende - både for dets ansatte og besøkende. Mangelen på orden og oversikt over arkivets materiale kan hevdes å være den vanskeligste av disse. «All tid-«, ble det sagt, «-går med på å hjelpe de besøkende med deres henvendelser.»

Alt siden grunnleggingen var åpningstidene i Statsarkivet generøse. Folk fikk hjelp med sine forespørsler – på bekostning av det «egentlige» arkivarbeidet; det vil si ordning og administrering. De generøse åpningstidene og den positive holdningen til publikums behov var i tråd med det Riksarkivarens forstod som arkivets samfunnsrolle. En arkivar skulle ikke være en historiker, skrev Kristian Koren, men en tilrettelegger: «*Det er derfor en selvopofrende rolle at være arkivar*» (Svendsen, 2017, s.142).

De tre arkivarene som ledet Statsarkivet i Trondheim mellom 1890 og 1927 markerte seg ved å gjennomføre en generøs og publikumsvennlig åpningspolitikk. To av de, Kristian Koren og Iver Refsaas, satte og søkelys på å utvide Statsarkivets samling av offentlige protokoller, og var viktige pådrivere for byggingen av nye arkivlokaler.

5. Kildematerialets innhold og utfordringer

Innledning

I dette kapittelet vil jeg nærmere beskrive det historiske kildemateriale denne oppgaven bygger på. Dette omfatter Statsarkivet i Trondheims besøksprotokoller og årsberetningene fra både Trondheimsarkivet og andre.

5.1 - Årsberetningene

Årsberetningene har vært viktige kilder til informasjon for denne oppgaven. Disse kan deles inn i to hovedtyper: Årsberetningene fra Statsarkivet i Trondheim til Riksarkivaren, og Årsberetningene fra Riksarkivaren til Regjeringen. Årsberetningene fra Statsarkivet fungerer som en oppsummering av institusjons tilstand for ulike budsjettår, mens de for Riksarkivarens del beskriver tilstanden til arkivvesenet som helhet. Innholdet i disse årsberetningene ble utviklet i tråd med Riksarkivarens egen arbeidsinstruks. Fra opprettelsen av Statsarkivet i Trondheim i 1850 inneholder Statsarkivets årsberetninger kun beskrivelser av det materiale Statsarkivet har mottatt i løpet av budsjettåret. I tråd med den utvidete arbeidsinstruksen Riksarkivaren mottar i 1904 utvides årsberetningene til å inneholde beskrivende oppsummeringer av Statsarkivets tilstand, behov og utfordringer.

Instruksens §1 sier følgende: «*Han (Riksarkivaren) afgiver hvert Aar til Kirke- og Undervisningsdepartementet, under hvilket han direkte sorterer, en kort Beretning om Arkivvæsenets Tilstand og de i Aarets Løb udførte Arbeider.*» (Riksarkivarens Instruks, 1904, §1). Årsberetningene er forfattet av Statsarkivaren selv, og skrevet for å redegjøre for hans overordnede – Riksarkivaren – om Stiftsarkivets drift. Disse ble siden benyttet av Riksarkivarens egen årsmelding til Stortinget, der han argumenterte for det neste års budsjettbehov. Selv om det andre historiske materialet denne oppgaven benytter – besøksprotokollene – bare dekker perioden mellom 1889 og 1920 – benyttes årsberetninger helt fram til budgettåret 1927/28. Dette er fordi de forhold og utfordringer Statsarkivaren beskriver i sine rapporter også kan føres tilbake til tiden fram til 1920.

5.2 - Besøksprotokollen

I Statsarkivet i Trondheim ble det i 1889 begynt med føring av besøksprotokoll. På dette tidspunkt hadde arkivet flyttet ut av kommandantboligen på nedlagte Christiansten og inn i nye lokaler i Bispegaten. Besøksprotokollen dekker i hovedsak fire forhold; besøkets nummer, dato, den besøkjendes navn og det tema som besøket gjaldt.

Noen ganger registreres også den besøkendes yrkestittel. En utfordring med protokollen er at de noterte opplysningene er mangelfulle. Personnavn utelates, og ærend beskrives kun i vage vendinger – i så stor grad at hva enkelte besøkende var ute etter er noe man må gjette seg til.

I 1890 kan vi lese om følgende besøkende i Statsarkivet:

BESØKSNR.	DATO	NAVN	TEMA
1		Pastor Skavlan	
2		En betjent fra Byskriverkontoret	
3		Kontorist K. Lund fra Stiftskontoret	
4		Pastor Vik	
5		Mons Røøgaard	
6		J. Refsaas	(Han ble senere ansatt som Stiftsarkivar.)
7	31. mai	Ordføreren i Strinden	Anstiller undersøkelser i Trondhjems amtsbøker vedrørende forhold i ... (delbo)
8		Boghandler O.	Ønsker at gjøre seg bekjent med Stiftsarkivets innhold i alminnelighet
9		Statsadvokat Theisen	Ønsker opplysninger om den i 1840 avdøde enke etter Tollinspektør Høierdal, Anna Maria Høierdal, født Juel.

10	11. juni	Frøken Arnett	Søker for frøken Brandt i Kristiansand opplysninger om .....i Trondhjems ministerialbøker

Tabell 5.1: Besøksprotokoll 1890, Januar til Juni.

Et utsnitt fra det tidligste hele protokollåret viser et temmelig bredt omfang av besøk på arkivet. Dette spennet går fra offentlige tjenestemenn som Statsadvokat Theisen, og til mer anonyme skikkelser som «En betjent fra Byskriverkontoret». Noen av de er i ærend for andre, for eksempel Frøken Arnett som på vegne av Frøken Brandt i Kristiansand søker opplysninger fra Trondhjems ministerialbøker. Andre besøkende går ærend i mer offentlig sammenheng, for eksempel Ordføreren i Strinden (uten personlig navn).

Sannsynligvis dreier dette seg om Lauritz Jensen; en norsk industrileder og politiker. Ifølge nettsiden «Store Norske Leksikon» var Jensen sentral under opprettelsen av Ranheim Cellulosefabrik, og av Trondhjems Tekniske Lærestanstalt, som åpnet i 1870. Som medlem i komiteen for ordningen av landets tekniske utdanning var han blant dem som foreslo at en teknisk høyskole skulle legges til Trondheim (SNL.no, 2020).

Han besøker Statsarkivet for å «*anstille undersøkelser i Trondheims amtsbøker*» angående et forhold i et delbo. Et av de mer fascinerende innslagene i protokollen er «Bokhandler O.» som i all enkelhet «*ønsker at gjøre seg bekjent med Stiftsarkivets innhold i almindelighet.*»

Mest sannsynlig er «Bokhandler O.» fotograf og papirforhandler Erik Olsen, en innflytter fra Meråker som drev en papirhandel og fotografforretning i Søndregate 6. Erik Olsen drev som profesjonell fotograf og var den som ble mest benyttet når det gjaldt dokumentasjon av offentlige institusjoner i Trondheim, bl.a. Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum, Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab og, treffende nok, Statsarkivet. Han var Domkirkens faste fotograf fra 1870 til ca. 1916/17 (Digitalmuseum, 2022). Nøyaktig hvilket ærende «Bokhandler O.» hadde i arkivet i 1889 når han stiftet bekjentskap med dets innhold i alminnelighet er ikke godt å si, men det er rimelig å tro at det var i profesjonell sammenheng.

Når man langsomt tyder håndskriften ser man at dette ikke bare er arkivets historie. Man møter også i korte glimt mennesker med kunnskapsbehov. Hvor går grensene til nabogården, og hva sier kirkebøkene om fødsler og farskapsforhold? Når sekretæren for Røros Kobberverk

innfinner seg for å finne dokumenter fra et halvt århundre tilbake, får vi mistanke om at her er uenighet. Eller muligens rot i deres egne arkiver. Og når forstanderen for Thomas Angells Stiftelser ville se en kongelig resolusjon fra 60 år tilbake er det muligens et spørsmål om rettigheter. Slik åpner arkivprotokollene et lite og fascinerende vindu inn til publikum og deres spørsmål til arkivmaterialer rundt århundreskiftet.

5.3 - Besøkende i arkivet

Statsarkivet har først og fremst fungert som en institusjon for det statlige embetsverket.

Samtidig har Statsarkivet også en samling av flere hundre private arkiver.

Offentlige arkivs prioritering av private- så vel som offentlige arkiv er fortsatt et tema under avklaring. Private arkiv er hentet inn etter hvert, men uvisst under visse kriterier.

Da det ble opprettet i 1850 het Statsarkivet i Trondheim «Centralarchivet for Trondhjems og Tromsø stifter». Sunnmøre, som tilhørte Bergens stift, ble ikke lagt under arkivet i Trondheim før 1929. I 1952 ble det opprettet et statsarkivkontor i Tromsø, som overtok de mest brukte arkivsakene fra Troms og Finnmark. Da Statsarkivet i Tromsø ble opprettet i 1987, hadde likevel Statsarkivet i Trondheim det overordnede ansvaret også for de to nordligste fylkene. I den perioden denne oppgaven ser på har Statsarkivet i Trondheim forvaltet det statlige Norges hukommelse nord for Dovre og vaktet sentralmaktens langtidsminne (Svendsen, 2017, s.172).

Hvem har benyttet seg av denne hukommelsen? De besøkende kan sorteres og samles i brukergrupper etter typen materiale eller fagområde de etterspør. Brukergruppens medlemmer trenger ikke ha annet til felles enn denne interessen. Dette gjelder heller ikke evnen til å sette seg inn i det arkiverte materialet. Et eksempel på en brukergruppe med et slikt skiftende kunnskapsnivå kan være forskjellen mellom de sogneprestene som i sin tid forfattet ministerialprotokollene, og de besøkende på Statsarkivets lesesal som i dag finner det utfordrende å tyde protokollenes tidstypiske skrift. Når protokollene først ble sendt til arkivet hadde deres forfattere stadig den profesjonelle kunnskapen nødvendig for å tyde innholdet; slik som protokollenes struktur, ulike forkortelser og faguttrykk. Brukere fra senere tider, som strever med å tyde bøkens Gotiske skrift, struktur og forkortelser, har funnet dette utfordrende.

5.4 - Hvem skrev protokollene?

III. Statsarkivet i Trondhjem.					
Statsarkivar Iver Jørgen Kristiansen Refsaas	21. juni 1855	22. mars 1918	6 500,00	500,00	7 000,00
Assistent I, Frøydis Hansen	2. mars 1879	1. jan. 1914	3 300,00	750,00	4 050,00
Do. I, Anders Larsen Moen	2. aug. 1896	16. nov. 1919	3 300,00	187,50	3 487,50
Do. II, Sigrid Johanne Nyhus	1. dec. 1895	5. mars 1921	2 600,00	-	2 600,00

(Stortingsprotokollene, 1922)

Listen over viser ansatte ved Trondheim Statsarkiv i 1922. Foruten Statsarkivar Refsaas ser vi også funksjonærene Frøydis Hansen, Anders Larsen og Sigrid Jacobsen Nyhus. Det er én, eller muligens flere av de av disse sistnevnte, som forfatter besøksprotokollen.

Før dette tidspunktet er Statsarkivet i Trondheim ikke en arbeidsplass med stor «gjennomtrekk» blant de ansatte.

Den mest sannsynlige forfatteren av besøksprotokollene er de av Statsarkivets ansatte beskrevet som «Assistent I». I Statsarkivets årsberetning fra budsjettåret 1925-1926 kan leses følgende:

Assistent Hans Fr. Rodal har for den allervæsentligste del av sin tid været beskjøftiget med opordningsarbeider til flytningen, saaledes at der faller et sterkt arbeidspress paa eldste assistent, frk. Fr. Hansen, der er leder av den daglige ekspedisjon, kjennt efter 27 aars tjeneste som hun er i hver krok av arkivet.

(Fra Statsarkivet i Trondheims årsberetning, 1925-26, s.1).

Her kan vi lese at lesesalens daglige ekspedisjon ledes av arkivets den eldste assistent, Frøydis Hansen, «kjent efter 27 års tjeneste som hun er i hver krok av arkivet». Gitt at Assistent Hansen er den som utgjør Statsarkivets «ansikt utad» - ved at hun møter de besøkende som kommer dit – er det antageligvis også hun som registrerer og skriver de inn i besøksprotokollen.

5.5 - Sammendrag

Datamaterialet denne oppgaven baserer seg på er todelt. Hovedfokus er innholdet fra 6 år og 2 måneder av Statsarkivet i Trondheims besøksprotokoller og fra tiden mens statsarkivet hadde sin adresse i Bispegaten 7. Ellers benyttes også data fra Statsarkivet og Riksarkivarens årsberetninger. I Trondheim er de tidligste tilgjengelige besøksprotokollene fra november 1889, mens de fra Riksarkivet finnes fra 1881.

Protokollene inneholder informasjon om hvert enkelt besøk på Statsarkivets lesesal. Denne informasjonen omfatter løpenummer for det aktuelle året, dato, personopplysninger som varierer fra navn til generelle vendinger, og det tema besøket gjaldt. Ved hjelp av denne oversikten er det mulig å danne et bilde av hvem de besøkende på Statsarkivets lesesal var, og hvorfor de har vært der. Nøyaktig hvilken lov eller instruks som lå til grunne for å føre besøksprotokollenes er ikke kjent, ei heller hvem sin håndskrift det er. Det er rimelig å tro at det er den eller de ansatte ved arkivet som betjente lesesalen. For Statsarkivets del betyr dette at forfatteren til det meste av protokollene må være Eldste Assistent Frøydis Hansen.

Årsrapportene, også kjent som 'Årsberetningene', er oppsummeringer av Statsarkivet og arkivvesenets drift i ulike budsjettår. I tråd med Riksarkivarens nye instruks til Statsarkivene fra 1904, inneholder årsberetningene detaljerte oppsummeringer av hvert enkelt statsarkivs materielle inntak, bygningstilstand, personale og driftsvilkår. Rapportene fra Statsarkivet er forfattet av arkivets sjef, mens rapportene fra Riksarkivet er forfattet av Riksarkivaren. Årsrapportene gir innblikk iforholdene Statsarkivet i Trondheim ble drevet under, hvordan det stod til med lokaler og ansatte, og hva arbeidet med besøkendes behov innebar. Oppgaven deler Statsarkivets besøkende inn i ulike brukergrupper, ut fra det tema eller materiale de har vært på arkivet for å finne.

Utfordringer ved kildematerialet er den tidvis utfordrende håndskriften, og de av og til vage opplysningene. Mange besøkende er ikke identifiserbare, og deres ærend på arkivet kan noen ganger være gjetning. Dette gjør deres inndeling i en bestemt brukergruppe, og å «synliggjøre» de i ettertid, vanskelig. Dette kapittelet viser leseren hvordan det historiske materiale har påvirket studien og hvilke utfordringer det har medført.

6. Metode, gyldighet og reliabilitet

Innledning

I dette kapittelet vil jeg forklare de metodiske grep jeg har gjort for å organisere og ordne datamaterialet - spesielt valg og definisjon av brukergrupper.

6.1 – Metode og arbeidsmåter

Martyn Denscombe skriver at det finnes mer enn en måte å forske på, og at en god forsker må være vant med å ta avgjørelser i løpet av et prosjekt. Nøkkelen til å ta de beste avgjørelsene – avgjørelser som fører til at et prosjekt blir vellykket – er å velge en passende forskningsstrategi. «*A strategy is a plan of action designed to achieve a specific goal.*» (Denscombe, 2010, s.3).

Å velge den strategien som er mest vellykket for et enkelt forskningsprosjekt handler om å forstå prosjektets formål. Dette omfatter tre spesifikke punkt:

- Et overblikk over forskningsprosjektet som helhet (Også kjent som et forskningsparadigme)*
- En spesifikk plan for å gjennomføre prosjektet (En handlingsplan)*
- Et spesifikt mål prosjektet skal nå (Et forskningsmål)*

I boken «Historikerens arbeidsmåter» fra 2018 konstaterer historikeren Teemu Ryymin at tekster utgjør «et stort og viktig kildemateriale» for historisk forskning. Arbeid med historisk kildemateriale handler grunnleggende om å «forankre de i tid og rom» (Melve & Ryymin, 2018, s.50).

Dette innebærer en systematisk analyse av en tekst ut fra flere bestemte trekk og forhold. En liste over disse innebærer blant annet:

- Tekstens innhold; hva den faktisk inneholder,
- Tekstens skapelsesformål; hvorfor teksten sier det den sier,
- En analyse av tekstens forfatter,
- Tekstens tiltenkte mottager (Melve, 2018, s.45).

Formålet med denne masteroppgaven er å se nærmere på hvorfor folk besøkte Statsarkivet i Trondheim mellom 1889 og 1920. Dette gjør jeg ved å undersøke besøksprotokollene fra seks forskjellige år i denne perioden. Ved å fordele de besøkende fra hvert enkelt år inn i ulike brukergrupper basert på det tema den besøkende etterspør, vil oppgaven danne et historisk overblikk (Denscombe, 2010, s.4).

For å nå dette målet og er valget av metode viktig. Den norske akademikeren Knut Halvorsen definerer «metode» som en systematisk måte å samle informasjon på. I et forskningsprosjekt

er valg av metoder med på å bestemme hva en vil se eller oppdage. Denne oppgaven benytter analyse og gjennomgang av historisk arkivmateriale som sin metode (Halvorsen, 2008, s.8).

I sin helhet dekker besøksprotokollene et tidsrom fra november 1889 til 1943, og inkluderer til sammen 38063 registreringer. Fra disse rådata fokuserer oppgaven på november og desember 1889, samt seks utvalgte år: 1899, 1901, 1905, 1910, 1914 og 1920. Dette tilsvarer et mindre utvalg på til sammen 4239 registrerte besøkende – til sammen 11% av det totale besøkstallet. Protokollårene denne studien ser på er valgt fordi de er noen av de tidligste registreringene tilgjengelige. 1905 er i tillegg valgt fordi året har betydning for norsk historie, da Norge går ut av unionen med Sverige. 1914 er valgt av to grunner – dels da det har betydning for Norsk historie, da det i dette år er 100-års jubileum for å markere landets grunnlov, og dels da det er dette året Først Verdenskrig bryter ut.

Arkivbrukerne representert i besøksprotokollen er fordelt i seks ulike brukergrupper, ut fra hva den enkelte besøkende søkte i arkivet. Disse brukergruppene er: slektsforskning, justis, eiendom, historisk forskning, offentlige protokoller og annet.

Denne fordelingen er gjort på bakgrunn av opplysninger fra hver enkelt registrering.

For å få en oversikt over de besøkende på Statsarkivet fra år til år, og hvordan bruken av Statsarkivet i Trondheim har utviklet seg over tid vil det totale antallet registreringer bli sammenlignet fra år til år. Dessuten beskrives nærmere et utvalg av registreringer fra hvert år, spesielt de som omhandler identifiserbare besøkende, institusjoner eller samfunnsforhold. Andre måter å ordne registreringene på kunne også vært valgt. De besøkende kunne for eksempel vært fordelt sosioøkonomisk, eksempelvis i arbeiderklasse, middelklasse eller overklasse. Disse begrepene brukes som en samlebetegnelse for plassering i det samfunnsmessige ulikhetshierarkiet (Schiefløe, 2019, s.249).

«Ulikhetshierarkiet» er et begrep som beskriver rangeringen av mennesker med utgangspunkt i deres tilgang til ressurser og samfunnsposisjon. Den tyske samfunnsforskeren og sosiologen Max Weber mente at vi kunne forestille et lands befolkning ordnet i lag oppå og under hverandre. Plasseringen til individer og grupper ble gjort med utgangspunkt i blant annet klasse, makt og sosiale anseelse (Schiefløe, 2019, s.246).

Ut fra innholdet i Statsarkivets besøksprotokoller er det mulig å plassere noen besøkende med ulik sosioøkonomisk status, men ikke alle. Fra 1890 kan vi b.la. lese at både Arkitekt Christie

og Biskop Laache har vært innom Statsarkivet i ulike ærender. De er begge eksempler på velstående menn med høy sosioøkonomisk status. Andre steder i protokollen er de tilgjengelige opplysningene mindre klare. Enkelte besøkende er beskrevet kun som «En mann», «En dame fra Toten» eller «En Orkedaling». På bakgrunn av dette er det vanskelig å fastslå noen sikker informasjon om alle besøkendes sosioøkonomiske stilling. Det gjør det vanskelig å si noe om deres sosioøkonomiske stilling.

En annen måte å ordne de registrerte besøkende hadde vært ut fra geografiske tilknytning. Flere besøkende kommer fra andre steder enn Trondheim; f.eks. Tautra, Orkdalen og Frøya. Besøkende fra utenfor Midt-Norge forekommer også. Opplysninger om geografisk tilknytning er bare unntaksvis registrert i protokollene. Slike opplysninger ville gitt et bredere og mer utfyllende innblikk i bruk av arkivet. Dessverre mangler besøksprotokollene nok informasjon til å fastslå sosioøkonomisk klassetilhørighet og geografisk tilknytning. Inndeling av de besøkende ut fra brukergrupper, og beskrivelser av identifiserbare enkeltbesøkende, utgjør derfor oppgavens hovedfokus.

Det arkivmateriale oppgaven gjennomgår er ikke tidligere analysert eller undersøkt. Arbeidet utført i denne oppgaven kan derfor kalles en «eksplorerende» undersøkelse.

I undersøkelser av denne typen er det viktig å dekke et mest mulig variert utvalg.

I det materiale oppgaven fokuserer på er «undersøkelsesobjektene» forstått som de ulike årene i besøksprotokollene, og vil først og fremst fokusere på «kvantitativ» informasjon. I vitenskapelig forskning skilles mellom to forskjellige typer informasjon eller data. Hvis data er målbare – for eksempel hvor mange betalende gjester som besøker en restaurant i et bestemt tidsrom – kalles de «kvantitative». Data som ikke kan måles eller telles på samme måte – for eksempel verbale utsagn eller tekst – kalles «kvalitative». Denne studien forsøker å si noe mer om hvem de besøkende på Statsarkivet i Trondheim var og hvilke brukergrupper de representerte. Det er derfor enklest å utforske det fenomen de representerer – og de data oppgaven har tilgjengelig – ved å kvantifisere data om de besøkende (Halvorsen, 2008, s.128). Dette inkluderer hvor mange besøkende som var innom lesesalen hvert år, og hvilke brukergrupper de representerer.

6.2 - Brukergrupper

Jeg har fordelt oppgavens data inn i fem forskjellige brukergrupper, valgt på bakgrunn av flere forskjellige kilder. Statsarkivets egen dokumentasjon, og boken «*Statsarkivet i Trondheim 1850-2000*» av Astrid Løvlien har spilt en viktig rolle. Arbeid av Michel Duchein, Svein Carstens, Lars C. Jenssen, Gabrielle Blais, Åsmund Valderhaug og Astrid Løvlien har også hatt betydning. Under arbeid med oppgavens rådata ble det klart at ikke alle besøkende i protokollene kunne fordeles på én brukergruppe. Noen av de var ikke registrert med et klart ærend, mens andre passet inn i mer enn en brukergruppene samtidig. De fem forskjellige brukergruppene er derfor: «*Slektsforskere*», «*Historikere*», «*Eiendomsforhold*», «*Offentlige protokoller*» og «*Annet*».

Tre av brukergruppene ovenfor, Slektsforskere, Eiendomsforhold og Historikere, er alle nevnt i Statsarkivets egne dokumenter: «*Søkningen til arkivet har også i denne termin varet avtagende. (...) Besøkene gjelder hovedsakelig eiendomsforhold (grænser, eiendoms-, bruksrett, m. v. for faste eiendommer), materiale til bydgebøker og slektshistorie.*» (Statsarkivet i Trondheim, 1925, s.3)

Historikere er og en brukergruppe i arkivet den Canadiske akademikerer Michel Duchein skriver om. I teksten «*Obstacles to the Access, Use and Transfer of Information from Archives: A RAMP Study*» (1983) skriver Duchein om bruk av «modern archives» – forstått som arkivinstitusjoner med røtter tilbake til det sene 1800-tallet. Han deler moderne arkivs publikum inn to generelle hovedkategorier: «*Allmenheten*» og «*Akademikere*». Den største av disse, «*Akademikere*»; består først og fremst av historikere (Duchein, 1983, s.7).

Det nære forholdet mellom offentlig arkiv og historikere nevnes også av den Canadiske arkivaren Gabrielle Blais i rapporten «*Access to archival records: A review of current issues: A RAMP study*. Ved begynnelsen av det 20. århundre ble arkivarer utdannet som en del av historiefaget, på lik linje med profesjonelle historikere (Blais, 1995, 2.2).

Bruk av offentlige arkiv i forbindelse med historisk forskning er en trend som har vokst fram i takt med historiefagets utvikling og modernisering. Moderne arkivinstitusjoners framvekst på 1800-tallet ble knyttet til historiefaget i så stor grad at den canadiske arkivaren Terry Cook har karakterisert arkivarer som «*historikerens håndlangere*» (Carstens & Jenssen, 2020, s.217).

Ducheins andre hovedkategori, «*Allmenheten*», omfatter alle de som ikke besøker et arkiv i et profesjonelt ærend. «*What is called, to use an expression which is both familiar and pleasant, 'the man in the street'*». Denne allmenheten besøker moderne arkiv av samme grunn som de

besøker moderne museumsutstillinger – og kommer til uttrykk blant annet som en økende interesse for genealogisk forskning (Duchain, 1983, s.9).

Slektsforskere defineres som personer som har oppsøkt Statsarkivet idet ærend å lete fram opplysninger om egne eller andres familiemedlemmer, slik disse framgår i offentlige protokoller som f.eks. folketellinger, kirke- eller dåpsbøker. Gabrielle Blais beskriver uprofesjonelle slektsforskere som en viktig brukergruppe i moderne arkiv (Blais, 1995, 2.4). Besøkende med ærend knyttet til slektsforskning er referert til i Trondheims Statsarkiv allerede på 1860-tallet: «12. oktober 1866 skrev så (daværende Stiftsarkivar) *Bøgh til biskopen i Trondheim, og ba om at prestene skulle avlevere de kirkebøkene som var eldre enn 1800. (...) Dessuten trengte slektsgranskerne dem*» (Løvlien, s.27). Her, 16 år etter at arkivet først ble opprettet, er slektsgranskere synlig som en egen brukergruppe.

Den norske arkivaren Gudmund Valderhaug nevner i artikkelen «*Det Gjestfrie Arkivet*» (2006) at en typisk brukergruppe i arkivet er personer på leting etter informasjon om eiendomsdokumentasjon (Valderhaug, 2006, s.6). Dette omfatter de som oppsøker arkivet for å finne informasjon om eiendomsgrenser, tomterett og landmålinger. Slik informasjon kan være material som dokumenterer spesifikke eiendomsgrenser eller bruksrett knyttet til gårdsbruk og vassdrag. hvem som eier hva, skylder eller plikter hva i forhold til gjeldende lover, tidligere oppmålinger og fastsetting av grenser.

Besøkende fra brukergruppen «*Offentlige protokoller*» er besøkende som er innom Statsarkivet for å finne informasjon om den offentlige forvaltningen – for eksempel skolevesenet eller amtmannen. Statsarkivet i Trondheim begynte sin eksistens som et arkiv for materiale først og fremst fra embets-nivået i den offentlige forvaltningen. I boken «*Statsarkivet i Trondheim 1850-2000*» av Astrid Løvlien (2000) står det: «*I tillegg til at de yngre Trondheimsarkivene tok stor plass, gav de den ulempe at de stadig måtte tilbakesendes til embetene*». En av de første brukergruppene aktive i arkivet ser ut til å ha vært offentlige embedsmenn. Før Riksarkivaren etablerte en spesifikk arbeidsinstruks i 1889, var det vanlig for arkivets ansatte å skrive kopier for hånd av det materiale de besøkende ønsket utlevert. Dette gjør offentlige tjenestemenn til en sannsynlig brukergruppe i besøksprotokollene (Løvlien, s.17, 2000).

6.3 – Gjengangere

I perioden før Statsarkivets flytting til Høgskoleveien går noen navn igjen mer ofte enn andre. Mens noen kun er innom Statsarkivet én enkelt gang dukker andre opp med nesten profesjonell hyppighet. Jeg har valgt å betegne slike tilbakevendende besøkende for «Gjengangere». Noen av disse er kjente skikkelser, andre ganske anonyme. Dette kan føre til at inndelingen av de besøkende i forskjellige brukergrupper blir noe skjev.

Et eksempel på en gjenganger fra lesesalen i 1901 er «Bokbinder A. Brodin». Ifølge Trondheims Adressebok for 1890 er han bosatt på adressen Nedre Bakklandet 49, med yrket «Bogbindersven.» (Trondheim Adressebog 1890, s.6, 1890)

Han besøker lesesalen den 3. januar for å «*Benytter alle mulige Minist.bøger og Skifteprotokoller for at skaffe Slægtregistre til 'De sidste Dagers Hellige'*». Utover dette året er Brodin innom lesesalen ikke mindre enn 9 ganger mellom januar og april. Organisasjonen «Jesu Kristi Kirke av De Siste Dagers Hellige», også kjent som Mormonerne, er en religiøs bevegelse fra USA. Brodin er registrert som medlem av Mormonerkirkens tempel i Trondheim (Personlig meddelelse). I lys av dette kan Bokbindersven Brodins besøk på Statsarkivet enten forstås som et uttrykk for generell nysgjerrighet, eller hans religiøse plikt. For medlemmer av Jesu Kristi Kirke av Siste Dagers Hellige er det å lære om sin slektshistorie mer enn bare en tilfeldig syssel. Siste-dagers-hellige tror at familier kan være sammen etter dette livet. Det er derfor viktig å styrke relasjoner med alle familiemedlemmer, både de som er i live og de som er døde. Siste-dagers-hellige tror at den evige sammenføyningen av familier er mulig gjennom hellige beseglingsseremonier som foregår i templene. For mormonene er derfor slektsforskning eller slektshistorie den essensielle forløper for tempelarbeid for de døde. De siste-dagers-hellige tror at avdøde familiemedlemmer kan velge om de vil motta eller forkaste de ordinanser som er utført for dem. Bokbindersven Anthon Brodin ser slik ut til å være et eksempel på en tidlig norsk konvertitt til Jesu Kristi Kirke av de Siste Dagers Hellige. Hans besøk på Statsarkivets lesesal er en utførelse av hans religiøse plikt (Church of Jesus Christ, 2022).

En annen klar gjenganger fra 1901 er «Byggmester Helgesen». I perioden fra januar til april er Helgesen innom lesesalen ikke mindre enn 20 gang. Hans oppførte grunn er: «*Benytter Helgelands Tingprotoller søgende Opl.om en Tyv ved Navn Henrik, efter hvem en Hule i Rødø har sit Navn.*» Den Helgesen det her er snakk om er sannsynligvis Wilhelm Theodor Helgesen. Som «byggmester» var hans yrke å oppføre bygninger i tråd med en arkitekts anvisninger, og var dermed et klart medlem av Trondheims bedre borgerskap.

Han var også medlem av den såkalte «Borgergarden», en forløper til det profesjonelle konstabelkorps vi finner i dagens ordenspoliti. I 1901 er han 61 år (Digitalarkivet.no). I 1901 utgav Helgesen en lokalhistorisk bok om den berømte tyven og omstreiferen Henrik Jacobsen. Bokens fulle tittel var: «*Stortyven fra Melø: Henrik Jacobsens Historie*». Det er sannsynligvis forarbeidet til denne boken Helgesen er på lesesalen for å gjennomføre.

Byggmester Helgesen, avbildet i Borgergardens uniform, ca. 1900.

6.4 – Reliabilitet

Begrepet «Reliabilitet», også kjent som «Pålitelighet», sikter til hvor pålitelige målinger er. Hvis uavhengige målinger har det som kalles «høy reliabilitet» er de mer eller mindre like hverandre. De måler med andre ord det samme fenomen, selv om målingene er utført til forskjellige tider av forskjellige folk. Halvorsen fastslår at en reliabel forskningsprosess er en prosess fri for unøyaktigheter – som for eksempel feilregistrerte data (Halvorsen, 2008, s.68). I denne oppgaven er reliabilitet en utfordring. Datakildene er ikke bestandig tydelige.

Tabellen under viser en vanlig registrering fra besøksprotokollene.

Den første rammen fra høyre viser besøkets nummer – det 54 fra det aktuelle året.

Den andre rammen viser besøkets dato.

I den tredje rammen vises den besøkedes identitet. Noen ganger gjøres dette med navn, men andre ganger bare med en generell beskrivelse – i dette tilfellet, «Mannen fra Orkedalen».

I den siste rammen vises hvilket materiale det aktuelle besøket gjaldt. Noen registreringer inneholder ikke informasjon om dette. Se illustrasjonen under for eksempel:

Besøk 54	Mai 13	Mannen fra Orkedalen	

Tabell 6.1: Besøksprotokoll for 1914, besøk 54 i dette år.

Hvilken brukergruppe kan dette besøket gjelde?

I slike tilfeller har jeg lett fram tidligere referanser til besøk av samme person der klarere formål er registrert. Se illustrasjonen under for eksempel:

Besøk 293	September 26	En Orkedaling	Søger protokoller om sin slægt.

Tabell 6.2: Besøksprotokoll for 1913, besøk 293 i dette år.

Her, i den fjerde rammen fra høyre, er besøkets formål klart registrert. Det gjør dette besøket viktig. I tilfeller som dette kan vi danne hypotese om at, hvis «Mannen fra Orkedalen» som besøker Statsarkivet i 1914 er den samme som «En Orkedaling» som var innom året før den besøkende er på Statsarkivet av samme grunn.

Et annet poeng som også kan påvirke oppgavens reliabilitet er de besøkende som er registrert i protokollene med klare ærend, men som kan tolkes inn i flere forskjellige brukergrupper.

Et eksempel på dette illustreres i følgende tabell:

Besøk 179	Juli 8	Adjunkt Pedersen	Søker historisk informasjon om gården Utvang på Senja

Tabell 6.3: Besøksprotokoll for 1914, besøk 179 i dette år.

Er dette et besøk som burde plasseres i brukergruppen «Historisk forskning»? Er det slektshistorie vedkommende er ute etter? Eller er besøkets egentlige formål et spørsmål knyttet til brukergruppen «Eiendomsforhold»? I tilfeller som dette har jeg valgt å plassere den besøkende i den brukergruppen jeg finner det mest naturlig. Dette er en pragmatisk antagelse, gitt de data studien har hatt tilgjengelig.

6.5 - Gyldighet og utvalg

Jacobsen definerer begrepet «Gyldighet» som et mål på om forskning faktisk måler det den påstår at den måler. Videre deles gyldighetsbegrepet inn i to underliggende begrep – «Ekstern» og «Intern». Intern gyldighet beskriver i hvor stor grad de data vi har tilgjengelig gir dekning for konklusjonene vi trekker. I denne oppgavens må selve datagrunnlaget sies å gi god gyldighet i forbindelse med det vi ønsker å måle. (Jacobsen, 2005, s.20).

Ekstern gyldighet beskriver graden av forskningens relevans for lignende steder og situasjoner – eller i hvor stor grad det forskningen har målt stemmer overens med andre studier av det samme fenomen. Det dreier seg om å sikre at de resultatene en kommer fram til har overføringsverdi (Halvorsen, 2008, s.46).

Gitt måten denne studien er gjennomført på, samt valg av det aktuelle datamateriale og måten dette er presentert – gjennom utvalg – kan det argumenteres at studiens eksterne gyldighet er ganske god. En lignende studie av besøksprotokollene fra et annet offentlig arkiv i Norge eller utlandet i samme tidsperiode kunne godt blitt gjennomført der.

Denne oppgaven forholder seg til et utvalgt datasett formet fra en større datamengde. Det vil nesten alltid være flere variabler og enheter enn det er mulig å undersøke i en bestemt studie. Denne oppgaven studerer derfor et utvalg. Ved å forholde seg til et slikt utvalg av den totale datamengden sikrer vi at data både får en bedre kvalitet, ved at hver enhet kan studeres grundigere, og at arbeidet blir mindre tidkrevende (Hellevik, 2002, s.114).

Det tidsrommet denne oppgaven dekker ser på registrerte besøk i Statsarkivets lesesalsprotokoller fra 1890 til 1920. Fremgangsmåten som har formet dette utvalget er 'Skjønnsmessig utvelging'. Ottar Hellevik definerer denne utvelgelsesmetoden på følgende vis: «En metode der forskeren selv velger ut enheter ut fra sin vurdering av hvor typiske de er for hele universet av enheter» (Hellevik, 2002, s.120). Noen av de skjønnsmessige forbehold som har formet utvalget har å gjøre med utvalgets størrelse. Mellom 1890 og 1901 var det årlige antall besøkende på Statsarkivets lesesal så relativt lite at å gjennomgå år fra denne perioden ville gi det endelige utvalget et for lite datagrunnlag. To andre år, 1905 og 1914, ble i tillegg valgt som en del av det endelige utvalget fordi årene har historisk betydning for Norge og Europa. 1905 er det året Norge går ut av union med Sverige og blir en selvstendig nasjon. 1914 er året Først Verdenskrig bryter ut. Hvordan disse historiske begivenhetene reflekteres i hvem som besøker Statsarkivet i Trondheims lesesal er ansett som interessant.

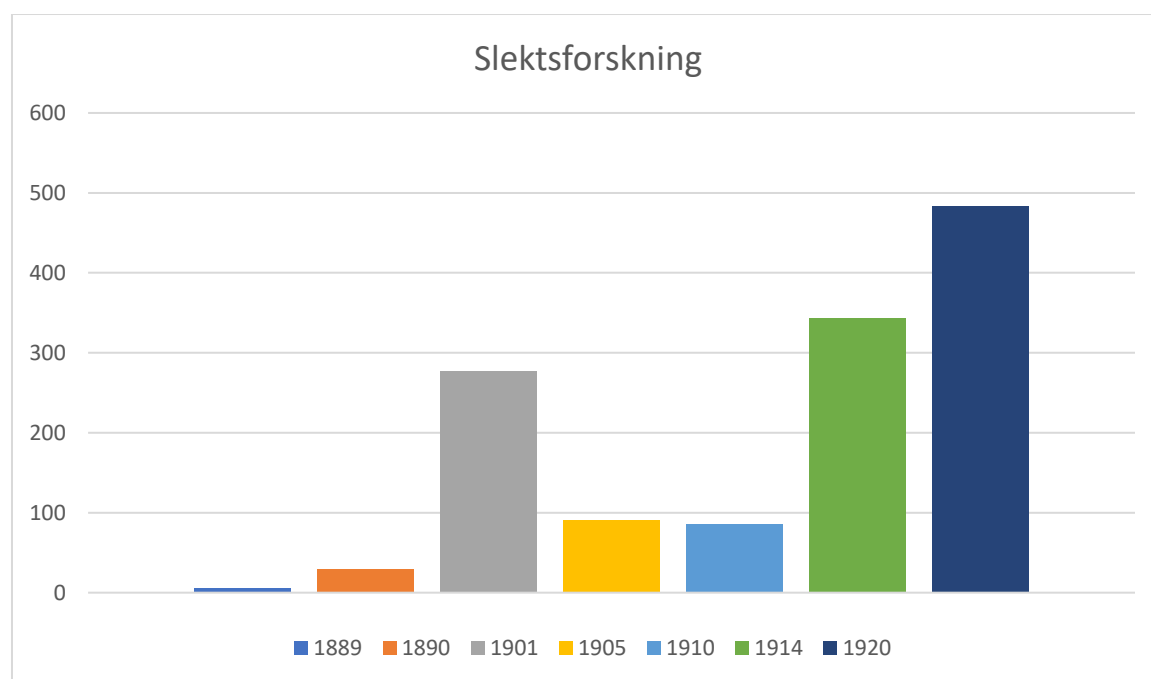
En klar utfordring knyttet til oppgavens gyldighet er de valg som er tatt for å fordele rådata fra besøksprotokollene inn i ulike brukergrupper. Der informasjon om de enkelte besøkende har vært mangelfull eller uklar, er de besøkende fordelt i brukergrupper basert på skjønn. Det er ikke urimelig å anta at andre oppgaver som analyserte de samme besøksprotokollene kunne ha gjort andre valg, og slik fordelt de besøkende annerledes. Dette hadde i så fall resultert forskjeller i oppgavens statistikk. I lys av dette må det konstateres at oppgavens gyldighet ikke er helt uangripelig.

7. Resultat og analyse

Innledning

I denne delen av oppgaven følger en gjennomgang av oppgavens statistikk, basert på konstruksjonen av brukergruppene og en diskusjon av funnene.

7.1 Slektforskning

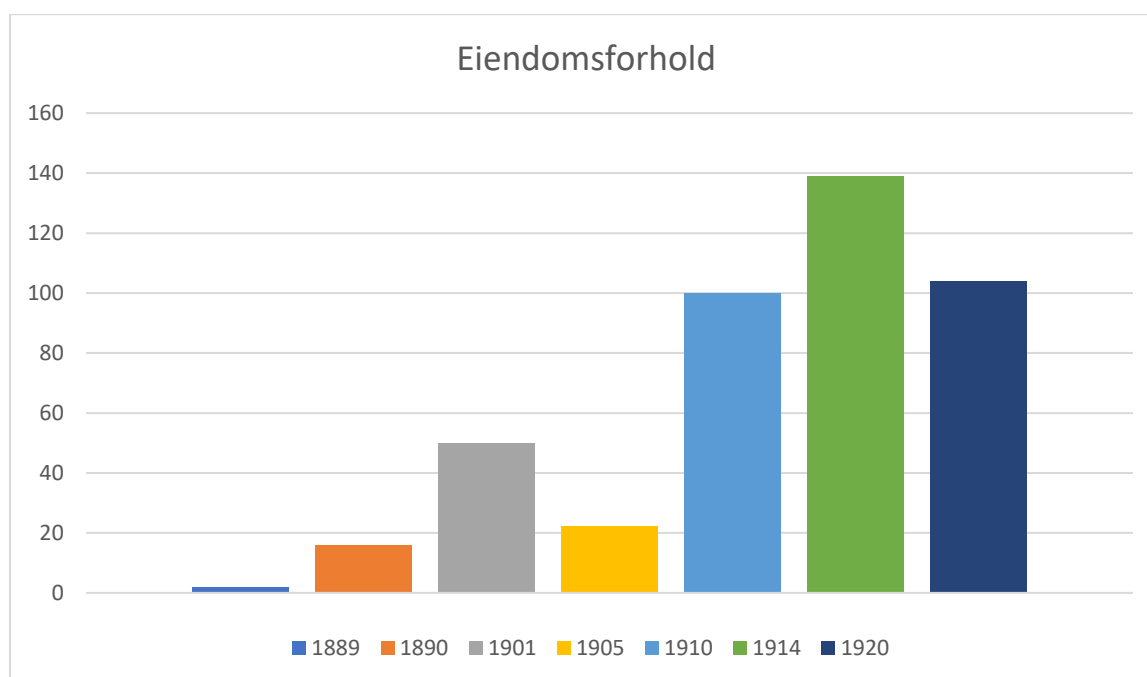

Tabell 7.1: Oversikt over Slektforskning, 1889 – 1920.

Som tabell 6.1 viser er det en klar økning i besøkende som undersøker egen eller andres slekt mellom 1889 og 1920. Det høye antallet slekts-relaterte besøk i 1901 kan knyttes til Lorentz Mobjørgrs arbeide med det som, flere år senere, blir «Stjørdals-boken». På 1920-tallet står denne brukergruppen for 483 av 2077 besøk på Statsarkivets lesesal. Dette gjøres antagelig ved hjelp av de «Collinske samlinger» - slektsarbeid utført av postmesteren i Molde, Jens Collin. Hans arbeid ble levert til Statsarkivet i Trondheim ved hans død i 1912 (Moldeglimt, 2022).

Selv med de relativt nye fattiglovene av 1863 er det flere – spesielt kvinner – som finner det ønskelig å dokumentere et mulig slektskap med Angell. Å dokumentere dette slektskapet gjør det mulig å få forrang når det gjelder fordeling av de midler Stiftelsen besitter, deriblant tilgang til eldreboliger. I tråd med Thomas Angells testamente skal disse: *"præfereres alle de som af min slægt måtte findes og sig anmelder"* (Angells Stiftelser, 2022, pkt. 3).

7.2 – Eiendomsforhold

Tabell 7.2: Oversikt over Eiendomsforhold, 1889-1920.

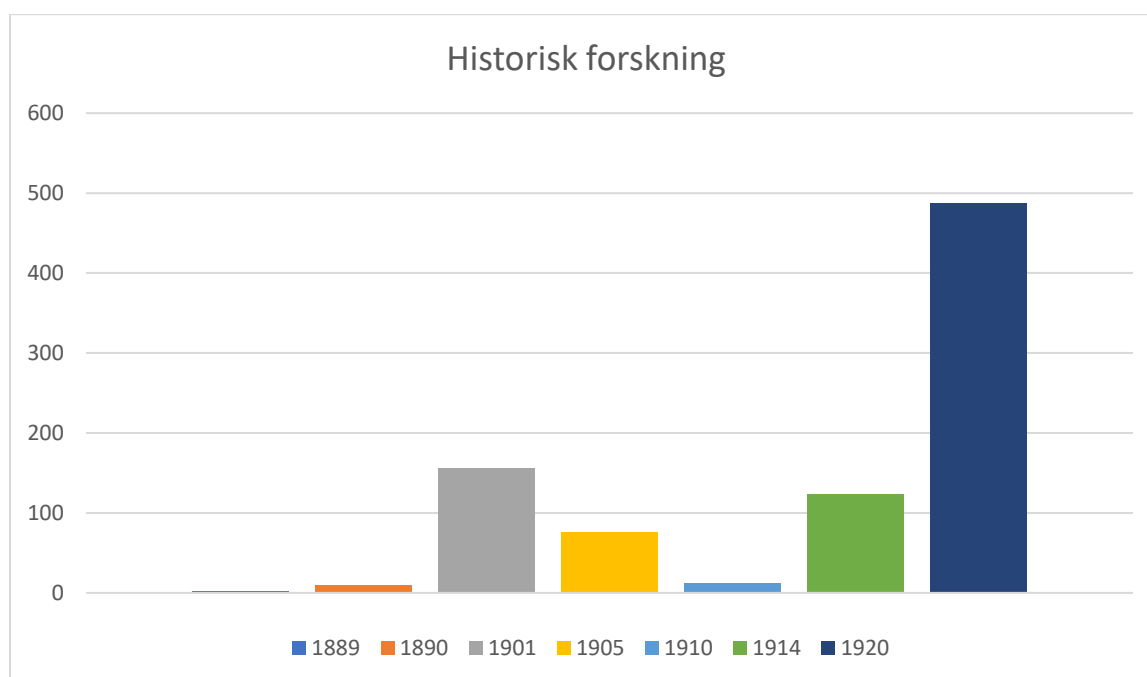
De besøk på Statsarkivets lesesal som har å gjøre med Eiendomsforhold er en samling av forespørsler om gårdsgrenser, bruksrett av demninger- og fiskeområder, gjerdehold mot ulike allmenninger og lignende. Besøkende på arkivet med slike undersøkelser er nesten utelukkende gårdbrukere selv, vanlige arbeidsfolk eller relativt lavtlønnede militære.

Her kan vi se at det utover det 20de århundre vokser fram en klar interesse blant folk fra Finnmark til Sunnmøre for å hevde sine rettigheter. Dette er dog ikke snakk om småårsfolk eller bønder, men snarere medlemmer av middelklassen. Eierne av gårder, fiskerettigheter, land og grensegjerder hevder sine rettigheter. Dette kan settes i sammenheng med det Danielsen beskriver som en «nedbrytning av det tradisjonelle autoritetssamfunnet».

«Vanlige» står på sin rett, kommer selv til Statsarkivets lesesal for å finne hvor grensene går, og leter selv fram bevis på hvilke bruksrettigheter de eventuelt har.

Denne interessen er nesten doblet fra 1901 til 1910, men har omtrent ikke vokst ved neste måling i 1920. Da utgjør besøkende fra denne brukergruppen om lag 6% av registreringene i besøksprotokollen. Dette er et relativt lavt tall i forhold til den totale besøksmengden fra 1920, men er fortsatt tegn på hvor viktig spørsmål om gårdsgrenser og bruksrettigheter var for folk flest. Slik er Statsarkivets innhold ikke bare en kilde til kunnskap om det offentlige Norge, men til forståelse av egen handlingsevne og rettferdighet. Dette representerer en form for mektiggjøring.

7.3 – Historisk forskning

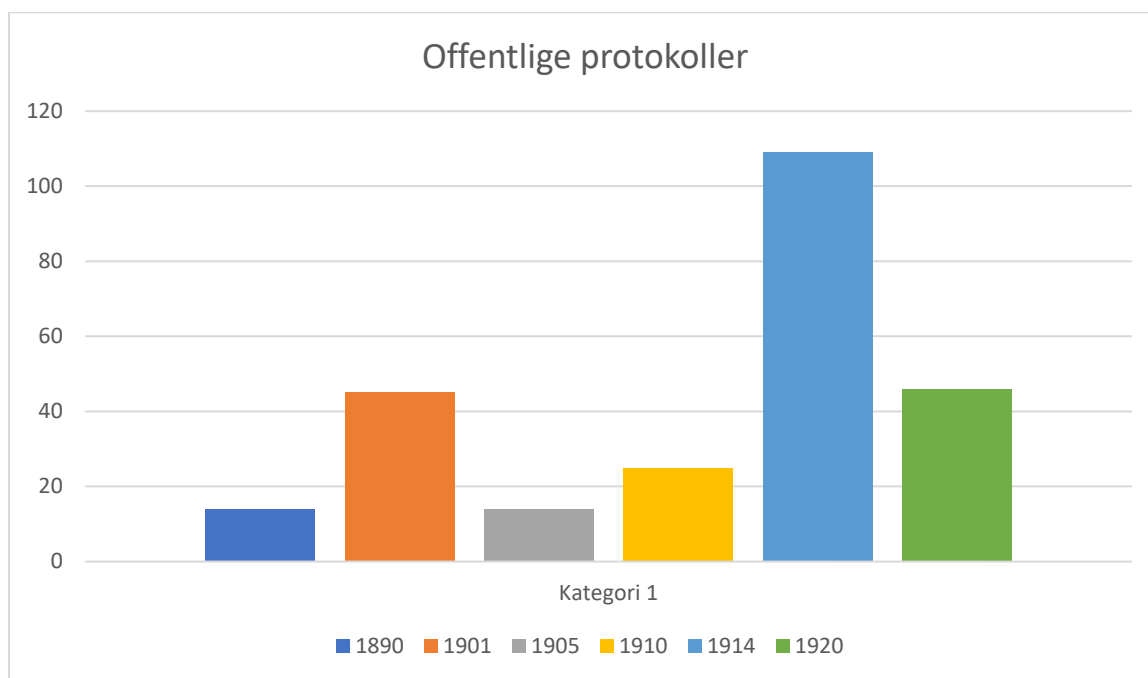

Tabell 7.3: Oversikt over Historisk forskning, 1889 - 1920.

Besøk på Statsarkivets lesesal relatert til historisk forskning varierer veldig fra år til år. Det totale antall besøkende i 1920 er 2077, og 487 av disse er relatert til historisk forskning. I 1914 er dette antallet 123, og i 1910 ikke mer enn 12 – ned fra 75 i 1905 og 155 i 1901. I 1920 er det ikke mange forskjellige folk som til sammen står for disse besøk, men snarere et lite knippe dedikerte forskere, blant annet Direktør Wallem fra det Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum. For disse, og de forfatterskap de produserer, er Statsarkivets material av stor verdi. Slik ser vi at Statsarkivet utover det 20de århundre i økende grad ikke bare er et vindu inn i det offentlige Norge, men en ressurs også for historiefaget – noe man kan skape og tilgjengeliggjøre forskning og kunnskap ved hjelp av. Dette er i tråd med det Duchein (1983), Blais (1995) og Valderhaug (2006) har konstatert i sine verker, og forteller også at Statsarkivet i Trondheim for noen besøkende har vært en indirekte næringsvei.

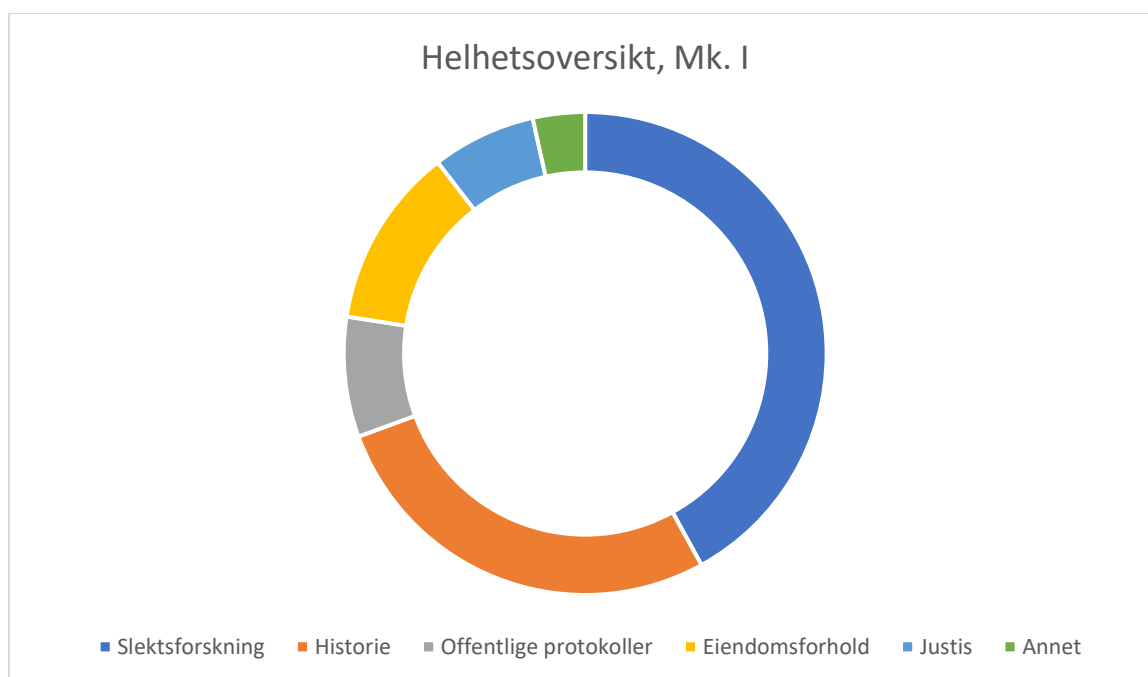
7.4 – Offentlige protokoller

Tabell 7.4: Oversikt over Offentlige protokoller

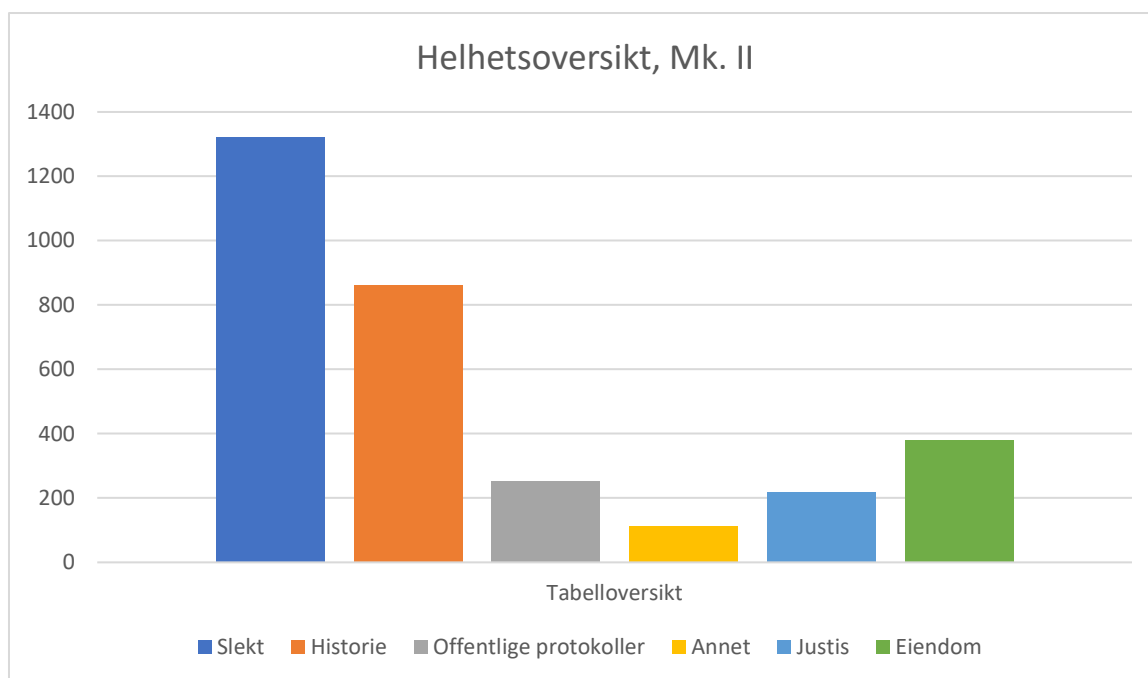
Interesse for offentlige protokoller og økonomiske spørsmål vises på Statsarkivets lesesal helt fra 1890 og utover. Det er ikke en spesielt stor brukergruppe, til forskjell fra slektsforskerne og de historisk interesserte. Et unntak her er året 1914, da over hundre henvendelser på Statsarkivets lesesal gjelder offentlige protokoller – en betydelig økning fra målingen i 1910. En mulig forklaring på dette kan være økonomiske forhold knyttet til utbruddet av Første Verdenskrig, da Norge etter hvert gikk i den såkalte «Jobbetiden». I 1920 er interessen fra den Økonomiske brukergruppen nesten halvert.

7.5 – Sammendrag

Tabell 7.5: Helhetsoversikt som sirkeldiagram

I dette sirkeldiagrammet vises den samlede andelen av hver enkelt hovedkategori fra alle de seks målte årene. Den største brukergruppen synlig på Statsarkivets lesesal mellom November og Desember 1889, og de seks hele årene fra 1890 til 1920, er *Slektsforskere*. Den nest største brukergruppen er *Historikerne*, med brukergruppen *Eiendomsforhold* som den tredje største. På delt fjerde og femte plass kommer brukergruppene *Offentlige protokoller* og *Justisforhold*.

Tabell 7.6: *Helhetsoversikt som stolpediagram.*

Den totale mengden separate besøk fra den tid studien dekker – 1889, 1890, 1901, 1905, 1910, 1914 og 1920 – er til sammen 3142. Fordelt som prosent utgjør brukergruppen *Slektsforskere* 41.85% av dette antallet. *Historikerne*, med til sammen 863 separate besøk, har en mindre andel på 27.5%. Den tredje største brukergruppen, *Eiendomsforhold*, utgjør til sammenligning bare 12.10%, og *Offentlige protokoller* bare 8.08%. Brukergruppen *Justis* er på 6.9%, og er slik den minste navngitte brukergruppen observerbar på Statsarkivets lesesal i den aktuelle perioden. Brukergruppen *Annet*, en generell samlebetegnelse for de besøkende med tema som falt utenfor de overnevnte brukergruppene, er på 3.45%.

8. Biografier

Innledning

Her følger en beskrivelse og gjennomgang av de besøkende fra Statsarkivets lesesal, med enkelte korte biografier. Dels er disse besøkende presentert fordi de er lett identifiserbare, og dels fordi jeg ønsker å gjøre oppgaven mer levende. Her handler det om å gi et tydelig bilde av hvem som brukte Statsarkivet - menneskene bak tallene – slik at den historie, de liv og de folk de representerer blir synlige for leseren, ikke bare som tall, men som levende portrett av deres egen samtid.

8.1 - Besøksprotokoll for november / desember 1889

TEMA	ANTALL	KJØNN
Slektsforskning	6	Mann 5 / Kvinne 1
Historisk forskning	2	Mann 2 / Kvinne 0
Eiendom	2	Mann 2 / Kvinne 0
Annet	2	Mann 2 / Kvinne 0

Tabell 8.1: Besøksprotokoll november / desember 1889

Tabellen ovenfor viser en oversikt over Statsarkivets besøkende i November og Desember 1889. Fordelingen «Tema» viser hvilken brukergruppe besøkene tilhører, «Antall» hvor mange besøk som tilskrives hver enkelt brukergruppe, og «Kjønn» viser om den besøkende er mann eller kvinne.

Besøksprotokollene denne oppgaven bygger på begynner i de to sist månedene av året 1889. Det er til sammen tolv besøkende registrert i protokollene i dette tidsrommet, og de representerer flere forskjellige brukergrupper. De inkluderer alt fra yrkesmilitære, som Kaptein Hornemann, til geistlige som Biskop Laache – og til og med en Arkitekt Christie. De fleste av disse er enten ute etter materiale de trenger til eget arbeide, eller ønsker å avlevere materiale fra det samme

Nr: 5, 1889.	Dato: 26. november.	Navn: Biskop Laache.	Tema: Omtaler det ønskelige i at kloakkvesenet ordnes for stiftsarkivet under at med stiftsgården og fremstår at det om (...) kan sies å ha ...

Nils Jacob Jensen Laache (født 6. november 1831 i Ullensaker) var teolog, og fra 1884 biskop i Nidaros bispedømme. Som ung mann var han blitt grepet av den nye vekkelse, og var i flere år en nidkjær legpredikant i sin hjembygd. Han var på et tidspunkt bestyrer ved Christiania indremisjon, og var samtidig redaktør for Indremisjonens organ «For Fattig og Riig», og fungerte også som Kristiania Indremisjons bestyrer. Laache hadde funnet kristendommen i et legmannsmiljø, og hans forkynnelse og fromhetstype var også legpredikantens. Morgenbladet fant hans dannelse for spinkel for bispeverdiheten, men bar i stedet preg av en enkel inderlighet og dyp fromhet (Danielsen, 1997, s.53)

(Biskop Nils Laache, ca. 1870. Kilde: Lokalhistoriewiki.no)

På grunn av sin sympati for, og nære tilknytning til, vekkelsesbevegelsen og lekmannsforkynnelse, er Laache beskrevet som en «ny type» biskop i Norge. Ved hans død skrev Luthersk Kirketidende: «Det vakte Lækfolk saa i ham en ret Biskop efter sitt hjerte» (Wikipedia, 2019).

Nr: 7, 1889.	Dato: 4. desember.	Navn: Overlærer Rygh.	Tema: Efterser Ministerialbøker for Værdalen m.v.

Portrett av K. D. Rygh, 1910 (Wikimedia, 2018).

Overlærer Karl Ditlev Rygh var en norsk amatør-arkeolog, skolebestyrer og stortingsmann. Utdannet som cand.philol. var han fram til 1899 overlærer ved Trondheim katedralskole, på folkemunne kjent som «Katta». I 1870 ble han bestyrer for oldsaksamlingen ved Videnskabselskabet i Trondheim. Ryghs vitenskapelige arbeid som arkeolog var hovedsakelig knyttet til studiet av det nordenfjelske Norge, særlig Trøndelags forhistorie. Hans utgravninger produserte et stort og betydningsfullt materiale, og boken «*Norske Gaardnavne*», som omhandler de nordenfjelske fylkenes vedkommende, er basert på hans arbeide (Store Norske Leksikon, 2022).

Da Selskabets fokus ble endret fra dets opprinnelige allmenvitenskaplige orientering for å konsentrere seg mer om det Nordenfjeldske Norges natur og historie var dette noe Rygh hadde kjempet fram. Mens oldfunn tidligere hadde funnet veien til Kristiania eller Bergen maktet selskapet under Ryghs ledelse å opparbeide seg en posisjon som sentralmuseum for hele Trondhjems stift. Det er først og fremst Ryghs fortjeneste at museets samling ble ordnet etter mer vitenskapelige prinsipper, og at den tjente mer som grunnlag til forskning snarere enn raritetskabinett. Når Katedralskolen stengte sine porter for sommeren, snørte Rygh sin ransel for å dra ut på utgravningsekspedisjoner i landsdelen, og resultatene ble publisert i en lang rekke vitenskapelige arbeider (Danielsen, 1997, s.212).

Nr: 4, 1889.	Navn: Arkitekt Christie.	Dato: 21. november.	Tema: Inspirerer tiligemed arkivar om kirkebygningen og uttaler seg om hvilke reparasjoner han finner påkrevde.

Arkitekt Christie ledet arbeidet med å restaurere Nidarosdomen fra 1872 og fram til sin død i 1906.

Nr. 10, 1889.	Dato: 12. desember.	Navn: Kapt. Horneman.	Tema: Forhører seg ang. de i arkivet værende militærarkiver m.m.

Dette er sannsynligvis Johan Lebrecht Horneman, en yrkesmilitær amatørfotograf. Ved sin død i 1928 etterlot Horneman en betydelig fotografisk samling til Statsarkivet i Trondheim, der den fortsatt finnes (WikiStrinda, 2016).

Brukergruppen for slektsforskere – såkalte «genealogisk interesserte» - er en gruppe med utelukkende private personer. De er representert i arkivets besøksprotokoll fra første stund, og omfatter også protokollens første dokumenterte kvinnelige besøkende – en Frk. Holterman.

Nr: 1, 1889.	Navn: (Navn ikke registrert).	Dato: 14. november.	Tema: Konferanse angående genealogiske saker.
Nr: 2, 1889.	Navn: August Petersen.	Dato: 16. november.	Tema: Efterspørr en stamtavle for familien Brønnvik(?).

Nr. 11, 1889.	Dato: 14. desember.	Navn: Kristian Lorentsen.	Tema: Framstad af Østlandet (?). (...) Søndervig i Østlandet.
Nr. 12, 1889.	Dato: 15. desember.	Navn: Frk. Emilie Holterman ved Frk. Hedvig Arnett.	Tema: Forespørger om opplysn. efter en i 1826 afdød Major Holterman.

Her har Statsarkivet dets første registrerte kvinnelige besøk. Hedvig Sofie Throne Arnet (12.2.1853 – 28.9.1905).

Portrett av Hedvig Arnet. (Stamtavle over Slægten Arnet, 1914. s.43.)

Hun var, i likhet med sin bror Amund, meget interessert i å få til en stamtavle over egen familie. I tillegg var hun «paa forskjellig Vis søgende for at udvikle Slægtsfølelsen og faa dens enkelte Medlem mer til at interessere sig for hverandre.» Spesielt har Frk. Arnet vist «Evne og Hjertelag» til å ta av seg de medlemmer av slekten som trengte råd, veiledning og hjelp. Det kan neste virke som om hun har arbeidet som en slags sosialarbeider. Det var blant annet en stor glede å hjelpe slektens medlemmer med å få tilgang til støtte fra de forskjellige legater som de hadde rett til. «Som oftest-« heter det, «-kronedes hendes Bestræbelser» med suksess. For hennes arbeider på familiens vegne er «Slægten megen Tak skyldig» (Arnet, 1914, s.43).

Frøken Arnets besøk på Statsarkivets lesesal er spesielt merkverdig i lys av datidens kvinneideal. I tråd med 1800-tallets syn på kjønnene skulle kvinner fra det bedre borgerskap være «myke og oppofrende». Det var ikke akseptabelt for kvinner fra det øvre sosiale lag å ta arbeid utenfor hjemmet. At hun likevel er å finne på Statsarkivet i samarbeid med Frk. Holterman tyder på at Statsarkivet, og slektsforskningsarbeid, kan ha hatt et sus av fornemhet over seg – noe som gjorde det akseptabelt, selv for en ugift kvinne, å beskjeftige sin tid med (Skaarer & Kåss, 2013).

8.2 – Besøksprotokoll for 1890

TEMA	KJØNN	ANTALL
Slekt	Mann: 27 / Kvinne: 3	30
Eiendom	Mann: 16 / Kvinne: 0	16
Økonomi	Mann: 14 / Kvinne: 0	14
Salg	Mann: 1 / Kvinne: 0	1
Ukjent	Mann: 6 / Kvinne: 0	6
Justis	Mann: 9 / Kvinne: 0	9
Militære	Mann: 2 / Kvinne: 0	2
Historie	Mann: 9 / Kvinne: 0	9
Annet	Mann: 1 / Kvinne: 0	1
Inntak	Mann: 2 / Kvinne: 0	2

Tabell 8.2: Besøksprotokoll for 1890.

Tabellen ovenfor viser en oversikt over Statsarkivets besøkende i 1890. Fordelingen «Tema» viser hvilken brukergruppe besøkene tilhører, «Antall» hvor mange besøk som tilskrives hver enkelt brukergruppe, og «Kjønn» viser om den besøkende er mann eller kvinne.

Fra det første hele året i Statsarkivets besøksprotokoller kan leses følgende registreringer. Nøyaktig hva Jernbanebetjent Saxvig var ute etter i Adresseavisen fra 60-årene, eller hvem Forstanderen fra 8. februar var, vites ikke.

Nr. 2, 1890.	Dato: 7. januar.	Navn: Jernbanebetjent Saxvig.	Tema: Søger nogle opplysninger ved gjennomgøelser af en del aarg. af Adresseavisen i 60-aarene.

Flere besøkende er innom Statsarkivet i profesjonelle ærend:

Nr. 5, 1890.	Dato: 24. januar.	Navn: Johan Severinsen, revisor i Kredittbanken (?).	Tema: Foranlediger undersøkt Stiftsdokumentene i sagfører Kohlmans (...) dødsbo. Skiftet i Trondhjem 1864 og inneholder af dokumenter vedkommende saken. (Dokumenter tilbakelevert 8/3 -90.
Nr. 6, 1890.	Dato: 22. januar.	Navn: Kirketjeneren ved Vår Frue Kirke, tilligemed et bybud.	Tema: Afhender en del hosti(?) midlertidig inbrakte beskrivelser ved Sogneprestens embede.
Nr. 7, 1890.	Dato: 31. januar.	Navn: Sekretæren ved Overdirektionen for Røraas Kobberværk.	Tema: Søger opplysninger av Bergamtsbøger ved midten av det 18-de århundre, hvilke ikke vides at bero i dette arkiv.

Her ser vi noe interessant. Sekretæren for Overdirektionen ved Røros Kobberverk søker informasjon i Statsarkivet fra Kobberverkets egne protokoller. I mer enn tre århundrer – fra 1645 til 1977 – var Røros Kobberverk et av landets mest betydningsfulle verk, og ett av Norges største industristed (Gvein & Indseth, 2020). Statsarkivet vet imidlertid at disse protokollene ikke er å finne i arkivet.

Nr: 11, 1890.	Dato: 15. februar.	Navn: Major, Brigadeintendant K.	Tema: Erholder udlånt et arkivert beroende Kart over T-hjem fra 1683.

«Brigadeintendant K» er muligens Otto Carl Martin Krefting, norsk offiser og arkeolog.

Foto: Otto Carl Martin Krefting. Kilde: Wikipedia, 2020.

Krefting var godt kjent i sin samtid. På midten av 1860-tallet ledet han arbeidet med arkeologiske undersøkelser i Nidarosdomen, og fungerte fram til 1899 som inspektør ved restaureringsarbeidet der. Krefting var ellers involvert i flere arkeologiske utgravninger på vegne av Foreningen til Norske Fortidsminnemerkers Bevaring, der han selv var formann i Trondheimsavdelingen. Det er mulig Krefting er innom arkivet i forbindelse med sitt arbeid som inspektør (Wikipedia, 2020).

Besøk relatert til slektsforskning er tidlig attestert i 1890-protokollen:

Nr. 1, 1890.	Dato: 4. januar.	Navn: Monseth fra Orkedalen.	Tema: Begjærer en del opplysn. af Orkedalens ministerialbog.
Nr. 4, 1890.	Dato: 16. januar.	Navn: G. Saxvig.	Tema: Søger opplysninger i Ministerialbøger (Malvig).

Også i 1890 er besøkende fra brukergruppen «Eiendom» - privatpersoner med forespørslser om eiendomsrett og landmålssaker - synlige i arkivets protokoller.

Nr. 3, 1890.	Dato: 13. januar.	Navn: Henning Iversen Hægevik, Hitteren.	Tema: Søger en del opplysn. ang. sin hjemlands gaards Hægvik på Fjeldværø og forholdet til nabogaarden Akset.
Nr: 10, 1890.	Dato: 8. februar.	Navn: Skomager A. Olesen, Trondhjem.	Tema: Begjærer for sin broder Ole Olsen Grøedal af Grytlens prestegjeld i Romsdalens avskrift av en skylddelsforretning fra 1834. Beskikket meddeles ham gratis.
Nr: 12, 1890.	Dato: 4. mars.	Navn: Gudmund Tangen.	Tema: Vil have opplysninger om hjemmelsen til gårdene Hindrønes og Gjøsåsvigen i Leksviken.

Utover dette følger også disse eksempler fra det samme år:

Nr: 18, 1890.	Dato: mars 15.	Navn: O. S.	Tema: Undersøger stiftsamtmannens skatte-kopibøger omkring Ca. 1700.
Nr: 25, 1890.	Dato: mars 30.	Navn: J. Refsaas. (Statsarkivar i Trondheim fra 1894 til 1914)	Tema: Anstiller forskjellige undersøgelser i Ministerialbøger og Stiftsprotokoller vedk. Militærpersoner m. fl.
Nr: 29, 1890.	Dato: april 14.	Navn: Enkefru A. Møller.	Tema: Anstiller undersøgelser ang. sin familie.
Nr: 41, 1890.	Dato: juni 11.	Navn: Frøken Arnett.	Tema: Søger for Frøken Brandt i Christiania en del opplysninger om slekten B... af Trondheims ministerialbøger.

Her er vi muligens vitne til et eksempel på klasseforskjeller i 1890-tallets Trondheim. Frøken Brandt fra Christiania dro ikke selv opp til Trondheim, hun sendte en ærendsdame. Grunnen til at Frk. Arnett går ærend for Frk. Brandt kan og komme av bekvemmelighetshensyn. I 1890 er det over 30 år før etableringen av Rørosbanens siste etappe mellom Støren og Trondheim skaper en direkte togforbindelse mellom Trøndelag og Norge sør for Dovre. En reise til Trondheim var selvsagt fortsatt mulig, men det kostet tid og bekvemmelighet. Det var dermed langt lettere for Brandt å be Arnett om en tjeneste.

Selv om Frøken Brandt ikke er omtalt med fornavn er det grunn til å tro at her er snakk om Wilhelmine Brandt. Hun var en selv-lært slektsforsker – født i Trondheim og regnes i dag som Norges første profesjonelle fag-genealog. Hun ble høyt vurdert i sin samtid, og beundret både for sin arbeidssomhet og store kunnskaper. Selv om noen detaljer i Brandts fremstillinger er korrigert av nyere forskning, dels basert på kildemateriale utgjengelig i 1890, imponerer hennes arbeider fortsatt. Brandts slektstavler regnes i dag som grunnleggende pionerarbeid, og hun er en av de første i Norge som skrev allmenn genealogi. Det er sannsynlig at det er denne grunn Frøken Arnett, som selv er omtalt på s.58, besøker arkivet den 14. april (Bratberg, 2022).

Nr: 49, 1890.	Dato: juli 2.	Navn: Prof. Sr. (...) Holm fra Kongsberg.	Tema: Besøger arkivet og vikyndiger sig om dets indhold.
Nr: 51, 1890.	Dato: juli 4.	Navn: Filo. Dr. S.V. Lindgran av Uppsala.	Tema: Forespørger for Universitetsbibliotekar Sygden, Uppsala, om her i arkivet måtte findes noget av interesse for Jemtlands historie, hur om han beder sig tilfræds meddets Undvorskning. Oplyst om at her vistnok tider eller videt findes, men om (...) leilighetsvis måtte påskaffes, der uden avf Interesse.

Her har Statsarkivet i Trondheim fått besøk langveisfra. En professor fra Kongsberg orienterer seg om dets innhold, og en professor i Filosofi, Dr. S.V. Lindgran, på oppdrag fra Universitetsbibliotekaren i Uppsala.

Nr: 89, 1890.	Dato: oktober 28.	Navn: Kapt. Horneman.	Tema: Tilbyr Trondheim Aftenblad inbundet anno. 1880.

Horneman er tydeligvis en driftig person. Ikke bare er han en flittig besøkende på arkivets lesesal, men han dukker til og med opp for å tilby arkivet mer materiale. Om Kapteinens tilbud ble godtatt vites ikke, men det er likevel verdt å merke seg. I 1890 tok Trondheim Statsarkiv også inn materiale fra privatpersoner, muligens mot betaling.

Ellers er ikke Hornemann en hvem som helst. Hans fulle navn er sannsynligvis Johan Leberecht Horneman fra Stjørdal, Kaptein i den Kongelige Norske Hær siden 1888. Sønn av den kjente genealogen Jacob Hersleb Horneman, Kaptein Horneman etterlot seg en fotografisk samling som i dag finnes i Statsarkivet i Trondheim (Lokalhistoriwiki.no, 2016).

Når det gjelder aktive brukergrupper er det to som klart skiller seg ut i tabellen ovenfor: Slektsforskere og Eiendom. Den første av disse er definert ut fra besøkende som har benyttet Statsarkivets samling av kirkebøker – nedskrevne protokoller fra landets kirker som gir oversikt over vigslar, dødsfall og barnedåp. Slik ser vi at Statsarkivets lesesal tidlig er et senter for et levende slektsforskningsmiljø.

En stor del av slektsforskningsbesøkene har å gjøre med den besøkendes mulige slektskap med Thomas Angell. Dette gjør det mulig å kreve forrett til stiftelsens eldreboliger. Man kan argumentere for at de besøkende på Statsarkivets lesesal som leter etter mulig slektskap med Angell egentlig ikke bør klassifiseres som slektsforskere. Det er ikke interesse for egen familiehistorie som her er den drivende kraft, men snarere en nysgjerrighet knyttet til egne rettigheter. På 1800-tallet fantes det flere legater, og bidrag fra disse var avhengig av søkerens slektskap eller sosioøkonomiske bakgrunn. Å dokumentere slektskap var dermed det samme som å bevise sine rettigheter. Motivet for en av de første profesjonelle norske slektsforskerne, Wilhelmine Brandt, var ønsket om å hjelpe «trangstillede» personer til å kunne søke om midler fra legat og stiftelser. Eksempel på to slike legat var Enkekassen i København, og Thomas Angells legat i Trondheim (Svendsen, 2017, s.134).

Bilde: Portrett av Thomas Angell. Kilde: Angells Stiftelser, 2022.

Angell var en kjøpmann, konserneier og gruveeier fra 1700-tallet. Thomas Angell huskes i første rekke fordi han testamenterte sin formue til de fattige i hjembyen Trondheim. Med hans formue som grunnlag kunne Thomas Angells stiftelser i årene etter hans død finansiere store deler av byens sosialbudsjett, og deler av byens øvrige budsjett i tillegg. Gjennom studiene fikk Angell bredt kjennskap til nye europeiske åndsstrømninger, både opplysningstidens motstand mot den rådende skolastikken og den nye pietismen.

Blant annet må han ha gjort seg kjent med pietisten Franckes stiftelser i Halle, noe som kan ha tjent som et forbilde da Angell senere opprettet sitt testamente til fordel for de fattige. De testamentariske gavene gjorde det mulig å ruste opp fattigvesenet i byen. For den del som skulle gå til fattighuset, ble i samsvar med testamentet Thomas Angells Stuer bygd, i tilknytning til det gamle fattighuset i Kongens gate. Huset ble forbeholdt enker og andre av kjøpmanns- eller embetsstand, og personer som var i slekt med Thomas Angell ble etter hans egen bestemmelse prioritert. I forhold til byens budsjett for øvrig, var bidragene fra Thomas Angells stiftelser meget betydelige (SNL.no, 2009).

8.3 - Besøksprotokoll for 1901

Året 1901 er et travelt år for Statsarkivets lesesal. Vi kan tyde over 561 separate besøk mellom 3. januar og 31. desember. Fordelt på ulike brukergrupper ser vi følgende oversikt:

TEMA	KJØNN	ANTALL
Slektsforskning	Menn: 31 / Kvinner: 14	277
Eiendomsforhold	Menn: 40 / Kvinner: 0	50
Historiske undersøkelser	Menn: 12 / Kvinner: 1	155
Offentlige protokoller	Menn: 5 / Kvinner: 0	45
Rettsforhold	Menn: 9 / Kvinner: 0	9
Inntak	Menn: 4 / Kvinner: 1	5
Annet	Menn: 8 / Kvinner: 16	24
Ukjent	Menn: 2 / Kvinner: 1	3

Tabell: 8.3: Besøksprotokoll for 1901

Tabellen ovenfor viser igjen en oversikt over Statsarkivets besøkende, denne gang for 1901. Fordelingen «Tema» viser hvilken brukergruppe besøkene tilhører, «Antall» hvor mange besøk som tilskrives hver enkelt brukergruppe, og «Kjønn» viser om den besøkende er mann eller kvinne.

Grunnen til at gruppen «Antall» i flere tilfeller viser langt flere totale besøkende enn de besøkendes kjønnsfordeling tilsier er at deres registrering i besøksprotokollen ikke klart beskriver om den enkelte besøkende er mann eller kvinne. Samtidig er det og slik at den samme besøkende er innom arkivet flere ganger. Spesielt skyldes dette en lesesalgjest registrert som «Korpstrompeter Mobjørg». Han er innom lesesalen ikke mindre enn 91 ganger dette året, med følgende registrerte forretning:

Nr: 29, 1901	Jan. 23	Korpstrompeter Mobjørg, Hegre	Anstiller Undersøgelser om sin Slægt i Stjørdalens Protokoller og Ministerialbøger.

«Korpstrompeter Mobjørg» er sannsynligvis Lorents Mobjørg, et medlem av Artilleritroppen på Hegra Festning. På hobbybasis driver Mobjørg slektsforskning, og samler etter hvert et såpass stort privatarkiv at det, ved hans død i 1927, blir kjøpt opp av Stjørdal Fylkesmann for 7000 kr. På bakgrunn av Mobjørgs tekst «Gårder i Lånke Sogn» utgav Stjørdal Historielag i 1970 en bygdebok, «Stjørdalsboka». Veien «Lorents Mobjørgs vei», nord for Hegra Idrettshall, er oppkalt etter ham (IKA Trøndelag, 2018, s.48).

En annen gjest på lesesalen i 1901 er Byggmester Helgesen. Ham har vi allerede beskrevet i denne oppgaven. I protokollen er han innom Statsarkivets lesesal ikke mindre enn 134 ganger i 1901. Av Helgesen og Mobjørns eksempler kan vi se Statsarkivet brukt som kilde til ikke bare egennytte, men til seriøs forskning og forfatterskap.

Nr: 33, 1901	Jan.24	To Mænd fra Aafjorden	Vil sælge en Bog «Den barmhjærtige Samaritan» trykt.

Her har Statsarkivet fått besøk av to menn som tilsynelatende tilbyr et bidrag til innhold; muligens mot betaling. De selger en bok. Slik var Statsarkivet en mulig inntektskilde, om enn litt mer direkte enn for profesjonelle slektsforskere som Frk. Hornemann eller forfattere som Byggmester Helgesen.

Nr: 52, 1901	2	Ingeniør Schmidt-Nielsen	Søger Opl.om de Familier som er inngiftet i den trønderske Gren af Familien Schmidt
Nr. 53, 1901	2	Frk. Schmidt-Nielsen	

I Februar 1901 fikk Statsarkivet besøk av to Schmidt-Nielsen; muligens Ingeniør Ludvig Schmidt-Nielsen og hans datter Gudrun. Ludvig Schmidt-Nielsen var kanskje mest kjent som «sjelen» i Trondhjems Fiskeriselskab, en av byens første store fiskeeksportører. Ord som «energisk» og «idérik» er og karakteristikk som knyttes til ham. Han var kommet til Trondheim ved midten av 1870-årene, da som ingeniør ved jernbaneanleggene. I 1883 grunnla han en sildeoljefabrikk ute i Fagervika, men måtte melde konkurs da hans samarbeidsparter trakk seg. Fra 1887 virket han også som konservator for byens nye fiskerimuseum (Danielsen, 1997, s.97).

I koleraåret 1884 fungerte Schmidt-Nielsen som ekstraordinær sunnhetsinspektør, og søkte noen år senere i 1889 forgjeves om kommunal konsesjon på renovasjonsdrift. Han var, med andre ord, en driftig skikkelse, med flere jern og ideer i ilden (Danielsen, s.181).

I Fiskeriselskapets tjeneste viet Schmidt-Nielsen stor kapasitet til å gjennomføre forsøkstransporter med fersk fisk pr. bane til Kristiania, Stockholm og St. Petersburg. Her ble Fiskeriselskabet berømmet for «*levering af ferks fisk i udmærket stand*». Mot slutten av tiåret

var han og involvert i planer for transport av levende fisk, og kunne blant annet konstatere at forsøkstransporter var lykkelig gjennomført så langt som til Hamar (Danielsen, s.97).

Han var også involvert i arbeidet med å etablere Trondheim som en kunnskapsby for havforskning. En avgjørende begivenhet i så måte skjedde i Iilsvika, da akvarium, utklekningsanstalt for fisk og laboratorium for naturvitenskapelige undersøkelser etter flere års iherdig arbeid av blant annet ingeniør Schmidt-Nilsen ble etablert der i 1898 (Danielsen, s.212).

Nr: 164, 1901	Mar.26	Postekspeditør Hagerup – Trondhjem	Fremviser et Skindbrev fra 1649 vedk.en Gaard i Sigdal, samt nogle andre Papirer fra det 16de Aarh?

For andre, i dette tilfellet Postinspektør Hagerup, var arkivet en mulig måte å ta vare på en egen fortid på. Nøyaktig hva det innebærer for Hagerup å «framvise et Skinbrev» vet vi ikke, men gitt brevet og «nogle andre Papirers» alder er det mulig at det Hagerup egentlig ønsker er hjelp til å kopiere deres innhold, er få det lest.

Nr: 213, 1901	Apr.19	S.Holthe – Indset	Vil se seg om i Arkivet

Her er nok et tilfelle av en besøkendes generelle nysgjerrighet. «S. Holthe» besøker ikke arkivet av noen spesiell grunn, men vil «se seg om». Eventuelt vil han kanskje ikke si nøyaktig hva det er han ser etter.

Foto: Portrett av Sivert Holthe, dato ukjent. (Holthe, F. 2021)

Det er mulig å anta at den «S. Holthe» det her er snakk om er Sivert Olsen Holthe, også kjent ved etternavnet «Stokke». Han er registrert med yrket «Arbeider» fra 1889, og jobbet i sin tid både som gårdsdreng, murer, veiarbeider og jernbanemann, blant annet ved Ofofbanen. På hjemplassen var han spesielt kjent for sin fysiske styrke, og som en «fargerik person». (Holthe, F., Notater, 2021).

Nr: 342, 1901	Jul.6	Fru Eriksen – Enke etter Expeditør Joh.Eriksen – Thjem)	Indleverer til Opbevaring i Arkivet 6 Protokoller vedk. «Norges Vestkyst Grubekompani»

Enkefru Eriksen er innoim arkivet for å innlevere protokoller fra et gammelt gruveselskap.

«Norges Vestkysts Grubekompani» ble grunnlagt i 1886. Dets formål var:

"1. At bearbeide de paa Averøen ved Christiansund beliggende Kobber-Gruber...

2. At tilgodegjøre Kobbermalm fra andre Gruber ved den norske Kyst..."

Selskapet kjøpte rettighetene til gruver og skjerp på Averøya, men klarte ikke å få satt i gang drift. Bak selskapet sto folk fra Trondheim. Skipsmegler Johan Eriksen, hvis enke leverte papirene til Statsarkivet, var på et tidspunkt formann. Selskapet kom i gjeld til direksjonens formann, sakfører Hanssen, og i mars 1900 ble det forlangt tvangsauksjon over kompaniets gruver for gjeldet til hans bo (Norges Vestkysts Grubekompani, 2016).

Nr: 344, 1901	Jul.8	Anton Selnes – «Refsneshagen» – Skjørn	Søger Opl.om Andreas Møller (Andrew Miller) død i New Orleans 1899, 75 Aar gml. (Arvesag).

Anton Selnes besøker Statsarkivet i anledning et arveoppgjør – tilsynelatende i forbindelse med en slektning som utvandret til Amerika. Hva han etterlot seg, og til hvem, kan kanskje Statsarkivet gi nærmere opplysning om.

Nr: 411, 1901	Auh.20	Klokker Hellem – Levanger	Ang. ham en del vedk. Attester som skal findes i Bispearkivet.

Klokker Hellem er innom for å finne attester fra det gamle Bispearkivet; muligens for oppdatere det vi i dag kan kalle hans «CV». Det vi i dag kan finne på e-post må klokkeren til Statsarkivet for å hente.

Nr: 416, 1901	Sept. 26	Distriktslæge Sollied	Bruger Sundmøre Stiftsprotokoller

Hva innebærer egentlig bruk av «Stiftsprotokoller»? Ordet «Stift» er en betegnelse på en administrativ enhet, bruk av statsforvaltningen i Norge fra 1664 til 1918. Sannsynligvis undersøker Dr. Sollid økonomiske forhold eller administrative forhold.

«Stiftsprotokoller» sikter til protokoller fra Stiftsdireksjonen, en administrativ enhet fra den tid Norge ble styrt fra Danmark. Betegnelsen «Stiftsdireksjon» kom i bruk først på 1800-tallet, men benyttes i dag om institusjonen fra dens opprettelse i 1672. Foruten å føre tilsyn med kirker, skulle Stiftsdireksjonen også ha tilsyn med kirkenes økonomi, med prestegårder og alt annet tilhørende gods. Stiftsdireksjonen skulle og ha oppsyn med og revidere regnskaper for forskjellige offentlige stiftelser, som for eksempel hospitaler.

Stiftsdireksjonen fungerte videre som overdomstol i en del geistlige saker. Stiftsdireksjon unnlot ofte å fatte avgjørelse i de saker som ble sendt inn fra lavere embetsmenn. I stedet gav stiftsdireksjon bare en betenkning eller innstilling og sendte saken videre til endelig avgjørelse i København. Av den grunn kan stiftsdireksjonen ofte betraktes som en mellominstans mellom sentraladministrasjonen i København og stiftgeistligheten. (Lokalhistoriewiki, 2020).

Nr: 434, 1901	Sept.4	Fattigforst. Haave	Søger Opl. Om Fattighusets Grund og anmoder om Udskr. Af Auktion af 5/9 1721

Foto: Bortenius Eriksen Haave. (Grankvist, 1982, s.290).

Fattigforstander Borteninus Eriksen Haave (1858 – 1932) er innom Statsarkivet. Han var kjent for sin «glødende historiske interesse». I September 1901 etterspør Haave materiale som har å gjøre med det Nye Fattighusets grunnleggelse. Trondheim alders- og sykehjem ble tidligere kalt Det nye fattighus eller Gamlehjemmet. Kongen skjenket tomt til Fattighuset i 1721. (Grankvist, s.290)

Nr: 585, 1901	Sept.17	Frøken Arnet -	Søger Opl.om Familjen Kribel og faar afskrevet et gammelt Dokument

Frøken Arnet er igjen innom Statsarkivets lesesal, elleve år etter at vi møtte henne i 1890.

Hun er fortsatt aktiv innen slektsforskning, denne gangen angående familien Kribel.

Foto: Anna Kribel, ca. 1885.

I Trondheim er Kribel-familien blant annet kjent for operasangerinnen Anna Kriebel-Vanzo, som i løpet av sitt liv gjorde internasjonal karriere. Edvard Grieg skal om Anna Kriebel ha uttalt: «*Forleden var Sangerinden Frøken Kriebel oppe hos os. Det er virkelig et ægte Sangtalent, det bedste i dette Land. Stor Stemme, som hun har lært at bruge – og en hel Portion Glød.*» (Wikipedia, 2021).

8.4 - Besøksprotokoll for 1905

1905 er et viktig år i Norges historie. Det er dette året den norske stat frigjør seg selv fra union med Sverige, og blir et eget land, fullt og helt. Hvordan reflekteres dette i besøksprotokollen på Trondheim Statsarkiv? Hva lurer folk det året Norge får sin selvstendighet?

TEMA	KJØNN	ANTALL
Slektsforskning	M 70 K 21	91
Rettsavgjørelser	M 20 K 2	22
Amtsprotokoller	M 14	14
Historisk forskning	M 70 K 5	75
Innlevering	M 4	4
Utskrifter	M 16 K 7	23
Eiendom	M 8	8
Annet	M 22 K 3	25
Salg	M 1 K 1	2

Tabell 8.4: Besøksprotokoll for 1905.

Den største brukergruppen aktiv i arkivet dette året er, kanskje som forventet, slektsforskere. Disse er tett fulgt av besøk relatert til historisk forskning. Etter dette kommer besøk relatert til utskrifter av arkivets eget materiale. I 1905 eksisterte ikke kopimaskiner slik vi kjenner de i dag. Xerografisk kopiering ble ikke vanlig før på 1960-tallet. Utskrifter av ønsket materiale kunne fås mot betaling. Hva de registrerte utskriftene gjaldt nevner protokollen ikke.

En slående detalj ved protokollåret 1905 er registreringer uten et klart tema. Disse involverer navn vi tidligere har identifisert som såkalte «Gjengangere» i tidligere protokollår, deriblant Oberst Holtermann, Grosserer Lundgren, Adjunkt Sommerfeldt og Bokbinder Anthon Brodin. Til sammen utgjør besøk fra slike tema-løse gjengangere 130 ulike besøk på Statsarkivets lesesal i 1905.

Når det gjelder nevneverdige besøk dette året skiller noen seg nødvendigvis ut:

Nr: 373, 1905	Dato: Desember 4	Forstander Høyem	Ang. med hvilken hjemmel presten ved Hospitalet hever kr. 3,20 (1 Riksdaler) for hver Jordpaakastelse.

Den besøkende som her er registrert er Klaus Jacobsen Høyem (7.12.1851 – 20.4.1923), forstander ved Trondhjem Hospital fra 1899 til 1923.

Foto: Klaus Jacobsen Høyem (Grankvist, 1982, s.288)

Forstander Høyem er innom Statsarkivet for å undersøke en lovhjemmel bak en bestemt praksis bedrevet av Hospitalets prest. Han undersøker på hvilket grunnlag Presten Hofflund tar seg betalt for deler av sitt arbeide. I 1905 var Trondhjem Hospital en egen menighet og veldedig stiftelse, delvis drevet ved hjelp av offentlige bidrag og dels ved avkastning fra menighetens egne eiendommer. Hospitalet er i praksis et gammelt «prebende», et uttrykk opprinnelig brukt innenfor den katolske kirke, som betegner inntekter fra et pastorat. I Trondheim har «Spitalet» en historie på over 700 år, men i 1905 er det kommet i økonomiske vanskeligheter. Mellom 1901 og 1910 steg utgiftene til mat for Hospitalets beboere med bortimot 50% (Grankvist, 1982, s.276).

Presten som Forstander Høyem etterforsker er i 1905 Peder Daniel Hofflund. Han er født i Trondheim i 1820, og kjent som en populær predikant som «samlede mange tilhørere av byens indvånere til sin predikestol.» (Grankvist, 1982, s.284).

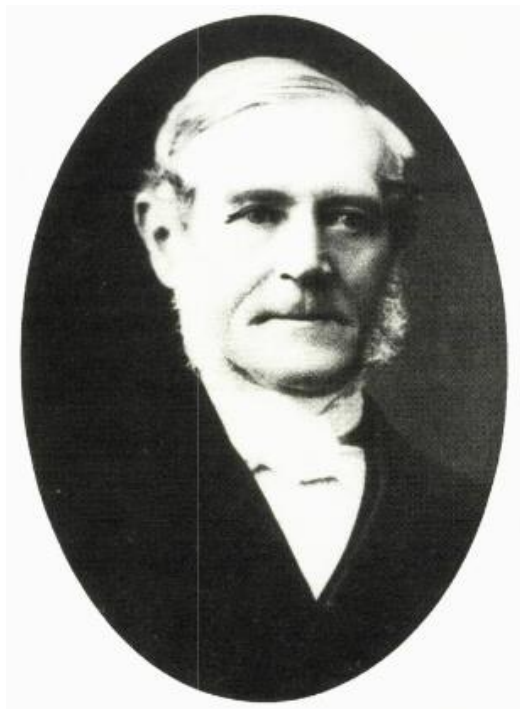

Foto: Peder Daniel Hofflund. (Grankvist, 1982, s.284).

Nr: ?, 1905	Dato: September 21.	Kontorchef Bull, adr. Chr. Múnthe – Kra.	Ang. et portrett av Enevold Falsen, søger også om Opl. Om Biskop Joh. Nordal Bruns familie.

Et annet eksempel lignende vitebegjær er Kontorchef Bull som er innom arkivet for å lete etter et portrett av Enevold Falsen, en berømt advokat og skuespillforfatter. Bilder av framstående personer er ikke allemannseie.

Nr: 336, 1905	Nov. 21	En Hollender	Vil se sig om i Arkivet.

En Hollender vil se seg om i arkivet. Dette er et interessant besøk fordi det her tilsynelatende er kommet en utlending til Statsarkivet – en utlending uten nevneverdig akademisk bakgrunn. Som det første regionale arkivdepot i Norden er Statsarkivet i Trondheim et unikt tilbud til sin samtid. Dette har ikke gått upåaktet hen, og vi kan anta at den registrerte Hollenderen er innom i Bispegaten for å se hva som foregår på et offentlig arkiv der alle har adgang.

Nr: 26, 1905	Jan. 31	Direktør Thüs og Arkitekt Kielland	Ser på tegninger av Dreyer

Hvem Direktør Thüs er vites ikke, men Arkitekt Kielland bør derimot være den kjente Trondheims-arkitekten Gabriel Kielland (6.7.1871 – 28.9.1960). Selv var Kielland utdannet i München, men praktiserte store deler av sitt profesjonelle liv i Trondheim og omegn. Han var medlem av Trondhjems Fortidsminneforening, og ledet rundt århundreskiftet forenings utgravningsarbeid av Steinvikholmen. Han var ellers også involvert i restaureringsarbeidet av Nidarosdomen, og det store rosevinduet på katedralens vestfront er tegnet av ham (Wikipedia, 2020).

Foto: Gabriel Kielland, ca. 1932. (Digitalt Museum, 2014).

Når det gjelder tegningene han ser på er det sannsynligvis arbeid av en annen kjent norsk tegner, Johan Dreier. Han var i sin tid en av Norges ledende prospekttegnere og portrettmalere, og er i våre dager kanskje mest kjent for å ha avtegnet norske bunadsdrakter på begynnelsen av 1800-tallet. Dreiers arbeider finnes i dag i museer over hele Europa, i tillegg til en betydelig samling hos Norsk Folkemuseum (Wikipedia, 2019).

Nr: 49, 1905	Feb. 24	Sogneprest Lassen – Ytterøen	Forespørger om arkivet kan modtage en del gamle Dokumenter fra Ytterøens Prestearkiv. - Besvaret benektende.

Sogneprest Lassen kom selv til Trondheim, helt fra Ytterøyen, for å spørre om ikke Statsarkivet kunne ta imot avleveringer fra Ytterøens prestearkiv. Det er mulig at man på Ytterøen slet med plassmangel.

Nr: 59-60, 1905	Mars 8, 13	Overlærer Dahle	Benytter Halvorsens Lexicon.

Her registrerer Statsarkivets lesesal et besøk av Henrik Christian Dahle. Han var i flere år en kjent overlærer ved Trondhjems Tekniske Lærestanstalt, hvor han først og fremst underviste i matematikk. I tillegg var han medlem av klubbelskapet «Harmonien», Videnskabselskabet i Trondhjem og forfatter av flere historiske verk, blant annet om Røros Kobberverks historie (Wikipedia, 2019).

Om den bok han etterspør, Halvorsens Lexicon, er det rimelig å anta at det må være snakk om «Halvorsens Forfatter-Lexicon: 1814-1880». Denne bok er beskrevet som:

«ikke bare et viktig hjelpemiddel for litterater og forskere, men selve innfallsporten til gullalderen i norsk kulturhistorie. Hvor omfattende oppgaven var å skrive det forstår bare den som selv har søkt og funnet i dette arsenal av viten».

Overlærer Dahle er sannsynligvis innom i profesjonell kappasitet (Thorp, 2009).

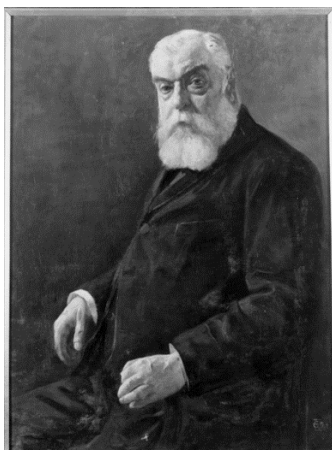

Foto: Et portrett av Dahle, dato uvisst (Digitalt Museum, 2014).

Nr: 64, 1905	Mars 21	Fhv. Klokker Jan Mogstad – Th.jem	Giver opl. Om Klokkergaarden i Aure og Nabogaarden Gresset, samt om de av Kirkesangeren førte Kirkebøger.
Nr: 75, 1905	Mars 29	Fhv. Klokker Mogstad	Leverer en beskrivelse av Mærkerne mellom Klokkergaarden Tevik og gaarden Gresset i Aure. No 37/1905

Den forhenværende Klokker Mogstad tar selv på seg det ansvar å levere til Statsarkivet den kunnskap han vet, både om kirkebøkene tilhørende Aure prestegjeld og om grensemærkene mellom nabogårdene. Dette mottar han tydeligvis en kopi for.

Nr: 302, 1905	Sept. 26	En matros fra «D/B Raffsund»	Benytter Topografisk journal.

Nøyaktig hva den anonyme matrosen fra «D/B Raffsund» egentlig var ute etter i «Topografisk Journal» er vanskelig å si. «Topografisk Journal for Norge», bedre kjent som «Journalen», var regissert av Jacob Rosted – en av grunnleggerne av «Forening for Norges Vel» og rektor ved Oslo katedralskole. Utgitt nesten hundre år tidligere, «Journalen» inneholdt beskrivelser av natur, næringsliv og samfunn på både lokal og nasjonal skala. Fra 1811 ble bladets navn endret til «Historisk-topografisk Samlinger» og utgitt av «Selskabet for Norges Vel», og senere som samme selskaps tidsskrift «Budstikken», inntil 1834 (Wikipedia, 2019).

Nr: 340, 1905	Novbr. 6	2 skolegutter (Arne Bergsvik og Cato Rønne)	Ang. slægten Bergsvik i Veø.

To skolegutter, Arne Bergsvik og Cato Rønne, er innom Statsarkivet i begynnelsen av november. Hvem de to skoleguttene egentlig er vites ikke sikkert, ei heller hvem som har sendt de. Arne Bergsvik kan muligens være den samme Bergsvik som ble innsatt som ordfører på Notodden i 1941 av Nasjonal Samling. Han ble senere dømt for landsforræderi, og utgav i 1950 boken «Vi er ikke forbrytere» - en tekst sterkt kritisk til Landssvikoppjøret (Nasjonalbiblioteket.no).

I 1914 er Bergsvik og Rønne kanskje de yngste besøkende på Statsarkivets lesesal. Gitt at de besøker lesesalen for å finne informasjon om Bergsvik-slekten i Veø kan vi anta at de er på arkivet i privat ærende. Ellers er det mulig at dette er et tidlig eksempel på at Statsarkivet brukes som en del av undervisning i Trondhjems skoler.

Nr: 329, 1905	Okt. 20	Frk. Blix – T.hjem.	Ang. berettigelse til Holbergs Brudeutstyslegat.

Frøken Blix er innom Statsarkivet angående bidra fra en veldedig organisasjon, «Holbergs Brudeutstyslegat». I 1905 var, da som nå, bryllup og brudeutstyr kostbare affærer, og Holbergs legat eksisterte for å hjelpe fattige og trengende med å bli «ordentlig» gift.

Et lignende legat, «Det Calmyerske Legat til Brudeutstyr», opererte i Christiania så lang tilbake som 1885.

Foto: Annonse om Brudeutstys-Legat for Trængende Piger. (Eriksen, 2018)

Nr: 192, 1905	Juli 27	En Dame	Ang. et pengebeløb som skal være afvsat til Vedligehold av Kjøbmand Lossewilg (d.1855) Gravsteder på Lade kirkegard (Udskr. No. 58/05)

Her er en dame på besøk i Statsarkivet på utkikk etter informasjon fra Lade kirke eller stiftsamtmannen. Penger til vedlikehold av private graver på Lade kirkegård var dokumentert hos det offentlige, og «Damen» - hvem enn hun var – fikk med en utskrift av den ønskede dokumentasjonen.

8.5 - Besøksprotokoll for 1910

TEMA	KJØNN	ANTALL
Eiendom	Mann 98 / Kvinne 2	100
Offentlige protokoller	Mann 23 / Kvinne 2	25
Historie	Mann 10 / Kvinne 2	12
Militære	Mann 1 / Kvinne 0	1
Inntak	Mann 6 / Kvinne 0	6
Ukjent	Mann 36 / Kvinne 0	36
Slektsforskning	Mann 72 / Kvinne 14	86
Annet	Mann 8 / Kvinne 0	8
Justis	Mann 1 / Kvinne 0	1

Tabell 8.5: Besøksprotokoll for 1910.

Det er 335 registrerte besøk på lesesalen i 1910, fordelt på 275 poster. Noen poster rommer mer enn et besøk, da dette har skjedd på samme dag av samme person. Eksempel på dette er:

Nr: 232, 1910	Aug. 13	Antonio Bangsund	Benytter Fosnes Kirkebøger og Matrikler for Namdalen
Nr: 233 – 238, 1910	15 – 20	Samme	Ligeså

Den 13 august besøker Antonio Bangsund arkivet. Han er innom fem ganger til mellom den 15 og 20 august. To poster i besøksprotokollen rommer slik seks separate besøk.

Nils Antoni Bangsund (28.9.1848) er en gårdbruker og dyrlege fra Nærøy i Nord-Trøndelag (Geneanet.org, 2023).

Den klart mest aktive brukergruppen i 1910 året er folk med spørsmål om eiendomssaker. Spesielt gjelder dette gårdsgrenser, bruksrett på demninger og laksevorp og plikter i forhold til gjerdehold.

Nr: 170, 1910	Aug. 23	En Mand	Søger etter grænser mellom Smefugl og Dybdal i Bøneshogn.

Den nest største brukergruppen aktiv på lesesalen dette året er slektsforskere. Ti av de 86 besøkene har alle å gjøre med den besøkendes mulige slektskap med Thomas Angell.

Et eksempel på dette er Frøken Leinans besøk den 9 mai:

Nr: 112, 1910	Mai 9	Frk. Leinan – T-hjem	Ang. mulig slektskap med Thomas Angell

Et annet eksempel på interesse for slektsforskning kommer ellers fra Minnesota i USA.

Nr: 129, 1910	6	H. P. Haugen – Granite Falls, Minn. U.S.A.	Ang Ole Rolls slægt no. 134/1906

Etter stor norsk utvandring til USA på 1800-tallet har tydeligvis et medlem av en utvandret slekt tatt interesse for sine norske aner.

Nr: 299, 1910	5	Slakter Lie – T-hjem	Benytter Slakterlaugets protokoll

Slakterlaug fantes i Norge bare i Kristiania og Trondheim. Slakterne i byene gikk dels omkring og slaktet for folk, dels hadde de selv kjøtt til salg. I laugsartiklene for slakterlaug kunne det derfor være tatt inn prisbestemmelser for kjøttvarer (Lokalhistoriewiki, 2010).

Laugsvesenet var lite utviklet i Norge, bortsett fra i landets største by Bergen. I 1839 ble alle laug opphevet, og i 1866 ble det ved lov bestemt at alle laug skulle bortfalle innen utgangen av 1869, unntatt Bergens bakerlaug, der medlemmenes virksomhet var knyttet til privilegerte bakergårder. Først i 1894 mistet lauset sine privilegier, etter å ha forsvart dem helt opp til Høyesterett (Wikipedia, 2022).

Etter dette er den tredje største brukergruppen besøk for ukjente formål. Protokollen registrerer flere besøk uten at klare tema er tilknyttet. Her er man nødt til å gjette hva det egentlig gjaldt:

Nr: 130, 1910	Juni 6	Dr. Støren – Orkedalen	
Nr: 131, 1910	6	Direktør Aal – Bygdø	

Den største gjengangeren blant disse er uten tvil 'Oberst Holtermann'. Han er innom arkivets lesesal ikke mindre enn 17 separate ganger i 1910 – 15 av de uten et klart tema registrert. De to ganger protokollen sier noe mer utfyllende om ham er følgende:

Nr: 172, 1910	23	Oberst Holtermann	Selger skillingsmagasin fra 1850-årene
Nr: 30, 1910	16	Oberst Holtermann	Deponerer arkivet en del optegnelser samlet og nedskrevet av Frk. Hedvig Arnet og hennes broder Torsten Arnet

Her møter vi igjen en referanse til en Frøken Arnet, denne gang i sammenheng med Oberst Holtermann og en bror, Torsten.

8.6 - Besøksprotokoll for 1914

1914 er et viktig år for resten av Europa. Norge er ikke direkte involvert i verdenskrigen ute på kontinentet, men likeså: Reflekteres konflikten i resten av Europa på Statsarkivets lesesal?

Tema	Kjønn	Antall
Slektsforskning		343
Offentlige protokoller		109
Rettsavgjørelser		139
Historiske undersøkelser		123
Inntak		5
Utskrift		6
Annet		40

Tabell 8.6: Besøksprotokoll for 1914.

Den klart største brukergruppen på lesesalen dette året er slektsforskerne. Til sammen står de for nesten halvparten av de totale besøkende. Den meste fremtredende blant disse er en skikkelse vi har blitt kjent med tidligere; Axel Sommerfeldt. Tidligere er han å møte på Statsarkivets lesesal både i 1905 og 1901, den gang som 'Adjunkt Sommerfeldt'. I 1914 er han imidlertid forfremmet, og blir i protokollen notert som 'Overlærer Sommerfeldt'.

Nr: 18, 1914	Jan. 27	Overlærer Sommerfeldt.	Driver genealogiske studier.

En annet eksempel fra brukergruppen slektsforskere på Statsarkivets lesesal i 1914 er 'Mannen fra Byneset'. Han er innom lesesalen ikke mindre enn 21 ganger dette året, uten at navn eller spesifikt formål er klarere enn det hans besøk fra 9. mars viser:

Nr: 36, 1914	Mar. 9	Mannen fra Byneset.	Etterspør ministerialprotokoller fra Trondheim prestegjeld.

Besøkende fra brukergruppen 'Historiske undersøkelser' er også godt representerte på lesesalen i 1914, med til sammen 123 tilfeller. Flere besøk fra denne gruppen er gjort av 'Journalist Udbye', muligens Karl Sigurd Udbye.

Nr: 61, 1914	Febr. 4	Journalist Udbye	Ang. et billede av Thjems Torv 1815.

Karl Sigurd Udbye var født i Trondheim, og jobbet i sin tid blant annet som redaksjonssekretær i avisen Nidaros – en tidlig konkurrent for Adresseavisa (Hitterslekt.no, 2015). Statsarkivet inneholdt muligens bildemateriale av profesjonell interesse.

Nr: 223, 1914	Apr. 15	Kaptein Böckman	Ang. Rennebuiske Kompani i 1814.

Nr: 601, 1914	Okt. 5	Kaptein Bøckmann	Forespørger opl. Om de lande der er i krig.

En annen skikkelse fra samme brukergruppe er ‘Kaptein Bøckmann’. Hans fulle navn er Nils Christoffer Bøckmann. Født i 1880, Nils Bøckmann ble innrullert ved Offisersskolen i 1898 og gjort til Løytnant i 1901. Han er i dag kanskje mest kjent for sin ledelse av Trønderbataljonen under andre verdenskrig. I det sivile liv jobbet Bøckmann ved Meråker Bruk, der han hadde ansvar for brukets eiendommer i Verdal. Han var også president i Trondhjems Skiklubb, og som administrerende direktør i sporvognselskapet Graakalbanen i 1919. Der forble han i nesten et halvt århundre (Wikipedia, 2021).

Nr: 204-206, 1914	Apr. 8, 11, 14	En Mand fra Hadsel	Benytter Saker fra Hadsel Skolekommision

Nr: 283, 1914	Mai 9	Reisende Torget fra M. Nissen-Lie, Kra.	Ang. Kjøb af ny Royal Skrivemaskine til Stiftsarkivet.

For noen i 1914 var Statsarkivet en mulig inntektskilde. En omreisende kjøpmann er i mai innom lesesalen for å tilby salg av en «Royal» skrivemaskin.

Nr: 288-289, 1914	Mai 11, 12	Frk. Hval, Adresseavisen	Faar oversatt et brev fra 1814 trykket i Adr.avisen. 137/1914

Statsarkivet var ikke bare en kilde til kunnskap i kraft at dets innhold. På lesesalen kunne man og få hjelp med å oversette historiske dokument.

Nr: 352-356, 1914	Juni 6	Riksarkivar Koren, Arkivar Bring, Arkitektene Schirmer, Kielland og Guldahl.	Holder møte i Stiftsarkivet ang. Nybygning for Arkivene.

Dette møtet i juni er interessant. Her er blant annet Riksarkivar Koren og arkitektene Kielland og Guldahl innom Statsarkivets lesesal for å diskutere planene for arkivets nybygging.

Plassmangel på Statsarkivet i Trondheim – både i arkivets magasin og på lesesalen generelt – var lenge et uttalt problem i løpet av Statsarkivets tid i Bispegaten. Planene om en ny tomt og bygning for Statsarkivet tog imidlertid svært lang tid, og Statsarkivet kunne ikke flytte inn i en ny bygning før i 1927 – tretten år etter dette registrerte møtet. Den første bevilgningen ble imidlertid ikke gitt før i Statsbudsjettet for 1922 (St. prp. Nr. 1. Hovedpost V. (1922) Kap. 9. Om bevilgning til arkivvesenet).

Fra Statsarkivet i Trondheims årsberetning for 1914 kan vi og lese:

«Det viste sig senre nødvendig at då istand en mundtlig konferanse melle de i disse byggeanliggender interesserte arkitekter og arkivarer, og med Kikredepartemangets tilladelse blev der i dagene 6de – 14de juni 1914 holdt et møte i Trondhjem til drøftelse av alle herhen hørende spørmaal. I møtet deltok professor Kielland, arkitekt Guldahl, statens bygningsinspektører arkitekt Schirmer, stiftsarkivar Bing, stiftsarkivar Daae og Riksarkivaren.» (Statsarkivet i Trondheims Aarsberetning, 1914)

8.7 - Besøksprotokoll for 1920

I 1920 er det travel på arkivets lesesal. Det er til sammen 2077 besøkende innom dette året. Fordelt mellom ulike brukergrupper får vi følgende oversikt.

TEMA	KJØNN	ANTALL
Slektsforskning	M 459 / K 24	483
Eiendomsforhold	M 100 / K 4	104
Historisk forskning	M 480 / K 7	487
Ukjent	M 49 / 0	49
Økonomi	M 41 / K 5	46
Inntak	M 9 / K 2	11
Justis	M 46 / K 2	48
Annet	M 18 / K 0	18

Tabell 8.7: Besøksprotokoll for 1920.

I besøkskatalogen er de fleste oppsummert med en enkel notis dette året: «Se no. X.» Her refererer «X» til et tidligere besøk, da personen som er innom lesesalen er kommet i samme ærend. Et eksempel på dette finner vi den 20. Januar.

Nr: 76, 1920	Dato: 20. januar	Student Tösti	Driver genealogiske studier.

Nøyaktig hva Student Tøstis genealogiske studier innebærer sier besøksprotokollen ingenting om. Vi vet ikke om han bruker materiale på egen eller andres slekt. Vi kan dog være sikre på at han er flittig i sitt arbeide, for mellom 20. Januar og 11. November er Student Tøsti innom lesesalen ikke mindre enn 38 ganger.

En annen gjenganger på lesesalen i løpet av 1920 er «Direktør Wallem.» Den 29. Januar ser vi følgende notis i hans navn.

Nr: 118, 1920	29. Januar	Direktør Wallem, Nordenfjeldske Kunstindustrimuseum	Ang. T-hjems borgere i 17de og 18de århundre.

Direktør Wallem fra Kunstindustrimuseets fulle navn er Frederik Barbe Wallem. Født i Bergen i 1877, Wallem var direktør på Kunstindustrimuseet i Trondheim fra 1920 til 1945.

Foto: Frederik Barbe Wallem, dato ukjent. (Store Norske Leksikon, 2009).

Han var utdannet som arkeolog og kunsthistoriker, en utgitt forfatter og en ivrig organisasjonsmann; først og fremst i Norsk Fortidsminneforening. Som foredragsholder var han visstnok kjent for å opptre ikledd ridelær, hvite hansker og monokkel. Hans interesse for studentlivet gjorde han og til en aktiv deltager i Det norske Studentersamfund, og til Samfundets 100-års jubileum i 1913 utgav han verket «*Det norske Studentersamfund gjennom hundrede aar.*» Han var og en ivrig amatørskuespiller og studentersanger (*Store Norske Leksikon, 2009*).

I 1920 er Direktør Wallem innom Statsarkivets lesesal ikke mindre enn 61 ganger. Det er vanskelig å fastslå med sikkerhet hva hans studier egentlig handler om, men på bakgrunn av det vi vet om Wallem er det rimelig å anta at også han – i likhet med Byggmester Helgesen noen år tidligere – benytter Statsarkivets lesesal på jakt etter materiale til en bok. I 1926 utgav Wallem «*Gamle bygninger i Trondheim og omegn*». Det er kanskje denne bok han driver forarbeid til i 1920.

8.8 – Sammendrag

De besøkende kom til arkivet i stadig økende antall. Deres motiv for å oppsøke arkivet varierer fra personlig interesser for egen eller andres slekt, til ønsker om å hevde egne rettigheter eller å bedrive historisk forskning. De mest synlige i denne sammenheng er de samtidens berømte og framstående menn. Kvinner er, nesten uten unntak, kun representert i brukergruppen slektsforskning.

For noen få har Statsarkivet representert en mulig næringsvei. De er ikke interessert i å stille en personlig ellers profesjonell nysgjerrighet, men er heller innom for å tilby noe Statsarkivet kan ønske kjøpt – religiøse bøker eller skrivemaskiner. En annen type besøkende som og benytter Arkivet som et ledd i egen vinning er de profesjonelle forfatterne. Her kan nevnes Byggmester Helgesen, Direktør Wallem og Korpstrompeter Mobjørg. Alle er eksempel på besøkende som oppsøker Statsarkivet hyppig over lengre perioder, og som i ettertid – i hvert fall for Wallem og Helgesens del – utgir bøker på bakgrunn av det de har funnet.

Dette betyr imidlertid ikke at «vanlige» folk ikke også har besøkt arkivet – snarere tvert imot. De er mindre synlige fra et historisk perspektiv – i de fleste tilfeller er deres navn, yrker og egentlig formål ikke kjent – men de er like fullt registrert i lesesalens besøksprotokoller. Og de kommer i stadig økende antall. Vanlige folks interesse for det offentlige Norges hukommelse øker med andre ord utover 1900-tallet.

Referanseliste

Trykte kilder

- Blais, G. (1995). *Access to Archival Records. A Review of Current Issues: a RAMP Study*. Paris: UNESCO.
- Danielsen, Rolf (1997). Trondheims historie 997-1997 – ‘En exempelløs framgang 1880-1920’. Universitetsforlaget.
- Denscombe, Martyn. (2010). *The Good Research Guide – For small-scale social research projects*. (4th ed.) McGraw Hill University Press.
- Duchemin, M. (1983). *Obstacles to the Access, Use and Transfer of Information from Archives: A RAMP Study*. Paris: UNESCO.
- Eriksen, (2018). *Norske kvinners liv og kamp – 1850-2000. Bind 2*. Res Publica.
- Fintland, Ine. (2017). «en Archivarpost en af de faae Belønninger, en Stat har» – Arkivarrollen og arkivfagligledelse på 1800-tallet. Utgitt i *Heimen*, Volum 54, nr. 1.
- Grankvist, R. (1982). *Nidaros kirkes spital 700 år – Trondheims hospital 1277 – 1977*. F. Bruns bokhandels forlag.
- Halvorsen, K. (2008). *Å forske på samfunnet – En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. (4.utg.) Cappelen akademisk forlag.
- Hellevik, O. (2008). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Universitetsforlaget.
- Jacobsen, D. I. (2005). *Hvordan gjennomføre undersøkelser? – Innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. (utg. 2). Høyskoleforlaget.
- Jensen, L.C. & Carstens, S. (2020) *Kampen om arkivarens sjel – fra partnerskap til kløft*. *Historisk tidsskrift*. Bind 99, nr. 3-2020, s. 212–226. <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/issn.1504-2944-2020-03-04>

- Johansen, A. (2019). *Komme til orde – Politisk kommunikasjon 1814 – 1913*. Universitetsforlaget.
- Løvlien, Astrid (2000). *Statsarkivet i Trondheim 1850-2000 – En beretning*. Riksarkivarens skriftserie 10.
- Maher, W. J. (1983). The Use of User Studies. Utgitt i: *The Midwestern Archivist*. Vol. XI, s.15-26, No. 1, 1986. https://minds.wisconsin.edu/bitstream/handle/1793/45462/MA11_1_3.pdf?sequence=3
- Melve, L. Ryymin, T. (red.) (2018). *Historikerens arbeidsmåter*. Universitetsforlaget.
- Nasjonalbiblioteket. *Vi er ikke forbrytere*. Hentet fra: <https://www.nb.no/nbsok/nb/6ad68164fc2b4152c7189e7f797b2602?lang=no#0> Sist sett: 13.05.2022
- Schiefloe, P. M. (2019). *Mennesker og samfunn – Innføring i sosiologisk forståelse*. (3. utg). Fagbokforlaget.
- Slagstad, R. (1998). *De nasjonale strateger*. PAX Forlag: Oslo.
- Sundqvist, Anneli. (2008) *The use of records – a literature review*. Utgitt i *Archives & Social Studies: A Journal of Interdisciplinary Research*. Vol. 1, no. 1 (September 2007)
- Svendsen, Åsmund. *Arkivet – En beretning om det norske Riksarkivet 1817-2017*. Press Forlag.
- Thime, T. (2019). *De første regionale arkivene. Lens- stifts- og amtsarkiv 1584-1914*. Utgitt i *Historisk Tidsskrift*, Bind 98, nr. 1-2019, s. 49–67. Universitetsforlaget.
- Todal, Anders. *Arkivboka: Statsarkivet i Trondheim 1850 – 1950*. Trondheim 1950.

Valderhaug, Gudmund. (2006). *Det Gjestfrie Arkivet? Arkivarar, Rettferd og Etikk i det 21. hundreåret*. Arkiv, Demokrati og Rettferd. ABM-skrift #28. ISBN: 978-82-8105-067-9

Årsberetning, (1928). *Beretning om Statsarkivets drift i budgettåret 1927/1928*. Statsarkivet i Trondheim.

Arkiv

Statsarkivet i Hamars Årsberetning, 1923. RA/s 1577. Serie: Eb. Boks: 209.

Besøksprotokoll, Trondheim Centralarchiv, 1889. RA/s 1577. Serie: Eb. Boks: 209.

Årsmelding, Trondheim Centralarchiv, 1892. RA/s 1577. Serie: Eb. Boks: 209.

St. prp. nr. 1. Hovedpost V. (1922) Kap. 9. Om bevilgning til arkivvesenet. Hentet fra:
<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlinger>.

Statsarkivet i Trondheims Årsberetning, 1913. RA/s 1577. Serie: Eb. Boks: 209.

Statsarkivet i Trondheims Årsberetning, 1914. RA/s 1577. Serie: Eb. Boks: 209.

Statsarkivet i Trondheims Årsberetning, 1927. RA/s 1577. Serie: Eb. Boks: 209.

Riksarkivarens Årsmelding, 1927. RA/s 1577. Serie: Eb. Boks: 209.

Lover

Instruks for Riksarkivaren. (1904). *Instruks for Riksarkivaren*. LOV-1814-05-17-§12.
<https://lovdata.no/dokument/INSO/forskrift/1904-03-25-3552>

Nettressurser

ABM Utvikling #28. (2006). Hentet fra: https://web.archive.org/web/20071023181310/https://www.abm-utvikling.no/publisert/abm-skrift/arkiv_demokrati.pdf Sist sett: 24.11.2022

Angells Stiftelser, 2022. *Testamentet*. Hentet fra:

<https://thomasangell.no/historie/testamentet/>. Sist sett: 07.11.2022

Arkivarforeningen.no (2019). Thime, Torkel. *De eldste regionale arkivdepot*. Hentet fra:

<https://www.arkivarforeningen.no/wordpress/wp-content/uploads/2019/05/Torkel-Thime.-De-eldste-regionale-arkivdepot.pdf>

Arkivportalen.no (2016). Refsaas, Jørgen. <https://www.arkivportalen.no/entity/no-a1450-08000000023609>

Arnet, A. (1914). *Stamtavle over Slægten Arnet*. Hentet fra: <https://slaegtsbibliotek.dk/921424.pdf> Sist sett: 01.03.2023

Bratberg, T. (30.06.2022). Wilhelmine Brandt. I *Store norske leksikon*.

https://nbl.snl.no/Wilhelmine_Brandt

Church of Jesus Christ, 2022. Hentet fra: <https://www.churchofjesuschrist.org/comeuntochrist/belong/family/family-history> Sist sett: 09.06.2022

Digitalt Museum.no (2022). Erik Olsen (1835-1920). [https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Erik_Olsen_\(1835%E2%80%931920\)](https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Erik_Olsen_(1835%E2%80%931920)) Sist sett: 08.02.2022.

Digitalarkivet.no. (Wilhelm Theodor Helgesen) Hentet fra:

<https://www.digitalarkivet.no/view/15/pa00000000576070> Sist sett: 03.03.2022.

Digitalt Museum, (2014). Gabriel Kielland. Hentet fra:

<https://digitaltmuseum.no/011014350177/gabriel-kielland> Sist sett: 02.05.2022

Digitalt Museum, (2014). Overlærer Henrik Christian Dahle, maleri av Gabriel Kielland.

Hentet fra: <https://digitaltmuseum.org/021015690039> Sist sett: 02.05.2022

Geneanet.org, (03.03.2023). *Nils Antoni Bangsund*. Hentet fra:

<https://gw.geneanet.org/ingem44?n=bangsund&oc=&p=nils+antoni>

Gevin, Ø. & Indseth, A. (15.10.2020). Røros Kobberverk. I *Store norske leksikon*.

https://snl.no/R%C3%B8ros_Kobberverk

Hitterslekt.no, (2015). Hentet fra: [https://www.hitterslekt.no/getperson.php?](https://www.hitterslekt.no/getperson.php?personID=I29244&tree=1)

[personID=I29244&tree=1](https://www.hitterslekt.no/getperson.php?personID=I29244&tree=1) Sist sett: 05.05.2022

Holthe, F. (2021). Notater. *Fra Slekt.net*.

<http://www.slekt.net/tng/getperson.php?personID=I163&tree=1>

Holthe, F. (2021) *Portrett av Sivert Olsen Holthe*.

<http://www.slekt.net/tng/showmedia.php?mediaID=1393&medialinkID=2448>

IKA Trøndelag, 2018. *Stjørdal kommune*. [https://www.ika-trondelag.no/wp-](https://www.ika-trondelag.no/wp-content/uploads/2012/09/stjordal_kommune.pdf)

[content/uploads/2012/09/stjordal_kommune.pdf](https://www.ika-trondelag.no/wp-content/uploads/2012/09/stjordal_kommune.pdf)

Instruks for Riksarkivaren. (1904). *Instruks for Riksarkivaren*. FOR-1904-03-25-3552.

Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/INSO/forskrift/1904-03-25-3552>

Lokalhistoriewiki (2021). *Kristian Brinch Koren*. Hentet fra:

https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Kristian_Brinch_Koren Sist sett: 21.02.2022

Lokalhistoriewiki (2010). *Slakterlaug*. Hentet fra:

<https://lokalhistoriewiki.no/Leksikon:Slakterlaug> Sist sett: 03.03.2023

Lokalhistoriewiki (2016). *Johan Lebrecht Horneman*. Hentet fra:

https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Johan_Lebrecht_Horneman Sist sett: 03.03.2022

Lokalhistoriewiki (2020). *Stiftsdireksjonen*. Hentet fra:

<https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Leksikon:Stiftsdireksjon> Sist sett: 02.03.2023

Moldeglimt, 2022. Hentet fra: http://moldeglimt.no/artikler/collin_jens.html.

Sist sett: 07.11.2022.

Norges Vestkysts Grubekompani, (04.03.2016). <https://www.arkivportalen.no/contributor/no-a1450-08000000023973?ins=SAT>

Skaarer, Å. C. & Kåss, I. W. (2013). *1800-tallets Kvinneideal*. Hentet fra: <https://www.kvinnehistorie.no/artikkel/t-901> Sist sett: 01.03.2023

Store Norske Leksikon (2020). *Lauritz Jenssen*. Hentet fra: https://snl.no/Lauritz_Jenssen Sist sett: 11.02.2022.

Store Norske Leksikon (2009). *Thomas Angell*. Hentet fra: https://nbl.snl.no/Thomas_Angell Sist sett: 17.3.2022

Store Norske Leksikon (2009) *Fredrik B. Wallem*. Hentet fra: https://nbl.snl.no/Fredrik_B_Wallem Sist sett: 30.3.2022

Teigen, O (13.4.2022). Hvorfor lukkes arkivene? Hentet fra: <https://klassekampen.no/utgave/2022-04-13/hvorfor-lukkes-arkivene> Sist sett: 20.4.2022.

Thorp, O. C. (2009). Jens Braage Halvorsen. Hentet fra: https://nbl.snl.no/Jens_Braage_Halvorsen Sist sett: 02.05.2022.

Ulvund, F (13.12.2017). «*Mormoner bør ikke taales i Norge.*» Fra: <https://www.fagsnakk.no/historie/mormoner-bor-ikke-taales-norge/>

Wikimedia (18.3.2018). *Karl Ditlev Rygh*. Hentet fra; [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Karl_Ditlev_Rygh_\(PO-010795_01_1\)_\(crop\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Karl_Ditlev_Rygh_(PO-010795_01_1)_(crop).jpg)

Wikipedia (2019). Nils Jacob Laache. Hentet fra: https://no.wikipedia.org/wiki/Nils_Jacob_Laache Sist sett: 17.03.2022

Wikipedia, (2020). *Otto Krefthing*. Hentet fra: https://no.wikipedia.org/wiki/Otto_Krefthing Sist sett: 17.3.2022

Wikipedia (2021). *Anna Kribel Vanzo*. Hentet fra:

https://no.wikipedia.org/wiki/Anna_Kriebel_Vanzo Sist sett: 04.04.2022

Wikipedia, (2021). *Nils Christoffer Bøckmann*. Hentet fra: <https://no.wikipedia.org/wiki/>

[Nils_Christoffer_B%C3%B8ckman](https://no.wikipedia.org/wiki/Nils_Christoffer_B%C3%B8ckman) Sist sett: 05.05.2022

WikiStrinda.no (2015). *Karl Ditlev Rygh*. Hentet fra:

https://www.strindahistorielag.no/wiki/index.php/Karl_Ditlev_Rygh Sist sett:
17.03.2022.

Wikipedia, (2019). *Henrik Christian Dahle*. Hentet fra:

https://no.wikipedia.org/wiki/Henrik_Christian_Dahle Sist sett: 02.05.2022

Wikipedia, (2019). *Johan Fredrik Leonard Dreier*. Hentet fra:

https://no.wikipedia.org/wiki/Johan_F._L._Dreier Sist sett: 02.05.2022

Wikipedia, (2019). *Norges Topografiske Journal*. Hentet fra:

https://no.wikipedia.org/wiki/Topographisk_Journal Sist sett: 02.05.2022

Wikipedia, (2020). *Gabriel Kielland (1871-1960)*. Hentet fra:

[https://no.wikipedia.org/wiki/Gabriel_Kielland_\(1871-1960\)](https://no.wikipedia.org/wiki/Gabriel_Kielland_(1871-1960)) Sist sett: 02.05.2022

Wikipedia, (20.11.2022). *Laug*. Hentet fra: <https://no.wikipedia.org/wiki/Laug>

Sist sett: 03.03.2023

